

V I S U A A -

L I N E N

Aleksanteri Ahola-Valon
itsekasvatuksen menetelmä ja etiikka

T I E

JOUNI KIISKINEN

A R V O -

E L Ä M Ä Ä N

Aalto-yliopisto

Visuaalinen tie arvoelämään

– Aleksanteri Ahola-Valon
itsekasvatuksen
menetelmä ja etiikka

JOUNI KIISKINEN

Aalto-yliopiston julkaisusarja

VÄITÖSKIRJAT 6/2011

Aalto-yliopiston taideteollinen korkeakoulu

www.taik.fi/kirjakauppa

© Jouni Kiiskinen

Graafinen suunnittelu: Katri Tikkanen

Kuvat: Jouni Kiiskinen

Materiaalit: Munken Lynx 300 g,

Munken Lynx Rough 120 g ja Galerie Art Gloss 130 g

ISBN 978-952-60-4264-0 (PDF)

ISBN 978-952-60-4263-3

ISSN-L 1799-4918

ISSN 1799-4926 (PDF)

ISSN 1799-4918

Unigrafia

Helsinki

2011

441

Painotuote

697

KIIITOKSET

Tämän tutkimuksen tekivät mahdolliseksi
Jenny & Antti Wihurin rahasto ja Aalto-yliopiston
taideteollinen korkeakoulu, tutkimuksen rahoittajat;
professori Juha Varto, ohjaaja; professori Veli-Matti Värri,
vastaväittäjä ja esitarkastaja; Juha Merta, esitarkastaja;
Tiina Airaksinen, kielentarkastaja; Valola-säätiön väki
sekä vertaistukena korvaamattomat opiskelutoverit.

SISÄLLYS

Johdanto 11

Taustaa 11

Aineisto 12

Tutkimuskohde 12

Tutkimuksen keskeiset käsitteet 14

KASVATUS 15

TAIDE 15

KUVA 16

VISUAALINEN 17

TOIMINTA 17

1 Tutkimuksen teema ja tutkimuskysymykset 19

Tutkimuskysymykset 19

Aineisto ja rajausta 19

Rajausta menetelmään 23

TUTKIMUSASENTEENI 23

FENOMENOGRAFINEN MENETELMÄ

JA TAITEELLINEN OTE 23

Itsekasvatuksen historiallinen tausta 26

ITSEKASVATUKSEN MAAILMA 27

JUHO HOLLON ITSEKASVATUKSEN IDEA 28

PYRKIMUS TOTUUDELLISUUTEEN ARVOJEN JA
VÄLINEIDEN MAAILMASSA 29

Tutkimusteeman kuvaus 34

KATSAUS EVOHOMOLOGIAAN 34

JOHDATUS EVOHOMOLOGIAN VÄLINEISIIN 35

EVOHOMOLOGIAN TARKASTELUN SOSIAALI- JA
KOULUTUSPOLIITTINEN KONTEKSTI 38

2 Katsaus evohomologian syntyhistoriaan 43

Taustaa 43

Evohomologian kehitysvaiheet 44

ENSIMMÄINEN VAIHE 44

TOINEN VAIHE 46

KOLMAS VAIHE 47

NELJÄS VAIHE 48

3. Kasvatuksellinen introspektio:

kuinka evohomologia toimii? 51

Minä havainnon kohteena 51

Ahola-Valon havaintovälineet 54

PÄIVÄKIRJA 56

AJASTOLISTAT JA MNEMO-SYMBOLIT 59

IHMISSUHDEKOHDOKORTTI 63

AIHEMUISTIOVIHKO 68

Taide osana evohomologiaa 71

TAIDE TOIMINNAN SUUNTANA 73

TOIMINNAN KÄSITTEEN ERITYISPIIRTEITÄ 74

AHOLA-VALON TAIDE TYÖNÄ JA TOIMINTANA 76

TOIMINNAN JA TAITAMISEN MERKITYKSET

ARISTOTELEEN HYVE-ETIIKASSA 79

AHOLA-VALON TEOKSET 82

TAITEEN AVOIMUUS EVOHOMOLOGIAN RAJALLA 87

Itsekasvatuksen luonne evohomologiassa 89

TOIMINNAN SUUNNAT, ULOTTUVUUDET JA ARVOJÄRJESTYS 90

ITSEKURI JA OMA JÄRJESTYS 92

TOIMINNAN OHJAAMINEN 94

HAVAINTOJANI VÄLINEIDEN KÄYTTÄMISEN

SÄÄNNÖLLISYYDESTÄ JA TARKKUUDESTA 96

YMMÄRRYS JA JÄTTÄMINEN 99

Itsekasvatukseen kasvattamisen ongelma 102

4. Ahola-Valon ajattelu taidekasvatuksen kontekstissa 107

Visuaalinen, kuva ja taide kasvatuksen käsitteinä 108

Evohomologian kokonaisuuden luonnehdintoja 110

Tutkimuksen tekeminen taidekasvatuksen maailmassa 113

TÄMÄN TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS 113

JATKOTUTKIMUKSEN MAHDOLLISUUKSIA 114

5. Tutkimustulokset 119

Liitteet 123

Lähteet 129

Kuvat 136

JOHDANTO

Taustaa

Aleksanteri Ahola-Valo syntyi 27.1.1900 Impilahdella ja kuoli 15.9.1997 Simrishamnissa Ruotsissa. Ahola-Valo eli suurimman osan elämästään Suomen rajojen ulkopuolella: Venäjällä, Valko-Venäjällä, Neuvostoliitossa ja Ruotsissa. Suomessa hän eli pisimmät kautensa 1930- ja 40-luvuilla ja lopulta vuodesta 1983 eteenpäin Hämeenlinnassa, jossa nykyään sijaitsee hänen jäämistöään säilyttävä Valola-säätiön arkisto.

Ahola-Valo kokosi 80- ja 90-luvuilla Suomesta kannattajia, joiden varassa Valola-säätiö ja toiminnallinen yhdistys ELPO¹ ry ovat pitäneet yllä arkistoa Hämeenlinnassa, ensin Hämeenlinnan Verkatehtaalla ja sen jälkeen entisessä perunajauhotehtaassa.

Ahola-Valo sai Suomessa tunnustusta ensisijaisesti graafikkona; vuonna 1985 Suomen Taidegraafikot kutsuivat hänet kunniajäsenekseen. Kasvatustieteen kiinnostus hänen työtään kohtaan on ollut tunnustuksista päätellen suurta, mutta tutkimus on jäänyt vähäiseksi. Ahola-Valo kutsuttiin vuonna 1997 Oulun yliopiston kasvatustieteen kunniatohtoriksi, muutamaa kuukautta ennen kuolemaansa (Suvanto 2008, 6). Vuonna 2006 hänet äänestettiin Opettaja-lehden (19/2006) lukijaaänestyksessä ”Suomen koulumestariksi” (Rinne 2006).

Ahola-Valosta on tehty kuusi pro gradu -tutkielmaa. Kasvatustieteen osalta tutkimus on käsitellyt hänen lapsuuttaan (Haltia 2003) ja kasvatustieteen ajatteluaan (Suvanto 2008). Ahola-Valon lapsuuden päiväkirjoja on käsitelty käännöstieteellisestä (Lehtinen 1999) ja kirjallisuustieteellisestä (Ulkuniemi 2009) näkökulmasta. Muut tutkielmat ovat käsitelleet Ahola-Valon 30-luvun rationaalista ajattelua kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta (Suonpää 2000) ja saman ajan grafiikkaa (Lönn 2004).

¹ Elämäntapojen ja toiminnan ohjaamisen opinnollinen yhdistys (Suvanto 1994, 72).

Oma tutustumiseni Ahola-Valoon alkoi vuonna 2006, kun taidekasvatuksen lopputyön² (Kiiskinen 2005) ohjaajani Juha Varto tiedusteli, olisin-ko kiinnostunut tekemään väitöstutkimukseni Ahola-Valosta, henkilöstä, josta en ollut koskaan aiemmin kuullut. Kun olin tutustunut Ahola-Valosta internetissä tarjolla olleeseen materiaaliin, päätin tarttua aiheeseen, koska katsoin, että lopputyössäni pohtimani taiteellisen toiminnan merkitykset saattoivat mahdollisesti löytää vastakaikua Ahola-Valon ajattelusta.

Aineisto

Tutkimukseni ensimmäinen vaihe oli saada käsitys aineistosta, jota voisin käyttää tutkimuksessa. Suurin osa aineistosta sijaitsee Valola-säätiön arkistossa Hämeenlinnassa. Kävin arkistoa ensimmäisen tutkimusvuoden aikana läpi ja kertoitin materiaaleja, jotka oman tutkimukseni kannalta ehkä olisivat tärkeitä. Samalla minulle muodostui alustava käsitys Ahola-Valon persoonasta ja tuotannosta. Arkisto sisältää paljon materiaalia, ja sen jakaminen tutkimuksen kannalta mielekkäisiin kokonaisuuksiin oli ensimmäinen haasteellinen tehtävä.

Jäämistöön kuuluu taideteosten lisäksi kirjasto, äänitearkisto, kirjeenvaihtoa, päiväkirjoja, Ahola-Valon rakentamia huonekaluja sekä muuta esineistöä Ahola-Valon elämän varrelta. Erityisen kokonaisuuden muodostaa Ahola-Valon kehittämään *ihmisen kehitystieteeseen* liittyvä materiaali, jonka kriittiseen tarkasteluun tämä tutkimus pääasiassa keskittyy. Tähän kokonaisuuteen kuuluu Ahola-Valon muistiinpanoja, luentomateriaaleja, itsekasvatusvälineitä ja taideteoksia sekä äänitteitä ja videoita, joissa hän esiintyy. Viittaan Aleksanteri Ahola-Valon arkiston materiaaleihin jatkossa muodossa AAVA-aineisto nro x. Lista viitatuista dokumenteista on kirjan lopussa.

Tutkimuskohde

Tutkimukseni keskittyy Ahola-Valon kehittämään ihmisen kehitystieteeseen, jota hän kutsui *evohomologiaksi*³. Käsitteen osista *evo* tarkoiti-

² Lopputyöni nimi on *Sielun veli - Muodon ylittäminen kuvallisen toiminnan avulla* (Kiiskinen 2005).

³ Ahola-Valon puheissa ja teksteissä esiintyy usein tämän latinankielisen käännöksen suomenkielinen versio *edistystiede*.

taa kehitystä⁴, *homo* ihmistä ja *logia* tieteenalaa ja oppia. Ahola-Valo piti tätä tieteeksi kutsumaansa kokonaisuutta suurimpana saavutuksenaan. Tarkastelen hänen opetuksiaan, taidettaan ja menetelmiään tämän kehitystieteen kontekstissa.

Koska Ahola-Valo kehitti evohomologiaa melkein koko elämänsä ajan yksin, suhtaudun varauksellisesti sen nimittämiseen tieteeksi. Luodakseni kriittistä etäisyyttä Ahola-Valon itse käyttämään nimitykseen kutsun kehitystiedettä ajoittain systeemiksi.

Ahola-Valon elämää voi kuvailla yksinäiseksi tieksi ihmisten keskeillä. Taiteilijana hän kykeni löytämään sosiaalisen verkoston, missä ikinä olikin, mutta tietensä osalta hän katsoi jääneensä yksin⁵. Satunnaisia kiinnostuneita lukuun ottamatta Ahola-Valo ei löytänyt tieteelleen institutionaalista kotipiiriä.

1930-luvun alun Moskovassa, Äitiyden- ja lastensuojeluinstituutissa, Ahola-Valolla oli työyhteisö, jossa hän pystyi tekemään kokeiluja tieteellisenä johtajana *huoltokulttuuriarkkitehtuurin*⁶ saralla. Stalinin vainojen alettua Ahola-Valo pakeni Suomeen ja hänen tieteellinen työnsä jäi vaille vertaistukea ja kontekstia. Sivulliseksi jääminen on ymmärrettävää, koska Venäjältä tulleenä uudistusmielisenä ajattelijana hän oli punainen vaate sosiaalidemokraattisessa Suomessa. Ahola-Valo muutti Ruotsiin neljäkymmentäluvulla ja asui siellä vuodesta 1946 vuoteen 1983. Suomesta tulleenä hänen oli vaikea löytää sieltäkään työrauhaa muualta kuin kulttuuri-ihmisten ja taiteilijoiden joukosta.

Ruotsissa viettämiensä vuosien jälkeen Ahola-Valo sai näkemyksilleen vastakaikua myös rajatiedon harrastajien joukosta. Ultra-lehti on kirjoittanut Ahola-Valosta useasti⁷. Siksi Ahola-Valosta on voi-

4 Ahola-Valo oli tietoinen Darwinin evoluutio-opista jo kahdeksanvuotiaana (Ahola-Valo 1988, 298).

5 Ahola-Valon pettymys seuraajiensa kyvyttömyyteen tuottaa oppikirja evohomologiasta tuleesille esimerkiksi Risto Suvannon aikalaiskuvauksessa (Suvanto 1994, 80).

6 Huoltokulttuuriarkkitehtuuri on eräs Ahola-Valon käyttämistä uudissanoista, jonka kulttuurihistoriallista kontekstia Visa Suonpää on luonnostellut tutkielmassaan *Kohti valoa ja järjestystä* (Suonpää 2000, 52–56).

7 <http://www.ultra-lehti.com/hakemistot/hak-Ahola-Valo.html>

nut muodostua osalle ihmisistä rajatietoon assosioituva mielikuva. En ota tutkimuksessani kantaa siihen, kuuluvatko Ahola-Valon systeemit rajatietoon, mutta sen voi todeta, että kyseessä on tavanomaisuudesta poikkeava pitkälle menevä omalakinen kokonaisuus, jossa on paljon Ahola-Valon persoonallisia elementtejä ja hänen omalle elämäntekemukselleen perustuvaa aineistoa. Tässä mielessä voidaan ajatella, että suuri osa aineistossa olevasta tiedosta jää tulkinnalta rajan taa.

Ahola-Valo on tullut suomalaiselle yleisölle tunnetuksi toisaalta taiteilijana, toisaalta kasvatustajattelijana, erityisesti lapsena kirjoittamiensa *Koulupojan päiväkirjojen* (Ahola-Valo 1988, 1990, 1992, 1998) kautta. *Koulupojan päiväkirjojen* pohjalta on tehty myös lastenelokuva Valo (Juurikkala 2005). Vaikka elokuva on lapsille suunnattu fiktiivisiä elementtejä sisältävä seikkailuelokuva, sen kautta saa hyvän käsityksen Ahola-Valon persoonasta, vakavasta pohdiskelijasta ja ympäristönsä tarkkailijasta, joka ottaa elämäntehtäväkseen julistaa paremman ja terveemmän elämän puolesta.

Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Kasvatuksen, taiteen, kuvan ja visuaalisen käsitteet ovat tässä tutkimuksessa toistuvia, ja niillä on tässä kontekstissa tietyt painotukset. Olen kontekstoinut käsitteet kasvatusta, taide, kuva, visuaalinen ja toiminta ensisijaisesti Ahola-Valon ajatteluun ja laajentanut joidenkin käsittelyä tuomalla mukaan muiden ajattelijoiden näkökulmia.

Ahola-Valo toimii rikkaana taustana käsitteiden sijoittelulle ja suhteuttamiselle. Hänen elämäntarinansa antaisi pohjan monenlaisten ilmiöiden käsittelemiselle, mutta olen valinnut seuraavat käsitteet tutkimusprosessin kuluessa edustamaan taidekasvatuksen teoreettista näkökulmaa. Päädyin aina peruskäsitteisiin asti, koska tutkimusaineisto antaa riittävän havainnollisen ja monitahoisen perustan niiden käsitteilylle; niiden kautta olen voinut lähteä luomaan perustaa oman näkemykseni mukaiselle taidekasvatuksen teorialle. Vaikka käsitteiden näyttämö on tästä päivästä katsoen vanhentuneen oloinen ja omituinenkin, katson, että käsitteet löytävät Ahola-Valon tapauksesta paikkansa tavalla, joka tukee niiden ymmärtämistä suhteessa toisiinsa.

KASVATUS

Tässä tutkimuksessa kasvatuksella tarkoitetaan toimintaa, joka tapahtuu toimijan tietoisessa ja tavoitteellisessa suhteessa itseen tai toisiin ihmisiin. Ahola-Valon evohomologian konteksti antaa kasvatukselle tietyt arvot ja välineet, joita käsittelen seikkaperäisesti seuraavassa luvussa.

TAIDE

Tässä tutkimuksessa taiteella on kolme selvästi erottuvaa merkitystä. Ensinnäkin taide kokoaa yhteen Ahola-Valon (1.) taideteokset taiteen maailman näkökulmasta. Ahola-Valo on nähty taiteilijana ensisijaisesti grafiikkansa kautta. Hänen maalauksiaan, jotka täyttävät muodollisesti taideteoksen kriteerit, voidaan arvioida taiteena. *Kasvatukselliseksi*⁸ tarkoitetut teokset saavat nähdäkseni sattuvamman arviointikontekstin kokonaisuudessa, jonka Ahola-Valon ajattelu ja elämä synnyttivät. Tätä kokonaisuutta voi kutsua myös kokonaistaideteokseksi⁹. Elämää visualisoivan kuvan lisäksi korostan taiteen elävää rajapintaa, jossa uuden kohtaaminen tapahtuu yhteydessä maailmaan, ihmisiin, ympäristöön ja tapahtumiin.

Puhuessani taiteesta Ahola-Valon kohdalla tarkoitan siis joko hänen taideteoksiaan tai hänen toimintaansa. Jälkimmäinen, elämisen taide, on olennaisempi tämän tutkimuksen kannalta, mutta siitä voi puhua vain suhteessa kunkin ihmisen elettyihin hetkiin, joihin ei ole suoraa pääsyä. Elämisen taide on käsitteenä hämärä ja moneen suuntaan avautuva, ja puhun ennemmin (2.) elämisen taidosta Juho Holloa (1931) mukailen, koska sille on tässä tutkimuksessa perusteltavissa oleva paikka suhteessa Ahola-Valon taideteoksiin ja taidekäsitteeseen.

Kolmas tapa, jolla taiteen käsite on merkityksellinen tässä tutkimuksessa, tulee (3.) tutkimustavastani ja kirjoittamisen tavastani. Taide on tässä mielessä yhteinen nimittäjä niin käytännölliselle toiminnalle, kirjoittamiselle, kuin tavalle ajatella tutkimuksen kohteena olevaa kokonai-

8 Olen kirjoittanut Ahola-Valon kasvattavasta taiteesta Leo Tolstoin taidekäsitteksen valossa SYNNYT-verkkolehdestä 3/2008.

9 Erkki Pirtola luonnehti Ahola-Valon elämäkertaa taideteoksena vuoden 1998 Helsingin kaupungin taidemuseon Ahola-Valo-näyttelyn näyttelyluettelossa.

suutta. Taiteen kautta kokemukset hahmottuvat kokonaisuudeksi tavalla, joka sallii kokemuksiin liittyvän moninaisuuden tulla esiin sellaisenaan ilman vakiintuneiden tiedon tuottamisen tapojen esioletuksia. Taide mahdollistaa fenomenologisesti asennoituneen tiedon tuottamisen prosessin, kun tutkijalle on mahdollista etäännyttää tutkimuskohteensa myös kesken prosessin tekemällä siitä kuva. Tähän tutkimukseen kuuluva kokemusaineistoni löytää paikkansa taiteelliseen ajatteluun kuuluvassa intuitiossa, kokonaishahmotuksessa. Sisäisen näkemyksen piirtäminen kartoiksi ja kuvallisiksi hahmotelmiksi on ollut olennainen tuki tutkimusprosessissani. Taiteen kautta voi hahmottaa kokonaisuutta, jossa on myös hahmottomaksi jääviä alueita.

KUVA

Tässä tutkimuksessa kuvalla tarkoitetaan taideteoksia, kaavioita ja muita näkyviä materiaalisia osia¹⁰ Ahola-Valon jäämistössä, mutta myös muodostamaani intuitiivista kokonaishahmotusta sen moninaisuudesta. Puhun taideteoksista kuvina elämisen taidon ja itsekasvatuksen kontekstissa. Kuvina katselen myös Ahola-Valon kirjoitusta sisältäviä kaavioita, karttoja ja evohomologiaan liittyviä välineitä. Tässä tutkimuksessa kuva on ensisijainen tarkastelukulma suhteessa tekstiin. Näin voidaan puhua fenomeeneista, valaistavista ilmiöistä ja niiden materiaalisiksi esineiksi valmistetuista representaatioista tavalla, joka vastaa Ahola-Valon tapaan puhua muun muassa symbolimerkkien havainnollisuudesta verrattuna harmaisiin tekstimassoihin (AAVA-aineisto nro 31).

Kun pyrin välittämään merkityksiä, joita olen tutkittavasta kokonaisuudesta tavoittanut, käytän kuvaa argumentoinnin välineenä. Kuvalla argumentointi on tässä tutkimuksessa välttämätöntä, jotta esitetystä asiasta saisi käsityksen. Käytän hyväkseni Ahola-Valon omia kuvallisia hahmotuksia. Aineisto on ilmiänsä kompleksinen, koska se on syntynyt yhden jatkuvasti ajatteluaan kehittävän ihmisen elämästä. Pyrin kuvi-

10 Kuvan merkitystä kasvatustodellisuuden osana erityisesti ajattelussa ja kasvattajan havainnossa (katseessa) esiintyvänä, on pohtinut Minna Kallio (2005) väitöskirjassaan *Ajatus kuvasta – Kuvan merkityksen pohdintaa kasvatuksen kontekstissa*.

en käytöllä pitämään tutkimuksen kokonaisuuden aineistoa vastaavana huolimatta karsimisesta ja valikoinnista. Kuvat pitävät aineiston luonteen näkyvissä ja tulkinnan avoimena, kun esitän tutkijana oman näemykseni käsiteltävistä asioista.

VISUAALINEN

Visuaalisella tarkoitan näkyväksi tekevää. Visuaalisen käsitteellä on tässä tutkimuksessa merkitys sekä aineiston ymmärtämisen avainkäsitteenä että tarttumapintana visuaalisesta kulttuurista käytävään keskusteluun.

Ahola-Valon kontekstissa visuaalinen on yhtä kuin valo, jonka metafyysisiin ulottuvuuksiin kajoan vain aineistoni antamissa puitteissa. Valon käsite auttaa Ahola-Valon ymmärtämisessä alkuun siten, että valoon voi suhtautua aineiston äärellä aina myös konkreettisenä valona.

Sijoitan visuaalisen käsitteen keskeiseksi suhteessa muihin esiteltyihin käsitteisiin: kuva ja taide tekevät omilla tavoillaan näkyväksi ja kasvatuksen käytännöissä visuaalisella on asema, jota pyrin selventämään aineistosta nostamieni esimerkkien avulla.

TOIMINTA

Toiminnan käsite on Ahola-Valon ajattelussa keskeinen. Toiminnan kontekstisidonnaisen tulkinnan lisäksi se toimii peruskäsitteenä, joka avaa ajattelemaan ihmiskäsitystä Ahola-Valon yksittäistapauksen kautta. Kiinnitän toiminnan käsitteen avaamiseen erityistä huomiota taidetta käsittelevän luvun yhteydessä.

1. TUTKIMUKSEN TEEMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuskysymykset

Pyrin tutkimuksellani selvittämään, kuinka kuvalla havainnollistaminen kuuluu kasvatukseen.

Tarkasteluni kiinnekohtana toimii Aleksanteri Ahola-Valon evohomologian idea ja siihen liittyvä visuaalinen aineisto.

Muita olennaisia kysymyksiä tässä tutkimuksessa ovat seuraavat:

1. Miten evohomologia syntyi?
2. Voiko evohomologiaa opettaa toisille?
3. Onko evohomologiasta mahdollista nostaa esiin käsitteitä, joilla voisi olla merkitystä laajemmin kasvatuksen kontekstissa?
4. Kuinka visuaalinen voidaan ymmärtää tässä kontekstissa suhteessa kasvatuksen käytäntöön

Aleksanteri Ahola-Valon elämästä ja työstä jäänyt aineisto on määrältään suuri ja laadultaan fragmentaarinen, mikä synnyttää helposti käsityksen päättymättömästä tutkimisen suosta. Tutkimuksellani pyrin arvioimaan aineistoa ja jatkotutkimuksen tarvetta.

Aineisto ja rajaus

Tutkimusaineistoni jakautuu neljään eri kategoriaan:

1. Ahola-Valon jäämistöön
2. evohomologiasta hankkimaani käytännön kokemukseen, joka on dokumentoitu päiväkirjoihin
3. tutkimuskirjallisuuteen
4. Ahola-Valon ystävien haastatteluihin.

Vaikka jäämistö on määrällisesti painava aineisto, asetan yhtä paljon painoa muille osa-alueille välttääkseni kehäpäätelmät.

Ahola-Valon tunteneiden ihmisten haastatteleminen ja heidän kertomustensa kuunteleminen ovat olleet minulle tärkeitä hahmotellessani kokonaiskuvaa Ahola-Valosta henkilönä. Tämä kanssakäyminen rajautuu vuosiin 2006–2009, jolloin asuin Hämeenlinnassa ja ensisijainen sosiaalinen piirini muodostui Ahola-Valon arkistosta huolta pitävistä ihmisistä. Erityisesti Risto Suvannon ja Samu Ampujan pitkäkestoinen läsnäolo ja heidän kertomansa tarinat korostuvat kuvassa, joka minulle hahmottui Ahola-Valosta ystävänä ja opettajana.

En ole pyrkinyt tässä tutkimuksessa Ahola-Valon henkilökuvan kaikkien värien esilletuomiseen; olen tukeutunut Ahola-Valon ystäviin kuulemiseen tilanteissa, joissa jokin tutkimuskysymykseni kannalta olennainen aineisto on tuntunut irralliselta tai oudolta. Usein tarinoiden kuunteleminen palautti mieleeni kuvan Ahola-Valosta kokonaisena persoonana, jolloin palapelin paloja oli helpompi siirrellä oikeaan suuntaan. Rajaamalla haastateltavien ihmisten määrää pyrin välttämään turhaa henkilökuvan hiomista. Tietyntyylinen, suhteellisen pysyvä, mielikuva Ahola-Valosta toimi minulle ajattelua kokoavana ja helpottavana tekijänä suuren ja hajanaisen aineiston äärellä. Tämä mielikuvani on kapea ja fiktiivinen, mutta tarkoitukseni onkin luoda yksi mahdollinen hallittu lähestymistapa tutkittavaan henkilöön.

Tutkimuskirjallisuuden osalta olen pitäytynyt eri ajattelijoiden monografoissa, joissa on käsitelty tässä tutkimuksessa keskeisiksi nousseita teemoja. Kirjallisuuden rajaaminen on tapahtunut tutkimusprosessin edetessä, ja jäljelle ovat jääneet ajattelijat, joiden avulla Ahola-Valon ajattelua on mahdollista keskusteluttaa aikalaiskriittisessä hengessä.

Olen käyttänyt apuna myös Aristoteleen (384 eaa – 322 eaa) *Nikomakhoksen etiikkaa* hahmotellessani tutkimukseni käsiteavaruutta. Erityisesti aristotelinen käsitys tieteestä sopii tässä käsillä olevaan kontekstiin. Espanjalaisen filosofin José Ortega y Gassetin mukaan aristotelinen tieteenharjoittaja ei olisi voinut ajatella luonnon ilmiön jakamista osiin, vaan hän olisi lähestynyt ilmiötä kokonaisuutena (Ortega y Gasset 2006, 80). Tähän ajatukseen liittyy tutkimuksessani toistunut ongel-

ma: kuinka asettaa Ahola-Valon tieteelliseksi kutsumansa menetelmä ja sen läpäisevä taide luontevaksi ja ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi? Tieteen käsite on Ahola-Valon ajattelussa ongelmallinen, mutta samalla tavalla se on nähdäkseni ongelmallinen kasvatustieteessä tai ”taidekasvatustieteessä”. Kuinka tieteellisen menetelmän avulla voi tarkastella yksittäisten ihmisten välistä tapahtumaa kadottamatta sen todellista ainutkertaista luonnetta?

Keskeisimmät henkilöt tutkimukseni apuna ovat järjestyksessä vanhimmasta viimeiseen Leo Tolstoi (1828–1910), Juho Hollo (1885–1967), Erik Ahlman (1892–1952), Hannah Arendt (1906–1975) ja Michel Foucault (1926–1984). Kaikki mainitut henkilöt ovat filosofeja, joiden valintaan osaksi tätä tutkimusta on vaikuttanut se, että he ovat seikkaperäisesti käsitelleet teemoja, jotka esiintyvät käsitteinä Ahola-Valon teksteissä. Tolstoi vaikutti Ahola-Valon ajattelussa tämän realistisen taidenäkemyksen taustalla, Juho Hollo on vastannut omalla tavallaan itsekasvatuksen kysymyksiin suomalaisessa keskustelussa, Erik Ahlman on käsitellyt arvojen ja välineiden suhdetta, Hannah Arendt toimintaa ja Michel Foucault kuria ja valtaa. Näiden ajattelijoiden avulla pyrin piirtämään esiin Ahola-Valon ajattelun peruspiirteet tarkkuudella, joka tarjoaa perustan argumentoida tutkimuskysymyksen kautta muodostamaani aluetta eli visuaalisen, kuvallisen ja taiteen suhdetta kasvuun ja kasvattamisen käytäntöön.

Kasvatustieteellisen keskustelun olen jättänyt tässä tutkimuksessa vähäiseksi. Koska tutkimukseni sijoittuu taidekasvatuksen kontekstiin, lähdän hakemaan uutta tietoa kiinnekohtanani tiedonalan perusta eli taide¹¹. Katson, että kasvatustieteellisestä diskurssista vain sen kasvatustieteellinen juuri henkilöitynä tässä tutkimuksessa Juho Holloon pystyy vastaamaan Ahola-Valon radikaaliin haasteeseen ilman, että päädyimme kehäpäätelmiin, joita syntyy, kun yksittäistapaukseen projisoidaan tieteen vallitsevia esioletuksia. Tämä ei tarkoita, etteikö Ahola-Valon ajattelulle perustuva kasvatustieteellinen keskustelu olisi mahdollista, mutta

11 ”Art comes first and education comes second. Without art, art education would not exist.”
(Varto 2010, 38)

sitä ennen tarvitaan fenomenologista avointa asennetta matkalla kohti Ahola-Valon erikoislaatuisten käsitysten kohdallista tulkintaa. Tulkinnan syventämisen tarvetta tai edelleen kehittelyä on mahdollista arvioida, kun lähtökohdaksi on rajattu yhdestä näkökulmasta avautuva pinta. Tässä tutkimuksessa tekeillä on kuva Ahola-Valon ajattelusta.

Tutkimusta ohjaa osaltaan aiempi kiinnostukseni taiteen avulla tapahtuvaan itsekasvatukseen. Taiteen maisterin lopputyöni *Sielun veli – muodon ylittäminen kuvallisen toiminnan avulla* (2005) oli kokeellinen taideprojekti ja yritys sanallistaa suoraan taiteellisessa toiminnassa tärkeiksi osoittautuneita tapahtumia. Varsinaiset itsekasvatuksen historialliset taustat avautuivat minulle nyt käsillä olevan tutkimuksen myötä. Edellinen tutkielmani on ollut minulle tutkijana tärkeä muistuttaja siitä, kuka itse olen ja millaisia arvoja olen pitänyt taiteellisessa toiminnassa tärkeinä. Tämän kaltainen alustava itserajaus on ollut minulle tutkimuksen kuluessa tärkeä selviytymisen edellytys, varsinkin tilanteissa, joissa olen ollut hukkaa liian syvälle Ahola-Valon maailmaan. Vaikka menetelmäni kuului sukeltaminen Ahola-Valon materiaaliin ja elämäntavan välineellisiin ehtoihin, siitä etäännyminen oli ehto niistä kirjoittamiselle. Omat kokemukseni taiteen tekijänä ovat olleet Ahola-Valon ideologian kriittisen etäännyttämisen voimakkaimpia vipuvarsia.

Tämän tutkimuksen sisällä olen ottanut käyttöön Ahola-Valon suunnittelemaa itsekasvatusvälineitä. Käytön aikana kirjoittamani päiväkirjat toimivat minulle tärkeänä kokemuksista muistuttavana aineistona. En pura päiväkirjojeni henkilökohtaista sisältöä tämän kirjan sivuille vaan käytän merkintöjäni menetelmällisenä tukena. Päiväkirjoihin palaaminen on auttanut jäsentämään kokonaishahmotusta tutkittavasta kohteesta ja läpikäydystä prosessista.

Haastattelin kahta Ahola-Valon ystävää, Risto Suvantoa (15.4.2009) ja Samu Ampujaa (6.5.2009). Luettuani kolmen vuoden ajan Ahola-Valon tavoitteista ja visioista kasvatuksellisten ihmissuhteiden toteutumiseksi halusin kuulla häneen läheisessä suhteessa olleiden ihmisten kertovan omia kokemuksiaan. Valitsin haastateltavaksi henkilöt, jotka ovat aktiivisesti olleet mukana tutkimukseni alusta asti ja välittäneet minulle Ahola-Valon ajatuksia kertomuksiensa kautta. Risto Suvanto oli Ahola-

Valon ystävä ja oli tämän kanssa paljon tekemisissä Ahola-Valon elämän viimeisinä viitenätoista vuotena. Samu Ampuja oli Ahola-Valon ystävä tämän kolme viimeistä vuotta. Molempia suhteita voidaan luonnehtia myös kasvatussuhteiksi.

Rajaus menetelmään

TUTKIMUSASENTEENI

Tämä tutkimus kuuluu taidekasvatuksen alaan, ja sen taustalla vaikuttaa fenomenologinen asennoituminen tutkimiseen yleensä. Tästä metodologisesta näkökulmasta voidaan katsella laajemmin taidekasvatuksen tutkimuksen perusteita ja kysyä, miten taidekasvatuksen alaan liittyvää tietoa syntyy tutkimuksen kautta. Fenomenologisen tutkimusasenteen tiedostamisen kautta olen pystynyt vahvistamaan käsitystäni taidekasvatuksen tutkimuksen autonomiasta.

Olen pyrkinyt säilyttämään leikkimielisen ja avoimen asenteen tutkimuksen kohteena olevan kompleksisen systeemin äärellä. Menetelmien näkökulmasta tämä on tarkoittanut jatkuvaa varioimista aineiston erityisluonteen ehdoilla, jotten tekisi siitä ennenaikaisia johtopäätöksiä tiedostamattoman agendan johdattamana.

FENOMENOGRAFINEN MENETELMÄ JA TAITEELLINEN OTE

Tapaustutkimukseni kärki on Ahola-Valon luomassa itsekasvatustmenetelmässä. Tähän liittyvien käsitysten esille saamiseksi olen valinnut menetelmällisen varioinnin kiinnostuskohdaksi fenomenografian. Fenomenografisen tutkimuksen teoreettinen rakenne antaa tälle tutkimukselle puitteet, joista tietoisena on mahdollista lähteä tekemään yhdenlaista vertailevaa jatkotutkimusta Ahola-Valon ja jonkun toisen henkilön käsitysten välillä.

Fenomenografisen menetelmän on kehittänyt ruotsalainen Ference Marton (1939–) ja hänen tutkimusryhmänsä. Martonin mukaan fenomenografia tähtää kokemusten kuvaamiseen, analyysiin ja ymmärtämiseen (Marton 1981, 177).

Kokemusten ymmärtäminen tapahtuu kokemuksista syntyneiden käsitysten kuvaamisen ja kategorisoinnin kautta. Käsitys on Martonin mu-

kaan ihmisen ja ilmiön välillä (Anttila 2005, 335). Tässä tutkimuksessa pyrin kuvaamaan muun muassa Ahola-Valon käsityksiä itsekasvatuksesta, sen päämääristä ja toimintatavoista.

Fenomenografiseen menetelmään kuuluu eri ihmisten käsitysten vertailu (Anttila 2005, 335). Pyrin keskusteltamaan Ahola-Valon käsityksiä joidenkin 1900-luvulla vaikuttaneiden ajattelijoiden kanssa. Mukana on sekä suomalaisia että eurooppalaisia ajattelijoina, jotka tarjoavat kiinnekohtia ja vastineen Ahola-Valon tapauksesta esille nouseviin keskeisiin kysymyksiin. Fenomenografian kannalta tässä tutkimuksessa on haasteenani on ollut tunnistaa ja saada oma käsitys Ahola-Valon käsityksistä hänen omassa kontekstissaan. Nähdäkseni vasta tämän vaiheen jälkeen hänen käsityksiään on mahdollista verrata ja kategorisoida muiden ihmisten käsitysten kanssa. Koska prosessin alla on ollut oman käsitykseni muotoutuminen, tässä tutkimuksessa esillä oleva kokonaisuus Ahola-Valon käsityksistä on täysin oma sommitelmani. Ahola-Valon käsityksiä olen nostanut esiin kuvien ja sanojen kautta, mutta niistä muodostuva kokonaiskäsitys on omani ja jää alttiiksi mahdollisen seuraavan tutkijan kokonaiskäsitykseen perustuvalla kritiikille.

Pirkko Anttilan mukaan käsitys Martonin fenomenografian kontekstissa on kokemuksen ja ajattelun avulla muodostettu kuva jostakin ilmiöstä (Anttila 2005, 335). Olen muodostanut Ahola-Valon itsekasvatusmenetelmästä oman käsitykseni kokeilemalla hänen välineitään yli kahden ja puolen vuoden ajan 7.5.2007–31.12.2009. Olen pitänyt kokemastani päiväkirjaa koko tämän ajan. Päiväkirja on samanaikaisesti yksi keskeisimmistä Ahola-Valon itsekasvatusvälineistä, joten jouduin jatkamaan itseni päiväkirjan pitäjänä vuoroin tutkijaksi ja vuoroin elämäni eläjäksi. Päiväkirjassa vuorottelevat kaksi tasoa: omien kokemuksieni kuvaukset eletystä elämästä ja metatason pohdinta tutkimuksen näkökulmasta siitä, mitä minulle tapahtuu, kun pidän päiväkirjaa ja käytän muitakin itsekasvatusvälineitä.

Kokemuksistani oman ajatteluni kautta syntyvät käsitykset antavat suuntaa Ahola-Valon käsitysten hahmottamiseen ja asetteluun tutkimustekstissä. Toivoakseni kokemukseni näkyy lopputuloksessa esityksen selkeytenä, jäsentyneisyytenä ja ymmärrettävyytenä. Omat kokemukse-

ni ovat auttaneet minua karsimaan tutkimusteemani kannalta epäolennaisia aineistoja: ne ohjaavat argumentointiani, kun hahmottelen kuvaa Ahola-Valon ajattelusta tekstein, kuvin ja kaavioin.

Fenomenografisen menetelmän tutkimusotteessa korostuu subjektiivinen näkökulma, josta menetelmää on myös kritisoitu (Anttila 2005, 333). Oma kokemuspohja on tutkimukseni kannalta käsittääkseni ainoa tie merkitykselliseen tietokokonaisuuteen, kun liikun taidon ja kasvamisen ilmiöiden äärellä. Tarkoitukseni on saada kuvatuksi Ahola-Valon käsitykset siten, että esitykseni pohjalta olisi mahdollista lähteä suoraan soveltamaan Ahola-Valon toimintamalleja oman elämän käytännöiksi. Tarkoitukseni ei ole edellyttää menetelmän kokeilemista tullakseni ymmärretyksi; pyrin esittämään näkemykseni siten, että lukija pystyisi vertaamaan omaa kokemustaan ja käytäntöjään esillä olevaan merkitysten kokonaisuuteen.

Säilyttääkseni tutkimukseni kokonaishahmon olen pitänyt jatkuvasti auki mahdollisuutta suhtautua tutkimustekstiini taiteellisesti. Menetelmällisesti tämä on tarkoittanut oman tien ja metodin luomista aineiston ehdoilla. Seuraan Mika Hannulan ajatusta metodista taiteellisen tutkimuksen kohdalla. ”Metodi on itsessään alati tutkimuksen kuluessa joustava ja muokkaantuva” (Hannula 2001, 83).

Käytän taiteellisen käsitettä metodisesti antamaan tarkasteltavalle kokonaisuudelle yhtenäistävän ja joustavan nimittäjän. Tästä näennäisen yhtenäisestä kokonaisuudesta nostan esiin analyttisemmin rakentuvia polkuja samaan tapaan kuin Juho Hollo (1919, 226) on kuvannut mielikuvitukselle ilmenevän kokonaisuuden rakentumista kirjassaan *Mielikuvitus ja sen kasvattaminen*. Taiteellista kokonaisuutta voi analysoida osa kerrallaan ilman, että muihin osiin kohdistuu välitöntä uudelleen järjestelyn tarvetta.

Pyrin jättämään kuvaukseni avoimeksi, jotta sen lukeminen mahdollistaa kriittisen vastaanoton. Jos tekstini synnyttää lukijassa kritiikkiä, joka ei ole yksioikoisen tuomitsevaa ja ulos sulkevaa, olen onnistunut lähestymään tutkimuksen alla olevaa ilmiötä oikein ja tavoitteideni mukaisesti.

Teoreettinen viitekehys tutkimukseni teemoitteluun tulee pääasiassa annetuksi aineistosta itsestään. Olen valinnut teemojen painotukset sen

mukaan, mitä Ahola-Valo itse piti tärkeimpänä. Analyyttisen otteen säilyttääkseni olen lukenut rinnalla muiden ajatuksia samoista teemoista.

Olen ottanut tutkimukseni ajan osaa aivoriihiin, joissa olen voinut nostaa tutkimukseni kysymyksiä esille sekä taidekasvatuksen että kulttuurikriittisen keskustelun konteksteissa. Taidekasvatuksen jatko-opintoihin liittyvät seminaarit ja keskustelut taidekasvatuksen kentän eri ammattilaisten kanssa ovat kerta toisensa jälkeen palauttaneet minut Ahola-Valon ajatusmaailmasta vallitsevaan taidekasvatusdiskurssiin. Menetelmällisesti on ollut tärkeää hakea kieltä, jolla välittää tutkimustuloksia.

Itsekasvatuksen historiallinen tausta

Itsekasvatuksen historian esiin piirtäminen tulee tiivistetyksi yhteen Juho August Hollon lauseeseen:

”Kasvatus on tavallaan aina myös itsekasvatusta.” (Hollo, J. 1931, 12)

J. A. Hollo ja Erik Ahlman ovat kasvatuksen historiassa Ahola-Valon kaltaisia hahmoja, jotka ovat käsitelleet kasvatuskysymyksiä ihmislähtöisesti ja antaneet näille pohdintoille oman maailmansa. Holloa seuraten kutsun sitä kasvatuksen maailmaksi, joka ei ole vieraiden (ajattelun tai toiminnan) suuntien palkkapiikana (Hollo 1952, 15). Sillä on omat tavoitteensa, ihmiskäsityksensä ja diskurssinsa.

Erik Ahlmanin ajatuksien avulla kasvatuksen maailman ihmistä koskevaan ihmiskäsitykseen voidaan hahmottaa yhdenkaltainen eettinen ulottuvuus. Ahlmanin esitys nietzscheläisestä totuudellisuusetiikasta kirjassa *Totuudellisuuden probleemi* (1929) ja hänen varhaisempi maailmantarkastelukokeensa *Arvojen ja välineitten maailma* (1920) antavat Ahola-Valon ajattelun tarkasteluun ajan hengessä syntyneen vertailukohdan.

Keskustelutan kasvatusfilosofoja evohomologian menetelmän äärellä ja asetan sen kriittiseen valoon ensisijaisesti kasvatuksen maailmassa, en kasvatustieteen psykologisesti painottuneessa diskurssissa. Kriittinen asenne ei tähtää tässä teorian kumoamiseen toisella vaan ilmiön valaisuun monista eri suunnista. Myös pimeään jäävälle osalle voidaan antaa tällä tavoin tarkasteltuna sille kuuluva merkityksensä.

Kasvatuksen maailman ja teorian mahdollisuuksien pohtiminen ja edellytyksien esittäminen ovat nähdäkseni jatkuvasti ajankohtaisia kasvatusfilosofian tehtäviä. Juho Hollo katsoi viisaaksi ottaa Sokrateelta ohjenuoraksi oman teorian luomisen toimintaa velvoittavaksi ohjeeksi (Hollo 1952, 77–79). Tässä tutkimuksessa esittämäni ajatukset tähtäävät oman ajattelun kautta syntyneen teorian muodostamiseen. Jätän abstrakteimman tason pois, jotta tässä esiteltäessä voisi kukin käyttää oman kasvatusteoriansa muotoilemiseen. Ilmiökeskeisenä tämä tutkimus koostaa esitellyt ajatukset samalle käsitekartalle, mikä nähdäkseni riittää ajattelevalle kasvattajalle oman teorianmuodostuksen avuksi. Korkeampi abstraktiotaso, toisin sanoen yleisempi teoreettinen taso, veisi tekstin liian kauaksi kokemuksellisesta perustasta, jolle lasken luottamukseksi tekstin kommunikoivuuteen.

KASVATUKSEN MAAILMA

Juho Hollon runollinen kasvatusfilosofian klassikko *Kasvatuksen maailma* vuodelta 1952 antaa tilaa omalle ajattelulle. Hollo esittää hyvin la-veasti määritelmänsä kasvatuksen maailmasta ja värittää muodostamaansa kuvaa hajanaisin esimerkein pragmatismista alkoholiin ja opettajan myytisistä juurista huomioihin didaktiikan tutkimuksen historiallisuudesta. Kaikessa runsaudessaan hänen kirjansa kuitenkin tarjoaa lukijalleen mahdollisuuden oivaltaa kasvatuksen oman maailman mahdollisuus ja jatkaa sen muotoilemista. Pyrin seuraavaksi luonnehtimaan Hollon ajatuksin sellaista kasvatuksen maailmaa, jonka valossa Ahola-Valon ajatukset ja menetelmät eivät esiintyisi vain outoina erikoisuuksina vaan yhtenä mahdollisena ratkaisuna kasvatuksen ongelmaan.

Hollo korostaa kasvatuksen autonomiaa. Kasvatuksella tulee hänen mukaansa olla omat normit, säännöt ja lait (Hollo 1952, 58). Tämä ei tietenkään tarkoita, että kun siirrymme kasvatuksen maailmaan, unohdamme muun yhteiskunnan ja alamme käyttäytyä miten haluamme. Autonomia tulee parhaiten ymmärretyksi käytännön kautta, ja kasvatuksella on aivan omat käytäntönsä, jotka eivät sovellu muihin yhteyksiin. Käytännöstä paljastuu teoria, joka vapaassa suhteessaan kasvatuksen käytäntöön on silti aina kasvatuksen teoriaa. Jos teoria lakkaa valaise-

masta kasvatuksen käytäntöä, se lakkaa olemasta kasvatuksen teoria. Voitaneen sanoa, että kasvatuksen maailma syntyy, kun maailmaa tarkkaillaan kasvatusteoreettisesti.

Kasvatuksen maailman perusvoimia ovat Hollon mukaan tieto (logos), rakkaus (eros) ja taito. Hollo korostaa taidon erityisyyttä erityisesti tiedon rinnalla sekä kasvattamisen taitona että opittavana elämisen taitona. Kun Hollo korostaa inhimillisyyden perustuslakeja esimerkiksi koulusysteemin luomisen edellytyksinä, hän asettaa saman ihmisen eheyden vaatimuksen myös kasvattajalle. (Hollo 1952, 83, 152.)

Hollo ehdottaa kasvatuksen maailmansa läpäiseväksi periaatteeksi esteettisyyttä. Etiikka on hänen mielestään liian keskittynyt uskontoihin eikä siitä ole ohjenuoraksi kasvatukselle, jonka keinot voivat joskus vaatia joustoa enemmän kuin valtaan sidotut moraalin rajat antavat periksi (Hollo 1952, 122–124). Hollo kyseenalaistaa sielutieteen erityisaseman kasvatustaitoa ohjaavana pohjatieteenä ja korostaa kasvatustaitoa kasvatustaiteilijan harjoittamana taitona. Tässä kohden Hollo lähtee kallistumaan pragmatismiin suuntaan, mutta mielestäni tärkein askel on ulos psykologiapainotteisesta ja tietokeskeisestä kasvatuskäsityksestä (ibid., 193–194 ja Hollo 1959, 48).

JUHO HOLLON ITSEKASVATUKSEN IDEA

Hollo korostaa teoksensa *Itsekasvatus ja elämisen taito* (1931) alkulauseessa, ettei itsekasvatus ole ”vieraan antamiin elämänohjeisiin tutustumista, [eikä] vain oman kasvatusteorian suunnittelua, vaan aina ja välttämättä käytäntöä, toteuttavaa toimintaa” (Hollo 1931, 9). Toiminnallisen ulottuvuuden korostaminen on tärkeää, sillä liiallinen itsen tarkkaaminen voi helposti johtaa epäterveeseen itsekeskeisyyteen (ibid., 16).

Juho Hollo korostaa myös ihmissuhteiden osuutta itsekasvatuksessa. Hän muistuttaa Sokrateesta, joka saattoi kuunnella daimoniaan pitkiäkin aikoja, mutta hankki itsetuntemusta ennen kaikkea toisista ihmisistä (Hollo 1931, 17).

Yksinkertaisimmillaan Hollon idea itsekasvatuksesta on, että se on ihmisten keskellä tapahtuvaa toteuttavaa toimintaa, jossa itsen tarkkailu keskittyy omiin tekoihin ja tottumuksiin. Kyseessä on loputtomasti

harjoitettavissa oleva elämisen taito, jota kuitenkin on syytä harjoittaa kohtuullisesti, pyrkien viisauteen kapeiden tiedonalojen hallinnan yksipuolisen kehittämisen sijaan (Hollo 1931, 135).

PYRKIMYS TOTUODELLISUUTEEN ARVOJEN JA VÄLINEIDEN MAAILMASSA

Juho Hollon itsekasvatuksen ajatus perustuu pitkälti totuudellisuusetiikalle ja pitkälle vietyyn rationalisointiin teoissa (Hollo 1931, 71, 115–117). Totuudellisuusetiikasta on kirjoittanut seikkaperäisemmin Erik Ahlman 1929 teoksessaan *Totuudellisuuden probleemi*.

Totuudellisuusetiikan pohdinnoissaan Ahlman nojaa lähinnä Nietzschen ja Kierkegaardin ajatteluun. Totuudellisuusetiikka tähtää yksilön itsetuntemukseen ja itseksi tulemiseen loputtoman prosessin kautta. Se siis tähtää johonkin, mitä ei voi saavuttaa. (Ahlman 1929, 125–127.)

Totuudellisuus on periaate, jota noudattamalla voi kasvaa omaksi itseksi. Tämä edellyttää itsehavaintoa eli introspektiota¹². Introspektion eli sisäisen havaitsemisen kautta syntyvä tietäminen on tunteenomaista ja intuitiivista (Ahlman 1929, 11). Totuudellisuus edellyttää määrättyä moraalista sielutekniikkaa, jonka kautta ihminen tulee tietoiseksi arvoistaan (ibid., 130). Oma itse toteutuu Ahlmanin mukaan silloin, kun toimii ja tahtoo sen arvotietoisuuden mukaisesti, jonka eettillinen sielutekniikka ja totuudellisuuspyrkimys ovat ”johtotähdiksi” paljastaneet (ibid., 129–130). ”[Totuudellisuusperiaatteen mukaisesti] on lupa olla mitä mieltä tahansa, mutta vain sillä ehdolla, että todella ollaan tätä mieltä täysin vakavasti ja rehellisesti” (Ahlman 1929, 163).

Koska arvot ovat niin tärkeä käsite totuudellisuusetiikan ymmärtämisessä, on syytä tarkastella myös Ahlmanin varhaista perusteosta *Arvojen ja välineitten maailma* (1920). Tässä *eettisidealistsessa maailmantarkastelukokeessaan*, kuten kirjan alaotsikko kuuluu, hän luo käsitteellisen apparaatin, jolla ihmisen välineellinen maailmasuhde tu-

12 Introspektio on Erik Ahlmanille psykologinen menetelmä, jossa ihminen tekee teoreettisia huomioita omasta minästä (Ahlman 1929, 20). Introspektion fenomenologista taustaa valotan luvun 3 alussa.

lee sidotuksi eettisyyden vaatimukseen. Keskeisenä käsitteenä arvojen ja välineiden ohella esiintyy tahto, jonka tajuamisen Ahlman jättää jälleen intuition asiaksi (Ahlman 1920, 21).

Tahto on Ahlmanin mukaan kvalitatiivinen tekijä maailmassa. Sen tajuaminen on raskasta, mikä vaatii itsensä ”kokoon kiristämistä” (Ahlman 1920, 21). Ymmärrän tämän vaatimuksen tässä yhteydessä askeettisin harjoittamiseksi, joka johtaa oivallukselle herkkään tyhjyyden tilaan. Tuossa tilassa voi havaita, kuinka minussa tahtoo jokin suurempi tahto. Runoilija Rainer Maria Rilke (1875–1926) on kirjoittanut:

”Taukoamatta se kulkee ohitse tankojen,
silmät niin väsyneinä – katse häilyen
kuin olisi olemassa vain tuhat tankoa
ja takaa tangon tuhannen puuttuisi maailma.

Askeleet vahvat, notkeat – käyntinsä pehmeää,
kun pienimmistä pienintä se kiertää ympyrää.
Kuin tanssisi voimaa antain ympäri keskiön sen,
jonka sisällä puudutettuna viruu Tahto tahtojen.

Joskus avautuu äänettömästi verho pupillin,
tuon tuokion aikana kuva sisään pääseekin.
Kiirii jäsenten läpi aavistus valppaudesta eloisasta,
kunnes se – sydämen kohdalla – lakkaa olemasta.”¹³

Tahto on Ahlmanin mukaan irrationaalista, kauttaaltaan heterogeenista, mutta samalla myös homogeenista, toisin sanoin singulaarista mutta myös universaalista (Ahlman 1920, 25). Tahto ilmenee yhtymällä materiaan, antautumalla välttämättömyyden lain alle. Ilmaukset saavat erikoislaatunsa välineiden kautta, joita tahto käyttää taistelussa olemassaolostaan (ibid., 29). Tässä kohtaa on syytä muistaa, että Ahlman tar-

¹³ Rainer Maria Rilken runon *Der Panther* (1902) on suomentanut Eve Kuusmin kokoelmaan *Tahto Tahtojen* (Rilke 2004, 24–25).

joaa tässä persoonallisen näkemyksensä siitä, miten transsendentti tahto ilmenee – kyseessä on maailmantarkastelukoe. Lopullisen käsityksen tahdon asemasta saa vasta, kun on sijoittanut paikalleen sekä välineiden että arvojen maailmat.

Välineiden maailma on Ahlmanin mukaan käytännöllinen ja siihen suhtaudutaan järjen avulla. Järki eli ”intellekti” on itse välineiden maailman tuote (Ahlman 1920, 31). Näin ollen intellektuaalinen akti on tahdosta syntyneiden välineiden havaitsemista ja intuitio puolestaan havaitisijassa olevan tunteen ja tahdon avulla (tai kautta) saavutettua tietoa, joka muodostaa yhtenäisen näkemyksen ilmiömaailman ja välineiden maailman takana olevasta subjektista (ibid., 32–33). Subjekti tässä kohden ei ole oletettu jumalolento. Suunta, jonka Ahlman esittää intuitiolle, on ekstensiivisestä intensiiviseen, toisin sanoen sisäiseen havaitsemiseen eli introspektioon, jota edellä käsitelimme (ibid. 35). Voisi siis sanoa, että intuitio on näkemys, jossa välineet ja ilmiöt voidaan havaita koottuina ja oikeilla paikoilla suhteessa toisiinsa.

Tietomme maailmasta on etupäässä välineitten avulla saatua tietoa. Tahto aktualisoituu aina välineiden kautta, ja siellä missä on tahtoa, on myös välineitä (Ahlman 1920, 90). Näin ollen tahdomme sen, mitä tiedämme maailmasta. Tahto ei kuitenkaan ole Ahlmanin mukaan mitenkään satunnaisesti meissä, vaan siitä voi päästä selvyyyteen introspektion kautta. Ahlman siis käyttäisi ajattelunsa mukaisesti välinettä toteuttaakseen tietyn arvon, jota voidaan sanoa itsestä paljastuneeksi tahdon olomuodoksi (ibid., 96). Kaikki välineiden käyttö on Ahlmanin mukaan abstrahoimista ja yleistämistä, ja se mahdollistaa siirtymät tahdon olomuodosta toiseen (ibid., 96–97). Persoonallinen teoria voidaan nähdä tätä vasten tuloksena siitä, mitä minulle on itsestäni paljastunut arvokkaaksi.

Voin siis ajatella, että siirtyessäni nuoruudesta aikuisuuteen voin käyttää välineinä nuoruuden, aikuisuuden ja kahdeksantoista vuoden iän käsitteitä. Näin toteutuu tietty tahto minussa, vaikka voin elää asian myös totuudellisemmin, rehellisempänä omalle kokemukselle ja sanoa, milloin koin tulevani aikuiseksi sekä mitä aikuisuus minulle todella merkitsee.

Jokaisella välineellä on Ahlmanin mukaan tarkoituksensa, abstrakti korrelaattinsa (Ahlman 1920, 96). Tarvitaan sekä intellektuaalista tarkkuutta että intuitiivista kykyä, jotta saadaan esille, mitä tarkoitusta tietty väline tai kulttuurimuoto palvelee.

Välineiden maailma on yhtä laava kuin ihmisen tietämys. Ahlmanin mukaan yksi välinelajien tärkeä jako on ”fyysillisten” ja ”psykyllisten” välineiden välillä. Psykyllisiä välineitä ovat esimerkiksi moraali, lait ja ohjeet. Myös maailmankuva voidaan nähdä välineenä, tarkoituksenmukaisena valheena. (Ahlman 1920, 105–117.)

Välineelliset totuudet ovat Ahlmanin mukaan aina relatiivista tietoa ja ne vaativat, että todistaja ja se, jolle todistetaan, hyväksyvät välineet oikeiksi (Ahlman 1920, 133). Välinetotuudet ovat kylmiä, yhden tekeviä totuuksia, kun taas arvototuudet eli tieto siitä, miten asioiden pitäisi olla, ovat paatoksellisia ja intohimoisia totuuksia (ibid., 135). Arvototuuden kohdalla kuviteltu ideaali saa voimansa tunteesta ja sen hyväksyminen vaatii uskoa (ibid., 135). Juho Hollo on Ahlmanin kanssa samoilla linjoilla, kun hän Kasvatuksen maailma -kirjassaan toteaa, että ”[k]uvitteellinen tieto kuuluu arvoa luoviin tekijöihin eikä suinkaan ole näiden joukossa vähimmin huomattava” (Hollo 1952, 101). Ahola-Valon kohdalla molemmat totuudet tulevat esiin toisiinsa kietoutuneena yhdessä hyvin arvolatautuneessa ja tunteiden kautta puhuttelevassa intuitiossa.

Arvojen maailma on tahdon ja tunteen, hyvän ja pahan, rakkauten ja vihan sekä eettillisen maailma. Erik Ahlmanilla on käsittelyssään lähtökohtana eettinen tietoisuus, joka on hänen mukaansa uskonnollista tietoisuutta maailman syvimmästä olemuksesta. (Ahlman 1920, 9–10.)

Juho Hollo on käsitellyt uskonnollista kokemusta kirjassaan *Mielikuvitus ja sen kasvattaminen* (1919). Hän toteaa, että uskonnollinen kokemus alkaa siitä, missä älyllinen ”askarrus” taukoaa, vapautuneesta sublimoidusta tunteesta (Hollo 1919, 224). Tunnekokemukset nivoutuvat uskoon myös Hollolla. Vaikka Hollo sitoo eettisen ja uskonnollisen yhteen hyvin vahvasti, hän haluaa muistuttaa, etteivät ne koskaan häivy toisiinsa kokonaan, vaikka uskonnollisuus voi levittää oman omi-

tuisen valaistuksen koko elämänpiiriin (ibid., 211–213). Ahola-Valon jäämistön, taideteoksien, huonekalujen ja symbolimerkkien ympäröimänä tällaisesta tunnelmasta on mahdollista saada kokemus, kun hänen henkinen latauksensa tuntuu puhuttelevan joka suunnalta yhtä aikaa. Minulle kävi aineiston äärellä nopeasti selväksi se, että tämä kokemus on yhden ihmisen valmistamien muotojen läpi suodatettu kokemus, eikä se osu yksiin omien persoonaani vaikuttavien kokonaisvaltaisimpien kokemusteni kanssa.

Ahlmanin mukaan arvojen maailma ei tyhjene täysin kuvitteelliseen vaan arvoja voi etsiä myös tieteellisesti. Eri tieteenaloilla voidaan arvot asettaa sen mukaan, miten tarkoituksenmukaisuus ilmenee jo tapahtuneiden prosessien kautta. Tulevaisuuteen nähden elämällä ei Ahlmanin mukaan ole tarkoituksenmukaisuutta. Tahto elämänä ja välttämättömyys materiana luovat tarkoituksenmukaisuutta synnyttäen muotoja, jotka voivat säilyä. (Ahlman 1920, 139.)

Kun Ahlmanin mukaan jollakin on arvoa, sillä on merkitystä. Vaikka jokainen väline, joka voidaan ottaa yleiseen käyttöön, palvelee aina jotakin arvoa, ovat arvot itsessään yksittäisiä eli singularisia. Silloin myös merkitykset ovat singularisia. Tästä syystä jokaisen yksittäisen ihmisen on itse vastattava itsessään olevalle tahdolle. Tahto asettaa itsensä muuttuen tunteiksi, mielikuviksi ja teoiksi, muodostamalla oman moraalinsa, joka näin edustaa itsessä havaittua tahdon suuntaa. (Ahlman 1920, 158–160.)

Jos arvoja voi toisaalta ajatella etsittävän tieteellisesti ja jos ne samalla säilyttävät yksittäisen luonteensa, johtaa tämä meidät antamaan tilaa yksittäisen ihmisen tieteen ajatukselle, jollaiseksi tulkittava kokonaisuus tulee esiteltäväksi tässä tutkimuksessa.

Yksilölle on tällaisen idean kautta tarjolla elämän kokoinen haaste. Ahlman tiivistää eettisyydestä itsenäisen siveellisen aktiviteetin tarkoituksen: ”Tahdon tulee realisoitua, mutta niin kuin jos yksilö ei sitä realisoisi” (Ahlman 1920, 320). Tällaista väitettä on vaikea todistaa, mutta voidaan uskoa, että moniarvoisuuden ja -muotoisuuden tahtominen on hyvä asia ja sitä pitäisi edistää. Tahdon voi nähdä realisoituvan yksilön arvoista ja välineistä koostuvaksi persoonalliseksi totuudeksi.

Tutkimusteeman kuvaus

KATSAUS EVOHOMOLOGIAAN

AE-evohomologia tarkoittaa ihmisen kehitystiedettä. Nimessä olevalla etuliitteellä Ahola-Valo merkitsi ihmisen toiminnan ulottuvuuksia A:sta E:hen:

”...A:sta alkaa ihminen, B on sitä kun hän aikoo antaa toiselle, C kun hän toimii, D kun se menee perille ja otetaan vastaan ja E kun se tulee kaikille yhteiseksi.” (Suvanto 1996, 85)

Käytän jatkossa lyhennettyä nimitystä evohomologia, kun viittaan tähän kokonaisuuteen.

Evohomologiaa tutkiessani olen käyttänyt päälähteenäni Risto Suvannon kokoamaa teosta *Tie arvoelämään* (1996). Kirja on erityinen lähde siksi, että Ahola-Valo oli itse tekemässä sitä alusta loppuun saakka¹⁴. Teos on siten katavain ja luotettavin esitys evohomologian arvomaailmasta ja välineistöstä. Olen pitänyt tätä kirjaa kiinnekohtanani, kun olen käynyt läpi muuta evohomologiaan liittyvää aineistoa ja rakentanut itsekasvatusvälineitä omaan käyttööni.

Evohomologian keskeisen osan muodostavat erilaiset itsekasvatuksen välineet. Evohomologian välineet tekevät näkyväksi käyttäjälleen elämän eri osa-alueita, kuten ajankäyttöä, taloudenhoitoa ja ihmissuhteita. (Suvanto 1996, 85.)

Välineet ovat kytköksissä *toimintasuuntauksien* väliseen arvohierarkiaan, jota Ahola-Valo työsti lähes koko ikänsä. Toimintasuuntauksia hän lisäsi lopulta olevan kahdeksankymmentäkaksi. Tämä toimintasuuntausten hierarkia on Ahola-Valon arvomaailman esitys. (Suvanto 1996, 84–85.)

¹⁴ Olen sijoittanut teoksen lähdeluettelossa kohtaan Aleksanteri Ahola-Valon kirjallinen tuotanto, koska sen tekijäksi mainitaan kirjastojen tietokannoissa Aleksanteri Ahola-Valo. Viittaan teokseen viittausteknisistä syistä muodossa ”Suvanto 1996”, koska teoksessa Risto Suvannon ääni korostuu Ahola-Valon puheenvuorojen kokoajana ja tulkitsijana. Tällä ratkaisulla haluan myös tehdä näkyväksi Risto Suvannon roolin Ahola-Valon ajatusten välittäjänä. Kyseiseen teokseen viitatessani olen maininnut erikseen tilanteet, joissa Ahola-Valon ääni puhuu suoraan ilman Risto Suvannon tulkintaa. Kirjassa *Tie arvoelämään* Ahola-Valon omaääniset tekstiosuudet erottuvat muusta tekstistä sisennettyinä.

JOHDATUS EVOHOMOLOGIAN VÄLINEISIIN

Evohomologian välineet ovat lopulta hyvin yksinkertaisia teknisiä sovelluksia¹⁵. Ahola-Valo jakoi toimintasuuntaukset kuuteen eri kategoriaan, joiden mukaan myös välineitä voidaan sijoittaa osaksi evohomologiaa. Nämä kategoriat tai pikemminkin toiminnan pääsuuntaukset ovat seuraavat:

”1. **Suhteiden hoito (yhteydenpito toisiin ihmisiin ja yhteisöihin).**

Välineitä: suhdekohdekortisto, osoitemuistio, merkkipäiväkalenteri, postikalenteri, yhteiskunta- ja raha-asioiden kalenteri (yhra) ja velvollisuuksien kalenteri (velvo).

2. **Toiminnan ohjaus.** Välineitä: päiväkirja, aiheluonnosmuistio, työkortisto sekä teosten ja julkaisujen kronikka.3. **Säännöitys (lakiasiat ja säännösten laatiminen).**

Välineitä: toimintaohjeet.

4. **Ajankäytön tilastointi.** Välineitä: ajastolista ja elämän päämäärien (ELP) aikataulu.5. **Talous.** Välineitä: kustannusarviot, töiden hinnoittelu, tulot ja menot kirjattuina muissa kohdissa lueteltuihin välineisiin kuten suhdekohdekortistoon, yhraan ja aiheluonnosmuistioon.6. **Järkiperaistaminen (toiminnanohjausvälineistön kehittäminen).**

Välineitä: säilytystilat ja symbolimerkit (mnemot).”

(Suvanto 1996, 97–98; AAVA-aineisto nro 3.)

Pääsuuntauksien mukaiset välineet yhdessä muodostavat ihmisen toiminnan *ohjaamisen johtokanslian* (Suvanto 1996, 97). Ahola-Valon itsekasvatusvälineet sisältyvät näihin kategorioihin, vaikka ne ovat käytännön tasolla nivoutuneina toisiinsa. Kokemuksen ideana on kokemukseni kautta syntyneen käsityksen mukaan se, että jokainen osa-alue täytyy kattaa edes jollakin tavalla, jotta toiminnan ohjaaminen olisi sujuvaa ja eheää kokonaisen elämäntutkimuksen kannalta.

15 Esittelen välineitä seikkaperäisemmin luvussa 3.

Nähdäkseni välineiden kautta voi tarttua omaan toimintaan tietoisena valinnoista, joita omassa toiminnassa on tehnyt tai tekee. Välineet tekevät näkyväksi eri puolia käyttäjänsä elämästä ja nostavat esiin eksistenssin alueet, joissa voi suorittaa valintaa ja tavoitteellista toimintaa. Tämä näkyväksi tuleminen tapahtuu tietenkin Ahola-Valon välinetotuuksien kautta, mutta ottaessaan paikan esimerkiksi tänä päivänä muodissa olevilta välinetotuuksilta. Kuinka esimerkiksi sosiaalisen median sovellukset tekevät näkyväksi ihmissuhteen laadun?

Ahola-Valon välineillä ei kokemukseni mukaan pyritä pelkästään oman elämän päämääriin, vaan niiden avulla tulee ymmärretyksi elämän rajallisuus ja välttämättömät puitteet, joissa toiminta voi toteutua. Eri asia on, kuinka näissä rajoissa välineellisesti toteuttaa tahtoaan.

Järkiperäisyys on tärkeä käsite Ahola-Valon ajattelussa ja se voidaan nähdä myös Ahola-Valon hyvän toiminnan perustana. Ahola-Valo katsoi olevansa empiristi ja tämä pätee nähdäkseni sekä hänen eettiseen asennoitumiseensa (*säännöitys*) että käytäntöjen muovaamiseensa (*toiminnan ohjaus*). Ahola-Valo näyttää pyrkineen välineiden kehitystyössään mahdollisimman pitkälle vietyyn järkevyyteen, joka kuitenkin pakenee kuin Ahlmanin käyttämä totuus. Transsendentti järki ei ollut Ahola-Valolle oletettavasti sen jähmeämpi perusta kuin elämäkään, koska järkiperäistämisen pyrkimys oli jatkuvana toiminnan peruseräteenä kuten edellä olleesta listasta näimme.

Evohomologian välineitä voi kokeilla käyttää myös erillään kokonaisvaltaisesta systeemistä, jos sellaisesta kuvittelee saaneensa otteen. Oma kokemukseni osoitti, että esimerkiksi pelkkä ajankäytön seuraaminen toi omaa toimintaa kohtaan tarkemman suhteen. Samaa tarkkuutta alkoi pian kaivata muillekin elämän osa-alueille, koska nämä näyttivät heti olevan verrattain huonommassa hoidossa. Tie yhden välineen käytössä nousi pysyyn avautuvan elämän kokonaisnäkemysten takia, jatkaakseen tuli ottaa huomioon muutkin pääsuuntaukset edes jollakin alkeellisella tavalla. En tiedä, kuinka paljon muiden välineiden kaipaukseni vaikutti tietoisuus niiden olemassaolosta ja tutkijan vastuustani piirtää esiin jonkinlainen kokonaiskuva, mutta olennaista tässä kokemuksessa oli se, että jo yksi väline avasi näkymän yhdestä näkökulmasta oman elämäni kokonaisuuteen.

Välineiden toimivuudesta voin sanoa, että ne ovat hyvin tehokkaita yksinkertaisuudessaan, ja niiden vaikutus on suuri verrattuna vaivaan, joka niiden käyttämisestä koituu. Ahola-Valo tiedosti välineidensä tehon ja pelkäsi, että jos hän antaa välineistä systemaattisen selonteon, ne voitaisiin valjastaa myös pahoihin tarkoituksiin (AAVA-aineisto nro 5). Systemaattinen selonteko kuitenkin edellyttäisi sitä, että välineet olisivat irrotettavissa arvoista, joita ne vastaavat. Pelko on oman arvioni mukaan turha ja kertoo ennemminkin Ahola-Valon uskosta evohomologian yleismaailmallisuuteen kuin todellisesta vaarasta.

Olisivatko nämä välineet sitten valjastettavissa esimerkiksi sodankäynnin tehostamiseen tai viinan juomisen systematisointiin? Itse näen ainoat mahdollisuudet tällaiseen yksittäisten välineiden abstrakteimpien ideoiden soveltamisessa, jolloin menetetään evohomologian yksilön (Ahola-Valon) elämän potentiaalisia pohjavirtoja kuunteleva ominaispiirre. Paheet, kuten viinan juominen, ovat nähdäkseni luonteeltaan sellaisia, ettei niiden edistämiseen tarvita välineitä, vaan homma sujuu kuin mäenlasku kohti kurimusta. Sotakoneistoihin on helpompi kuvitella liitettäväksi uusia tehokkuutta lisääviä sovelluksia kuin uusia ohjelmia tietokoneeseen. Tällaiset yhtenäistävät kulttuurikoneistot jättävät kuitenkin huomiotta evohomologian kaikkein tärkeimmän komponentin: yksittäisen, ajattelevan ja tietoisuuteen heräävän ihmisyyksilön, jolle tekniikat valaisevat toistuvasti oman elämän itsehallinnon tai sen puutteen¹⁶.

Evohomologian välineet ovat luonteeltaan sekä reflektiivisiä että projektiivisiä. Huomasin näkeväni niiden avulla sekä menneisyyteen että tulevaisuuteen, vaikka toimintani tapahtui tässä hetkessä. Tapahtunut tulee välineiden avulla näkyviin ja kriittisen arvioinnin kohteeksi. Sen sijaan, että olisin jähmettynyt murehtimaan virheitäni, jotka eivät sopineet omaksumaan ideologiaan, minulla oli valmiudet suunnitella toimintaa eteenpäin kohti välineisiin luottavaa parempaa elämää. Mennyt virhe muuttui taakse jättämisen kautta motivoivaksi voimaksi, joka näkyvissä olevana, esimerkiksi

16 Kaikki evohomologiassa ei ole ennalta-asettavaa. José Ortega y Gasset on kritisoinut länsimaista tekniikan ja tieteen liitossa syntyvää metodia juuri tämän asenteen hallitavuudesta (Ortega y Gasset 2006, 80).

taidekuvana, kannusti eteenpäin kohti tavoitteitani. Evohomologiaan sisältyvässä itsen arvioinnissa elämän päämäärien toteutumista tarkkaillaan suhteessa ylös kirjattuihin saavutuksiin. Minun ongelmani tutkimuksen aikana oli tietenkin se, että tavoitteenani oli väitöskirja, jota prosessoidessani jouduin jättämään tutkimani välineet kriittisyyden mahdollistavalle etäisyydelle.

Evohomologian tutkimustulokset ovat siis siihen kuuluvien välineiden kautta käyttäjälle itselleen avautuvia itsetutkiskelun tuloksena syntyneitä moniulotteisia intuitioita. Vaikka esimerkiksi ajan voisi olettaa noudattavan jonkinlaista yhteismitallisuutta, jonka suhteen suorittaa vertailua, ajan laadulliset erot tekivät selväksi sen, kuinka vieras Ahola-Valon tapa jakaa aikaa merkityksellisiin yksiköihin minulle oli.

Oletetaan, että kaksi ihmistä käyttää viisi tuntia päivässä samaan työhön ja he saavat aikaan saman määrän saviastioita. Evohomologiassa ero tähän toimintaan voi tulla siitä, että toinen savenvalaja kokee olevansa koko päivän väärässä työssä, esimerkiksi jonkun ihmisen tai olosuhteen pakkottamana, ja siksi hänen seuraava päivänsä on kahta tympeämpi ja tehottomampi. Toinen puolestaan saattaa kokea päässeensä tekemään juuri sitä, mitä hän on tavoitellut ja mistä hän saa tyydytystä. Sen lisäksi, että hän ehkä tekee seuraavana päivänä saman määrän tai jopa enemmän saviastioita, hän kokee samalla elämäniloa ja merkitystä elämässään. Nämä seikat ovat astioiden laskijalle näkymättömiä mutta voivat olla näkyvissä savenvalajille itselleen, esimerkiksi heidän päiväkirjoissaan. Tässä esimerkissä voidaan nähdä evohomologian tehokkuuteen pyrkivää logiikkaa ja se voisi olla Ahola-Valon kirjoittama. Evohomologian tulokset eivät ole operationalisoitavissa yhteismitallisesti, ne varioivat laadullisesti, mutta vain tiettyissä rajoissa, joiden takana on systeemin luoja eli Ahola-Valo.

EVOHOMOLOGIAN TARKASTELUN SOSIAALI- JA KOULUTUSPOLIITTINEN KONTEKSTI

Viime vuosina taidekasvatuksenkin piirissä on käyty keskustelua yhteisöllisyydestä ja syrjäytymisen ehkäisemisestä¹⁷. Syrjäytyminen käsittee-

¹⁷ Ks. Suomen Akatemian tutkimusohjelma *Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa* (SYREENI), 2000–2003.

nä viittaa asemaan yhteisön ulkopuolella, ja syrjäytyneet kohderyhmänä tulevat usein käsitellyiksi erilaisten pelastusmissioiden kohteena. Syrjäytyminen on tietenkin mahdollista vasta, kun on määritelty yhteisö, josta voi syrjäytyä. Syrjäytyneiden kategoriaan voidaan sijoittaa monia eri ihmisryhmiä; tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on yksittäinen ihminen, jonka syrjäytymisen syyt voivat olla mitkä tahansa. Tutkimukseni polttopisteessä on kuva yksittäisestä ihmisestä, jonka osallistuminen minkä tahansa yhteisön toimintaan edellyttää, että hän on ensin ulkona, ajattelee itse, luo suhteet ja sitä kautta yhteisön oman elämänsä lähtökohdista. Ulkopuolisuus ei ole yksiselitteisen negatiivinen määre vaan liittyy arvovalintoihin. Ahola-Valon ajattelun yhteydessä ulkopuolisuus, suhteessa esimerkiksi hyvinvointiyhteiskunta-ajatteluun kuuluvaan tapaan elää, voidaan nähdä välttämättömäksi omien *elämän päämäärien* asettamisen ehdoksi. Tällä en tarkoita hyvinvoinnin poistamista yhteiskunnan tavoitteista vaan radikaalia tilaa, jossa voi tiedostaa omaa toimintaa määräävät tekijät.

Kasvatusfilosofian professori Veli-Matti Värri on nostanut aika ajoin esille arvokeskustelua suomalaisessa kasvatusilmastossa (Värri 2002; 2008). Katson, että tämä on tärkeää pelkän yhteiskunnan ilmiöihin reagoimisen rinnalla. Värri on kritisoinut erityisesti uusliberalistista ajankäytäntöä (2002). Hyveellisyyden ja vastuullisuuden perusarvojen korvaantumista kilpailumentaliteetilla Värri pitää yhtenä syynä ihmisiä vihaavan ja epäempeattisen uuden ihmistyyppin taustalla (2008). Pyrin tässä tutkimuksessa ottamaan kantaa kasvatuksesta käytyyn arvokeskusteluun osoittamalla yhdenlaisen vaihtoehdon, joka voi osaltaan olla avaamassa näköalaa ihmisen tarpeisiin ja ehtoihin, joita voi pitää silmällä, kun pohditaan kasvatusta, jonka kautta mainittuja sudenkuoppia voidaan välttää. Kuinka hyveellisyys ja vastuullisuus voidaan ajatella kasvatustavoitteiksi, jos edes kasvattaja ei voi toteuttaa niitä suhteessa kasvatettaviinsa saati itseensä? Tehtävä on ehkä liian iso, jos ajattelee vallitsevia kasvatuskäytäntöjä ja instituutioita, mutta ehkä kasvatukselle täytyy antaakin edes ajattelun ja kuvittelun tasolla myös muita väyliä.

Näen Ahola-Valon evohomologia-luomuksen tälle ajalle pääasiassa esikuvallisena. Se syntyi ensisijaisesti vastaukseksi Ahola-Valon oman

elämän vaatimuksiin ja tavoitteisiin. Vaikka hän pyrki laajentamaan evohomologian kattamaan kaikki ihmisen toiminnan alueet ja sen oli tarkoitus soveltua muuttamaan koko yhteiskuntajärjestys yksilön elämänmuutoksesta ylöspäin, sen mahdollisuuksia kannattaa tarkastella ensi alkuun yksilön kokemusten tasolla.

Idea evohomologiasta tieteenä, ja välineistä, joilla yksilö voi itse ohjata omaa elämäänsä, on radikaali. Ahola-Valo ei kytkenyt evohomologiaa kokonaisuudessaan mihinkään poliittiseen ohjelmaan. Hän kyseenalaisti politisoinnin korostamalla tieteellisesti perusteltua elämän ohjaamista ja yksilön arvoa oman elämänsä päämäärien asettajana (AAVA-aineisto nro 28). Ahola-Valo korosti kasvatuksen kohdalla sitä, ettei toinen ihminen voi kasvattaa toista, jos jokaisen yksilön kehittymisen lähtökohdaksi otetaan yksilön omat elämän päämäärät (ibid.). Toisaalta on varmasti hyvä muistaa, kuinka Neuvostoliitossa tieteellinen tutkimus oli täysin poliittisen ohjelman läpäisemää toimintaa ja sosialistinen ideologia oli 1900-luvun alkuvuosikymmeninä Ahola-Valolle sydämen asia. Ahola-Valo ihaili erityisesti Leniniä. Vaikkei hän katsonut toteuttavansa sosialismin puoluepoliittista ohjelmaa, sosialistinen aatemaailma vaikutti hänen arvoperustaansa vahvasti.

Ahola-Valo kritisoi politiikkaa, johon ei liittynyt vahvasti käytännöllisen toteuttamisen taso ja elämän arvoihin sitoutunut toiminta. Puheessaan Torniossa 8.3.1990 Ahola-Valo vastasi yleisön kysymykseen naisten poliittisen aktiivisuuden tarpeesta todeten, että politiikka on ajautunut ”bankrottiin”. Eri puolueet raahasivat hänen mukaansa vain mädänneitä elämäntapoja. Ahola-Valo korostaa puheessaan ihmisen luomisen tärkeyttä sen sijaan, että keskitytään taisteluun vallasta ja sitä kautta ihmisten käskemiseen. Ahola-Valon kritiikki politiikkaa kohtaan ei kohdistunut ideologian vaikutuksiin yleisesti vaan vallan kritisointiin sosialistiselta ideologiselta taustalta. (AAVA-aineisto nro 5.)

Suomessa kuten Ruotsissakin on pitkälti samankaltainen sosiaalidemokraattinen hyvinvointivaltion malli. Pohjoismaisessa hyvinvointivaltion mallissa korostuu sosiaalisten oikeuksien yksilöllisyys markkinoista ja perheestä vapaana (Laitinen-Kuikka 2005, 302). Vaikka tällainen ihanne on uusliberalistisessa poliittisessa ilmastossa muuttunut mark-

kinavoimien keppihevoseksi, kulttuuri- ja koulutuspoliittisesti tilanteeseen ei ole kyetty vastaamaan. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion mallissa korostuva yksilön ja valtion keskinäinen suhde on ongelmallinen, koska tasa-arvon ihanne tuottaa taloudelliseen huoleen keskittyneen valtion politiikan kautta yksilön arvojen tasaamista. Tätä mallia vasten Ahola-Valon tavoitteleva suunta näyttäytyy idealistisena ja kasvatuskysymystä korostavana: vastuullisista yksilöistä muodostuisi parempi yhteiskunta.

Suomalaisessa akateemisessa kasvatuskeskustelussa evohomologian kiinnekohtaa voidaan hakea itsekasvatuksen käsitteen kautta. Viime vuosina on virinnyt keskustelua itsekasvatuksesta ja myös Juho Hollon ajattelu on tullut ajankohtaiseksi. Ilmestyneistä väitöskirjoista nostan esiin Kirsti Sivosen ja Esko Paakkolan tutkimukset. Sivonen (2006) keskittyy itsekasvatuksen käsitteen määrittelyyn suomalaisessa kasvatusperinteessä ja päättyy itsekasvatuksen olennaiset piirteet kokoavaan malliin, jonka perustana toimii itseohjautuva ihminen (Sivonen 2006, 271). Paakkola (2007) tekee analyysia itsekasvatuksesta kaivamalla esiin sen antiikkiset juuret länsimaaisessa ajattelussa ja vertaa sitten löytämänsä itsekasvatuksen ajatusta konfutselaiseen ajatteluun. Minä tukeudun Juho Hollon artikuloimaan itsekasvatuksen ideaan, koska käytän hänen kasvatusajatteluaan kokonaisuudessaan työni tukena.

Yhteiskunnallisen keskustelun osalta tutkimukseni pyrkii osoittamaan yksilönkulttuurin arvoa ja ehtoja koulutuspoliittisen keskustelun avaukseksi. Yksilönkulttuurin kuolemasta on käyty Pier Paolo Pasolinin (1922–1975) ajatteluun nojaavaa keskustelua Juha Suorannan (1995) toimittamassa kirjassa *Kuluttaminen & yksilön kulttuurin kuolema*. Suoranta nostaa ”parhaan mahdollisen Euroopan suuntaviiviksi” yksilön kulttuurin tärkeyden, paikallisuuden ja ihmisen mittaisuuden (Suoranta 1995, 7). Nyt viisitoista vuotta myöhemmin tiedämme, että massakulttuuri paisuu entisestään sosiaalisen median vaikutuksesta, globaali taloudellinen kilpailuasetelma pakottaa suomalaisen koulutuksen seuraamaan OECD:n mittakeppiä ja medioituneessa psykokapitalistisessa taistelussa ihmisresursseista ihmisen mitta on yhtä välineellinen ja vaihdettavissa kuin identiteetti internetin keskustelupalstalla. Taivaskaan ei enää ole rajana yksittäisen ihmisen kuvitelmille itsestään. Näitä teemoja sivuten kysyn tutkimuksellani myös taidekasvatuksen ihmiskäsitystä.

2. KATSAUS EVOHOMOLOGIAN SYNTYHISTORIAAN

Taustaa

Evohomologian juuret ovat sidoksissa Aleksanteri Ahola-Valon henkilöhistoriaan. Välineitten kehittymisen kantamuotona Ahola-Valo piti lapsuuden päiväkirjojaan. Niissä esiintyy jo varhaisessa vaiheessa piirteitä, jotka myöhemmin kehittyivät itsenäisiksi välineiksi. Näistä mainittakoon esimerkiksi taloudellinen kirjanpito ja ihmissuhteiden arviointi, jotka Ahola-Valon lapsuuden päiväkirjatekstissä ovat sulautuneina muuhun tarinankerrontaan irrallisiksi jäävinä listauksina ja tekstikatkelmina.

Ahola-Valon ajattelun ideologinen tausta löytyy hänen lapsuudestaan. Merkittävimpiä kokonaisuuksia, jotka koskettivat Ahola-Valon elämän piiriä olivat valistuksen hengessä tapahtunut kasvatus, ajan sosialistinen liikehdintä ja lisäksi Leo Tolstoin vaikutus kulttuuriväen henkiseen ilmapiiriin¹⁸.

Ahola-Valon isä Pekka Ahola (1875–1919) oli innokas kansanvalistaja 1900-luvun alun pietarilaisessa suomalaisyhteisössä (Suovanto 1986, 8). Hänen myötävaikutuksellaan Aleksanteri omaksui valistuksen ajatusmaailman jo lapsuusiällä. Isänsä toimesta Aleksanteri myös päätyi kotiopettajatar Lydmila Kusminan oppiin Vyiritsan kylässä, jonne Aholan perhe oli karkotettu sisäiseen maanpakoon Pekka Aholan poliittisen aktiivisuuden vuoksi (Suvanto 1994, 13). Kusminan kautta Ahola-Valo tutustui kasvatustieteen Jean-Jacques Rousseauin ja Johann Heinrich Pestalozzin ajatteluun, joita hän vertailee päiväkirjassaan 18.8.1908:

18 Ahola-Valon isä oli tolstoilainen ajattelija, ja Ahola-Valo kertoi myös itse tavanneensa Tolstoin vuoden 1906 tienoilla. Ahola-Valo kertoi tarinan 3.9.1983 yhdessä monista nauhoitetuista haastatteluista Risto Suvannolle (AAVA-aineisto nro 1.).

”Jatkettiin opintojani kasvatustieteen merkeissä. Nyt tiedän mikä ero on Pestalozzin ja Rousseau’n näkemyksissä kasvatukseen: Rousseau oli demokraattisempi ja monipuolisempi lahjakkuudeltaan kuin Pestalozzi, joka loi vain töistään tärkeimmän – pedagogisen menetelmän n. san. (= niin sanotusti) yleisesti kelpaavaksi.” (Ahola-Valo 1988, 288.)

Vaikka sosialistinen aatemaailma oli läsnä jatkuvasti Ahola-Valon lähipiirissä, varsinaista poliittisen näkemyksen koulutusta hän kertoi saaneensa ensimmäistä kertaa yhdeksänvuotiaana sieniretkellä perhetuttu Kaarlo Kuosalta (Suvanto 1986, 13; AAVA-aineisto nro 18). Kuosalta Ahola-Valo kertoi saaneensa luettavakseen myös Leninin teoksia (AAVA-aineisto nro 18).¹⁹

Evohomologian kehitysvaiheet

Jaan evohomologian kehityksen karkeasti neljään eri vaiheeseen Ahola-Valon kertomien tarinoiden pohjalta.

1. Ensimmäisen vaiheen muodostavat kehitystiedettä ennakoiva ajattelu Ahola-Valon lapsuuden päiväkirjoissa.
2. Toisessa vaiheessa 1920- ja 30-luvuilla Ahola-Valon omista toiminnan ohjaamisen rutiineista ja välineistä kehittyi tavoitteellinen edistystiede.
3. 1940-luvulta lähtien evohomologia kehittyi Ruotsissa yksilön tason ylittävään mittakaavaan.
4. 1980-luvulta eteenpäin Ahola-Valo yrittää välittää työtä eteenpäin ja saada ajetuksi sen ohjelmaa käyttöön yhteiskunnan eri tasoilla.

ENSIMMÄINEN VAIHE

Ahola-Valo kirjoittaa päiväkirjassaan 2. lokakuuta 1910:

”Eilen valistustunnin piti näille kummallekin luokalle Aksaana Zavjalova aiheesta: ”Voiko ja onko tarpeellista jokaisen järkevän jatkuvasti itseään

¹⁹ Ahola-Valon suhde sosialismiin voidaan nähdä hänen *Taideaihemuistiossaan* vuodelta 1932. Sarjassa *Mitä on rakkaus*, merkintänä numero 3465 lukee: ”Rakkaus on sosialismi”. (AAVA-aineisto nro 11.)

kasvattaa?” Luento meni hyvin ja antoisinta oli se, että on teorialle avuksi alettava keksiä itsekurin ylläpitämiseksi tarvittavia välineitä. Kun olen jo alkanut tehdä niitä, niin minulla on mitä antaa. Niistä on ensimmäisenä aihemuistio-vihkonen ja toisena tämä päiväkirja.” (Ahola-Valo 1992, 388.)

Ahola-Valon koulutoverin lasten leikkikoulussa²⁰ esittämä kysymys on hyvä, koska siinä tulee esille kriittinen pohdinta, jota oli ilmassa jo evohomologian syntyhetkillä. Ahola-Valon ajatus tuon kysymyksen päälle kuvaa mielestäni hyvin hänen asennettaan itsekasvatukseen. Ahola-Valolta ei löydy kriittisiä kommentteja koskien itsekasvatusta; perustava usko itsekasvatuksen voimaan juontaa juurensa Ahola-Valon lapsuudesta. Samalla kehittyi Ahola-Valon vakuuttuneisuus välineiden voimaan itsekasvatuksessa. Ahola-Valon empiristinen asenne ja sen merkitys elämän ohjaamisen ajatuksen kannalta näkyy seuraavassa päiväkirjaotteessa 4. lokakuuta 2010, siis muutama päivä edellisen merkinän jälkeen.

”LyM21 ihmetteli, milloin olen ehtinyt lukea läksyjäni, kun koko viikon olen touhunnut koulutyön järjestelyssä. Läksyni luin ja muistiini kiinnitin lähiaineitten vaikutuksen lait toinen toisiinsa.

Teoria jää ilmassa roikkuvaksi tiedoksi, jollei sitä toteuteta käytännössä kokeiluainein.” (Ahola-Valo 1992, 388.)

Joulukuussa samana vuonna Ahola-Valo otti käyttöön *aihemuistiovihkon* työtehtävien ja ideoiden ylöskirjaamista varten. Päiväkirjan ohella se on ensimmäinen Ahola-Valon käyttämä itsekasvatuksen väline. (Suvanto 1996, 94.)

20 Ahola-Valo, tuohon aikaan vielä nimellä Ahola, perusti 1908 Vyiritsan kylässä Inkerissä muiden kylän lasten kanssa leikkikoulun, jossa lapset opettivat toisiaan. Koulu toimi yhtäjaksoisesti vuoteen 1916 saakka. (Ahola-Valo 1992, 488.)

21 *LyM* on lyhenne, jota Ahola-Valo käytti yksityisopettaja Lydmila Kusminasta (Lydmila-Mamma). Ks. Airi Valven saatesanat *Koulupojan päiväkirjan* ensimmäisessä osassa (Ahola-Valo 1995, 25–26).

TOINEN VAIHE

1920-luvun alussa Ahola-Valo alkoi kirjata ylös ajankäyttöään ensimmäiseen *järkeistyskirjaan*. Maaliskuun lopulla 1921, tarkemmin sanotuna 25.3.1921, toipuessaan lavantaudista sotilassairaalassa Vitebskissä Ahola-Valo alkoi omien sanojensa mukaan ”järjestyksen vuoksi” tehdä toiminnalleen ”kirjauksia” ja ”suunnitteluja”. Ahola-Valo kertoi toimineensa tuolloin sairaalan kerhotyössä. Välineiden kehittämisen syiksi Ahola-Valo kertoo oman yritteliäisyyden, töiden suuren määrän ja niiden monipuolisuuden. Hänen toimenkuvaansa kuului hänen mukaansa kirjaston, teatterin, sairaalan, kerhotyön toiminnan ja talouden ylläpitämistä. (Ahola-Valo 1992, 489; Suvanto 1996, 95.)

Ahola-Valo kehitti välineitään pystyäkseen työskentelemään tehokkaammin. Tuon ajan ajanhallinta oli hänelle vielä toimintakykyä ylläpitävää eikä siihen liittynyt ohjelmallista menetelmän kehittämistä. Ahola-Valo kertoi myöhemmin vuonna 1983, että itsekasvatuksen ajatus oli hänellä keskeisenä jo kaksikymmentäluvun alun välineiden suunnittelussa, vaikka välineet toimivat vielä rutiinina muun toiminnan ohessa ”tehtävänä”, kuten hän asian arkistonauhalla ilmaisee (AAVA-aineisto nro 27).

1930-luvun alussa Ahola-Valo toimi Moskovassa. Tuohon aikaan hänen työskentelynsä keskittyi rakennetun ympäristön suunnitteluun projekteissa, joissa hän olisi voinut toteuttaa järjeistämiseen tähtäviä ideoitaan. Stalinin ajan Moskovassa nämä yritykset kariutuivat nopeasti. Äitiyden- ja lastensuojelun instituutissa Ahola-Valo toimi johtajana osastolla, joka suunnitteli lapsen varhaisien ikäkausien kehitystä tukevia välineitä ja vaatteita. Instituutti oli tieteellinen laitos, jonka johtajan, professori Federin, kanssa Ahola-Valo alkoi suunnitella uuden ihmisen kasvattamista yhdistämällä pediatriinen lääketiede kasvatustieteeseen. (Suvanto 1994, 40–43.)

Vaikka työ instituutissa jäi Stalinin toimien vuoksi lyhyeksi ja Ahola-Valo siirtyi Suomeen, hänen ideansa kehitystieteestä kypsyi professori Federin kannustamana kohti ohjelmallista tiedettä (AAVA-aineisto nro 27; Suvanto 1994, 43).

Visa Suonpää on esitellyt kirjassaan *Kohti valoa ja järjestystä* (2000) seikkaperäisesti Ahola-Valon 30-luvun työskentely-ympäristön histori-

allista ja ideologista kontekstia. ”Tieteellisen sosialismin” hengessä²² alkunsa saanut kehitystiede jäi Suomeen muuton jälkeen vaille kriittistä vertaisarviointia. (Kuva 1 □)

KOLMAS VAIHE

1946 tapahtunut muutto Ruotsiin merkitsi nähdäkseni lopullista irtautumista yhteisöistä, joissa Ahola-Valon kehitystieteelliset ideat olisivat saaneet vastakaikua. Risto Suvanto on otsikoinut Ahola-Valon Ruotsin ajan ”Yksinäisyyden vuosikymmenet Ruotsissa” kirjoittamassaan *Su-pistetussa elämäkerrassa* (Suvanto 1986, 30).

Ruotsin aikaa edeltänyt aika Suomessa oli ollut Ahola-Valolle jatkuva selviytymiskamppailua heikon toimeentulon ja poliittisten ennakkoluulojen vuoksi (Suvanto 1986, 28). Evohomologiaan tuli keskeiseksi elämän päämääriin (ELP) pyrkimisen ajatus vuonna 1940, kun Ahola-Valo tuli ajatelleeksi elämäkertansa kirjoittamista yhtenä elämässä päämääränä (AAVA-aineisto nro 27). Ajatus kypsyi Ahola-Valon mukaan, kun hän oli talvisodan aikaan vangittuna Tammisaaren turvasäilössä (ibid.).

Ruotsissa tilanne ei juurikaan helpottunut, vaikka Ahola-Valo saikin siellä paremman työrauhan kuin Suomessa. Suvanto kirjoittaa:

”[...] koko Ruotsin aika oli Alille työnteon ja suuren henkisen yksinäisyyden aikaa. Hän ei ollut mukana ruotsalaisissa taiteilijajärjestöissä eikä hänen tieteellisestä työstään juuri kukaan mitään tiennyt.” (Suvanto 1986, 36.)

Ahola-Valo pystyi hankkimaan taiteen tekemisellä elannon, mikä antoi vapauden kehittää edistystiedettä. Ruotsin aikanaan Ahola-Valo piti yksityisnäyttelyitä ja valmisti noin 3000 taideteosta (Suvanto 1986,

22 Erityisen kiinnostavan näkökulman Ahola-Valon taipumukseen tilastoida ja järjestää elämää antaa Aleksei Gastevin hyvin samansuuntaisen maailmankuvan ”masinisin” piirteet (Suonpää 2000, 27). Ahola-Valo tosin erottautuu Gastevin sosiaalisen elämän standardoimisen ohjelmasta, koska hän korostaa yksilön elämän päämäärien toteutumista, joita ei ole ohjelmoitu vallanpitäjien toimesta.

30). Evohomologia-aineistoa sisältävän kansion johdantosivulla otsikolla ”Informatiota edistystieteen kehittymisestä” Ahola-Valo kirjoittaa rahoittaneensa edistystieteen kehittämisen taiteellisella työllään (AAVA-aineisto nro 3).

Ruotsin aikana Ahola-Valo työskenteli taiteilijana kuin valmistavana käsityöläisenä. Työskentelyä tehostaakseen hän rakensi työskentelyolosuhteet sellaisiksi, että taiteen tuottaminen sujui vaihe vaiheelta kuin tehdastyö.²³

Evohomologia kehittyi Ruotsin aikana kohti yhä persoonallisempaa muotoa. Toisaalta: Ahola-Valo on itse kertonut, kuinka evohomologia lopulta kehittyi asteittain yksilöllisestä yhteiseksi vuosien 1956 ja 1966 välisenä aikana (AAVA-aineisto nro 27). Tämä kehitys tapahtui kuitenkin vain Ahola-Valon suunnitelmissa ja tulevaisuuden visioissa.

Ahola-Valo kehitti evohomologiaa kymmenen vuotta irrallaan tieteellisistä yhteisöistä, minkä jälkeen hän tuli omien sanojensa mukaan vakuuttuneeksi siitä, että edistystiede sopii yhteisölliseksi, ”kansakunnalliseksi” tai ”valtiolliseksi” (AAVA-aineisto nro 27). Vuoteen 1980 mennessä evohomologian rakenteen kannalta keskeinen toimintasuuntausten arvojärjestys oli löytänyt lähes lopullisen muotonsa (AAVA-aineisto nro 28).

NELJÄS VAIHE

1980-luvulla Ahola-Valo etsi ja löysi Suomesta kuulijakuntaa ajatuksilleen. Tämä johti pysyvämpään Suomessa oleskeluun vuodesta 1982 lähtien (Suvanto 1986, 36). Kahdeksankymmentäluvulle tultaessa evohomologia oli saavuttanut kehityksessä lakipisteensä, kun toimintasuuntauksia luokitteleva hierarkkinen taksonomia oli saanut vakiintuneen muodon. Ahola-Valo jatkoi aiheen parissa lähes kuolemaansa saakka, mutta hänen viimeisinä elinvuosinaan evohomologian kehitys oli vähäistä. Suomeen paluun jälkeen alkoi Ahola-Valon kausi julista-

23 Tämän ymmärtää paremmin, kun näkee Ahola-Valon rakentaman taiteellisen työskentelyyn suunnitellun työpöydän, jossa eri työvaiheisiin liittyville tavaroille, kuten papereille, siveltimille ja luonnoksille, on numeroidut lokeronsa (AAVA-aineisto nro 4).

vaan tyyliin opettavana eksentrikkona, jollaisena monet häntä kuulleet ihmiset hänet muistavat.²⁴

Vuonna 1982 Ahola-Valo perusti Suomessa Elpo ry:n, jonka tehtäviin kuului ja kuuluu edelleen Ahola-Valon elämäntyön eteenpäin vieminen²⁵.

Evohomologian kehitys kesti lähes koko Ahola-Valon eliniän. Tämä erityispiirre on syytä muistaa, kun tarkastelemme sitä kokonaisuutena. Muutamaa kuukautta ennen kuolemaansa Ahola-Valo toteusi saaneensa työnsä ”sille asteelle, että voimme alkaa käynnistämään” (Suvanto 2008, 6).

24 Visa Suonpää tunsı Ahola-Valon myös henkilökohtaisesti. Hänen painetun pro gradu -tutkielmansa takakannessa kuvataan hyvin kokemusta Ahola-Valosta puhujana: ”Hänen puhetapansa ovat toisaalta tuttuja, mutta toisaalta taas hyvin outoja. Kuinka rationaalisuuden nimeen vannova tiedemies saattoi saarnata kuin pappi?” (Suonpää 2000.)

25 Katso tarkempi kuvaus yhdistyksen tarkoituksesta ja toiminnan laadusta LIITE 1.

3. KASVATUKSELLINEN INTROSPEKTIO: KUINKA EVOHOMOLOGIA TOIMII?

Minä havainnon kohteena

Fenomenologisella asenteella on tässä tutkimuksessa kaksi erilaista asemaa. Ensiksi fenomenologinen asenne on tärkeä metodisesti, kun olen pyrkinyt tunnistamaan Ahola-Valon ajattelua kohtaan vallinneita esioletuksiani. Erityisesti taiteen ja tieteen sekoittumista yhden ihmisen ajattelussa on mahdollista tarkastella fenomenologisesti sellaisena kuin se ilmenee. Tutkijan ajattelua ja ymmärrystä jatkuvasti haastavan aineiston äärellä tulee helposti kiusaus tehdä hätäinen eheältä vaikuttava tulkinta vain mukavuuden vuoksi. Toiseksi Ahola-Valon ajattelussa ja toiminnan tavoissa on piirteitä, jotka löytävät kosketuspintaa fenomenologisen ajattelun kontekstissa. Ahola-Valon tutkivaa asennetta elämää kohtaan voidaan nähdäkseni pitää fenomenologisena, vaikka hänen pyrkimyksensä empiriaan ja omanlaiseen tieteelliseen menetelmään ei tällaista tulkinnan viitekehystä ensisilmäyksellä suoraan tuekaan. Ahola-Valon ajattelun tutkimisessa on syytä pitää sen eri puolet näkyvissä, vaikka kokonaisuus voi tuntua hämmentävältä ja aukollisuudessaan häiritsevältä.

Tämän tutkimuksen kannalta yksi keskeisimmistä fenomenologian käsitteistä on introspektio. Introspektio on fenomenologinen tiedon hankinnan menetelmä ja sillä viitataan sisäiseen havaintoon. Varhaisessa psykologiassa introspektiota pidettiin väylänä tutkittavan ihmisen kokemuksiin, tosin tämän menetelmän epäluotettavuudesta kirjoitti jo Ahlman suomalaisen psykologian alkuvaiheissa²⁶. Ahlman kirjoittaa sisäisen havainnon harhoista totuudellisuusetiikan yhteydessä (Ahlman 1929, 9–24). Mar-

26 Sisäiseen havaintoon liittyvä kuvallisuus on nähdäkseni altista muutoksille ja harhautumiselle, koska kyseessä on kuva, joka muuttuu satunnaisesti, ellei sitä kiinnitä materiaan esimerkiksi taiteena. Olen kutsunut tätä kuvallisen ajattelun kiinnittymistä ajattelun inkarnoitumiseksi (Kiiskinen 2007).

jatta Hautalan (2007, 404) mukaan juuri Erik Ahlman toi hermeneuttis-fenomenologisen menetelmän suomalaiseen ihmistutkimukseen.

Edmund Husserlin (1859–1938) fenomenologiassa intuitiivisella katseella (*Anschauung*) on suuri merkitys tiedon jäsentämisessä ja testaamisessa (Spiegelberg 1994, 104). Husserlin ajattelu kehittyi fenomenologiaksi, kun hän siirtyi 1800-luvulla vallinneesta psykologistisesta tietoisuuden tarkkailusta tietoisuudessa suoraan ilmenevien objektien tarkkailuun (ibid., 94–97). Toisin sanoen Husserl näki psykologiset lait liian epävakaina pohjana logiikalle; logiikan lait hän näki ihmisen psykologisesta rakenteesta riippumattomina, universaaleina.

Tämän tutkimuksen kannalta olennaisin puoli Husserlin ajattelua on eksaktien tieteiden kritiikki, joita vastaan hän korosti perustan tutkimusta, tähtäimessä maailmankatsomus, *Weltanschauung*, joka muodostaa ihmisen laajimman mahdollisen merkitysten horisontin (Spiegelberg 1994, 108). Ahola-Valon maailmankatsomusta tulkitessani olen oletanut hänen taiteensa vähintään yhtä tärkeäksi kuin hänen omaperäisen tieteensä. Ymmärrän nämä tärkeinä toisiaan tukevinä osa-alueina hänen ajattelussaan. Fenomenologisessa kontekstissa taide näyttäytyy näistä avoimempana maailmasuhteena ja maailmankatsomuksellisesti ajatellen epävalmiuden ja jatkuvan maailmasuhteen uudelleenasettumisen tilana.

Maurice Merleau-Ponty (1908–1961) jatkoi Husserlin kehittämää fenomenologiaa kokemusta korostavaan suuntaan: katseella ei enää ollut samanlaista asemaa havaitsemisessa kuin Husserlilla. Merleau-Ponty kehitti havainnon fenomenologiaa katseesta kehollisen havaitsemisen suuntaan jo varhaisessa teoksessaan *La structure du Comportement*, joka ilmestyi vuonna 1942. Hän ei tyrmää introspektiota täysin, vaan pitää sitä yhtenä mahdollisena perspektiivinä psykologisten faktojen maailmaan ja sen rakenteisiin (Merleau-Ponty 1965, 183–184). Ahola-Valon ajattelua vasten introspektion merkitys korostuu hänen pyrkimyksissään elämänhallintaan. Tulkitseen Ahola-Valon itsekasvatukseen liittyvää itsehavainnointia introspektion harjoittamiseksi, mutta siten, että sen kohteena oleva ihminen on muutakin kuin pelkästään psykologian näkökulmasta tarkasteltava tajunnan sisältö.

Merleau-Ponty (1965, 185) tähdentää puhuessaan sielun ja kehon suhteista, kuinka kokeminen ja kokemuksista puhuminen on syytä erottaa toisistaan ja jättää realismin metafora tässä kohtaa syrjään. Ahola-Valon tapa ilmaista kokemuksiaan taiteessa ja puheissaan ylittää realismin vaatimukset toistuvasti. Tämä avaa tutkijalle väylän tarkastella Ahola-Valon kokemuksen representaatioita myös hänen pyrkimyksiensä kuvaajina.

Ahola-Valoa käsitellessämme on syytä tehdä ero hänen kokemuksiansa ja niille perustuvan maailmankatsomuksen välille. Liikun tässä tutkimuksessa tuon maailmankatsomuksen representaatioiden tasolla. Fenomenografisessa menetelmässä tämä ero on otettu huomioon. Tutkin Ahola-Valon käsityksiä tekstien, äänitettyjen puheiden, taideteosten ja välineiden kautta. Pysin kuvailemaan ne siten, että Ahola-Valon maailmankatsomus tulisi näkyviin mahdollisimman rikkaasti mutta samalla helposti lähestyttävänä. Lukijan on tietenkin syytä muistaa tulkitsijan eli minun asemani kuvan välittäjänä ja aineiston valikoivana käyttäjänä. Olen pyrkinyt pääsemään kokeilujeni kautta evohomologiaan liittyvien merkitysten muotoutumisen äärelle. En kuitenkaan voi sanoutua irti omasta perspektiivistäni, jossa kokonaisnäköykseni muodostuu hyvin toisenlaisessa kulttuurisessa kontekstissa kuin missä evohomologia on alun pitäen syntynyt.

Merleau-Ponty (1965, 185) vertasi havaintoa valon säteeseen, joka paljastaa objektit siinä missä ne ovat. Ahola-Valon kohdalla valo-metafora lavenee moniulotteiseksi: hänen taiteessaan merkitysten valaiseminen tapahtuu monesta suunnasta yhtä aikaa, ja havainnollistaminen voi keskittyä objektin realistisen kuvaamisen sijaan muun muassa arvonäkökulmaan.

Taiteella on Ahola-Valon merkityshorisontin rakentumisessa keskeinen asema. Ahola-Valolle ”valon säde” oli merkityksellinen käsite taiteen kontekstissa jo hänen Valko-Venäjän kaudellaan 20-luvulla, jolloin hän perusti luovan taiteilijaryhmän nimeltä ”Pramenj” (”Säde”) (Nalivaiko 1991). Samaan aikaan Ahola-Valo alkoi käyttää taiteilijanimeä Valo (ibid.). Taiteilijaryhmä edusti muiden muassa Ilja Repinin (1844–1930) edustamaa sosiaalisen realismin suuntaa (ibid.).

Ahola-Valon evohomologiassa havainnon valonsäde laajentuu sisäisestä havainnosta valaisemaan eri puolia ihmisyydestä, jonka edustajana ja tutkimuskohteena toimi Ahola-Valo itse. Merkittävää on se, että hän nimesi itsensä Valoksi, vaikka toisaalta hän piti symbolinaan valon lähdeksi eli aurinkoa. Tarkkailtavina eivät evohomologiassa ole vain omat tunteet, ajatukset ja halut, vaan tarkkailun kohteeksi tulevat myös ihmissuhteet, materiaaliset toimintaympäristöt ja tarkkailijan toiminta. Vaikka evohomologian merkityshorisontissa sisäisillä kokemuksilla on paikkansa, yhtä olennaisia ovat niihin liittyvät ja niiden motivoimat näkyvät teot. Ahola-Valon sisäisten kokemusten monivivahteisiin ilmauksiin pääsee tutustumaan hänen lapsuuden päiväkirjojensa kautta. Myös hänen kuvataiteessaan on aiheita, jotka kuvaavat sisäistä kokemista hyvin runsaalla kuvallisella kielellä.

Ahola-Valo viittasi useasti psykologiaan tieteenalana. Esimerkiksi 96-vuotiaana Ahola-Valo puhui tulevaisuuden visiostaan seuraavasti:

”Mutta te ymmärrätte fysiologian ja psykologian sidonnaisuuden. Ne tulevat kumpikin enemmän lähemmäksi toisiaan ja yhdistyvät.” (Suvanto 1996, 114.)²⁷

Psykologia oli mukana Ahola-Valon ajattelussa, mutta fenomenologian käsite ei esiinny hänen puheissaan tai kirjoituksissaan. ”Havainnollisuus” sen sijaan esiintyy hänen puheissaan useasti, vaikka hän ei liitäkään sitä fenomenologiseen diskurssiin. Myös havainnollisuuden merkitystä täytyy tarkastella tässä tutkimuksessa evohomologisessa kontekstissa.

Ahola-Valon havaintovälineet

Seuraavaksi esittelen Ahola-Valon välineistä niitä, joihin syvennyin tutkimukseni edetessä. Välineiden käyttöön liittyi yllättävänä piirteenä, että yhtä välinettä käyttäessäni sama itsetarkkailun asenne suuntautui myös muille elämän alueille. Tämä johti luontevasti seuraavaan välinee-

²⁷ Katso lisäksi Suvanto 1994, 88.

seen siirtymiseen, koska käyttämiseen liittyvä asenne säilyi samana. En missään tutkimukseni vaiheessa heittäytynyt täysin välineiden käytöstä rakentuvan tavan vietäväksi, koska tutkijan vastuuseeni kuuluu selittää kuljettu tie. En halunnut päästää kuljettua tietä metsittymään. Ajoittain huomasin kuitenkin tullee riippuvaiseksi näiden välineiden käytöstä. Erityisesti ennen nukkumaanmenoa päivän kokemukset ja saadut ideat saattoivat häiritä, ellei niitä kirjannut ylös²⁸. Tämä riippuvuuden havaitseminen havahdutti minut siirtymään toimimaan ilman Ahola-Valon välineitä, jotta saan välineisiin tutkimuksellista etäisyyttä. Välineistä irrottautuminen auttoi minua ymmärtämään, millainen suhde välineisiin on syytä säilyttää, jotteivät ne ala vääntää liikaa olemustani, kuten Heidegger kuvasi suhdetta teknisiin objekteihin puhuessaan silleen jättämisestä (Heidegger 2002, 25).

Tutkimuksellinen etäisyys on teoreettinen tutkimusasetelma. Tutkimukseni aikana pidin taukoja välineiden käytöstä. Ajan kuluessa tapahtuva etääntyminen tuotti itsen havaitsemisessa muutoksen, jonka saattoi havaita vasta, kun tauon jälkeen palasi välineiden ääreen. Välineissä olevia muistiinpanoja katsellessa kykenin vertailemaan vallitsevaa toimintakykyäni ja ajatteluni selkeyden tasoa välineiden kautta havainnollistuvaan ajanjaksoon. Kokemusta kuvaa hyvin sana valaistuminen, jonka voi tuntea kehossaan: kivulias häpeän tunne, kun näkee sellaista, mitä ei haluaisi nähdä, esimerkiksi laiskuutensa tai ajattelunsa sekavuuden. Häpeä tässä kohtaa tekee näkyväksi toteutumattomat arvot, joista ei ehkä ole aiemmin ollut tietoinen.

Tällainen valaistuminen on petollista näiden välineiden käytössä, koska ne perustuvat Ahola-Valon arvoille. Välineiden tehokkuuden kautta niiden edustamat arvot voimistuvat omien arvojen jäädessä helposti taka-alalle. Varsinkin välineiden käyttämisen lopetettuani olen huomannut hitaasti palaavani omille kokemuksilleni perustuvien arvojen äärelle. Huomaamattani olin antanut Ahola-Valon arvojen val-

28 Tilannetta voi verrata iltarukoukseen, jossa päivän asiat jätetään ”Herran haltuun”; tässä tapauksessa samat asiat jätetään välineiden haltuun, jotta ”oman itsensä herra” pääsee katselemaan niitä vielä jälkeenpäin.

lata perspektiivini omaan elämään vuosien ajaksi. Prosessi oli lopulta elämäni kovin haaste, joka vaati oman persoonallisen ajattelun kehittymistä sille varmuustasolle, että pystyn säilyttämään oman arvoperustani ja subjektiviteettini myös Ahola-Valon ajattelun äärellä. Vaikka Ahola-Valon tarkoitus ei välttämättä ollut hallita toisia, näin käy helposti, kun hänen persoonansa tekee voimakkaan vaikutuksen taiteen, tekstien ja ääninauhojen välityksellä vielä kuoleman jälkeenkin. Ahola-Valon hyvät yleismaailmalliset tavoitteet, kuten rauha, terveys ja kauneus, tekevät vastaanottajan helposti kritiikittömäksi. Näihin arvoihin ohjaututtuaan niitä voi olla vaikea kyseenalaistaa, kun on nähnyt ne pitkälle hiotuna osana valmista maailmankatsomusta. Päästäkseni omille jaloilleni välinekokeilujeni jälkeen minun oli palattava omiin huonosti toimiviin, kömpelön tuntuisiin käytäntöihini, jotka eivät ole lähellekään niin tehokkaita ja hyvin toisiinsa niveltäviä mutta vastaavat arvojeni ja muistuttavat siitä, kuka itse olen. Ahola-Valon menetelmät ovat nopea tie näkemään oman elämän piirteitä voimakkaasti ilmenevässä muodossa ja kaikkea paljastunutta voikin olla vaikea sulattaa, siis hyväksyä osaksi minäkuvaansa. Välineiden käytön kautta kyseenalaistuivat tavat, joilla kerroin elämäntarinaa itselleni.

Kerron välineiden esittelyn yhteydessä lisää kokemuksiani niiden käytöstä.

PÄIVÄKIRJA

Ahola-Valo aloitti päiväkirjan pitämisen seitsemänvuotiaana. Suomessa hänet tunnetaan grafiikkansa lisäksi lapsuuden päiväkirjoistaan, joita tämän tutkimuksen kirjoitushetkellä on julkaistu neljä nidettä. Ahola-Valo suunnitteli, että kirjoja julkaistaisiin kaikkiaan kahdeksan²⁹.

Ahola-Valo piti vielä myöhemmällä iälläänkin päiväkirjan pitämistä tärkeimpänä itsekasvatusvälineenä. Hän viittasi päiväkirjoihinsa usein ja totesi kaiken olennaisen, mitä häneltä voi oppia, löytyvän jo sieltä. Kaikki itsekasvatuksen välineet, joita Ahola-Valo myöhemmin suunnitteli, ovat saaneet alkunsa päiväkirjasta. Ahola-Valon mukaan:

29 Kolmen ensimmäisen kirjan pohjalta on tehty myös, jo aiemmin mainittu, lapsille suunnattu seikkailuelokuva *Válo* (2005). Elokuvan on ohjannut Kaija Juurikkala.

”Joka yksilöllä pitäisi olla päiväkirja, vaikka se olisi kuinka alkeellinen ja vähäpätöisistä asioista. Siitä pitää alkaa lähestyä edistystieteen tasoa. Sen takia toivon, että jokaisella olisi päiväkirja. Se auttaa ajatuksien kehitystä kovasti.”
(Suvanto 1996, 95.)

Kun Ahola-Valo alkoi kehittää erillisiä itsekasvatusvälineitä alle kaksikymmentävuotiaana, nuo välineet vapauttivat päiväkirjan pitämisestä. Ahola-Valo ei pitänyt päiväkirjaa myöhemmällä iällä yhtä tarkasti kuin lapsuusvuosinaan. Hän pyrki tehostamaan välineiden käyttöä ja loi oman symbolikielensä *mnemot* nopeuttamaan asioiden muistiin merkitsemistä. Tarinankerronta, joka *Koulupojan päiväkirjoissa* on yksityiskohtaista ja kuvailevaa, systematisoitui välineiden kehittymisen myötä evohomologian rakenteen mukaiseksi tapahtumien analyysiksi.

Ajanhallintaan suunnitellusta vihkosta 20-luvulta³⁰ voi nähdä esimerkiksi, paljonko hän nukkui tietynä päivänä tai kuinka kauan teki töitä. Elämässä toistuvat toiminnot siirtyivät Ahola-Valolla laskennallisina aikayksikköinä taulukoihin ja sarakkeisiin. Samojen asioiden esittäminen kaunokirjallisessa muodossa on kokemukseni mukaan verrattain aikaa vievää, samoin niistä lukeminen.

Vaikka päiväkirjan pitäminen muuttui paljon itsekasvatusvälineiden eriytymisen myötä, Ahola-Valo näki päiväkirjalla oman erityisen tehtävän myös kehittyneiden itsekasvatusvälineiden rinnalla. Vuonna 1996 Ahola-Valo ajatteli päiväkirjasta:

”Kirjoitan mitä olen ajatellut ihmisen edistymisen hyväksi. Sellainen on minun päiväkirjani nykyisin. Se ei enää ole niin kuin Koulupojan päiväkirjassa, käynnit ihmisten luona ja kontaktit ihmisiin. Se on muuttunut edistystieteen käskijäksi. Sieltä käsketään – aivoista – edistystieteen johtaminen. Päiväkirja on ensimmäisellä paikalla tulevilla ajastolistoissa. Päiväkirjan pitää muuttua aivojen ensimmäiseksi apulaiseksi.” (Suvanto 1996, 95.)

30 Katso kuvaesimerkki edellä luvussa Katsaus evohomologian syntyhistoriaan.

Ahola-Valo myös piirsi paljon lapsuuden päiväkirjoihinsa. Ahola-Valon myöhemmässä taiteessa voidaan nähdä samoja motiiveja ja aiheiden käsittelytapoja kuin hänen *Koulupojan päiväkirjojensa* kuvituksissa. Päiväkirjanomainen asioiden käsittely taiteen kautta eriytyi päiväkirjasta omaksi alueekseen ja se voidaan nähdä yhtenä osana hänen taiteellista tuotantoaan. Tämä näkökulma auttaa nostamaan esiin joitakin hänen teoksistaan ymmärrettävässä kontekstissa.

Tarinalliset kuvat ovat oma taidekasvatuksen kannalta kiinnostava kategoriansa, jota ei pidä arvioida samalla tavalla kuin muita Ahola-Valon taiteeksi suunnattuja teoksia. Tässä viitataan käsitteelliseen erotteiluun, jonka tein aluksi Ahola-Valon taiteeseen: päiväkirjakuvat edustavat enemmän elämän taidetta kuin taidemailman kategorioihin kuuluvaa taidetta. (Kuva 2 □)

Pidin tämän tutkimuksen aikana kolmea eri päiväkirjaa, jotka silloin tällöin pyrkivät sulautumaan yhdeksi. Päiväkirjaan, jonka merkitsin Ahola-Valon suunnittelemana symbolilla, kirjoitin elämästäni ja tuntemuksistani matkan varrella. Siihen kirjoitin myös lukuisia ajatuspolkuja, joita tutkimus kirvoitti.

Toinen päiväkirja oli tutkimusta varten, ja siihen kirjasin tutkimuksen edetessä tapahtuneita käännekohtia tai ratkaisevia oivalluksia. Kun tutkimus kulki näin lähellä jokapäiväistä elämää ja sen järjestämistä, tutkimuksellisen etäisyyden ottaminen päiväkirjojen erottamisella tuntui välillä mahdottomalta. Nyt näen, että tällainen elämäntapakokeilun kaltainen projekti kannattaa suunnitella siten, että ennakkoon on päätettynä päivämäärä, jolloin tutkittavien menetelmien kokeileminen päättyy, oli senhetkinen ymmärrys tutkittavista menetelmistä millä tasolla tahansa.

Kolmatta päiväkirjaa pidin syksystä 2008 lähtien kahden vuoden ajan. Siihen ainoastaan piirsin kuvia, jotka kuvastivat senhetkistä elämäntilannettani. Joitakin tämän päiväkirjan kuvia voisin jatkaa valmiiksi teoksiksi. Tämä päiväkirja vastasi syntyneeseen tarpeeseen säilyttää oma ääni Ahola-Valon persoonan varjossa synnyttämällä omia tapoja huolehtia itsestä.

Kaikkien kolmen päiväkirjan yhteinen merkitys minulle oli, että ne tekivät minulle näkyväksi eri näkökulmista tutkimuksen aikana kulke-

mani tien. Menetelmällisesti päiväkirjani auttoivat minua ymmärtämään tutkimusprosessini kulkua siten, että pystyin jälkikäteen näkemään tutkimukseen liittyvän pohdinnan ja oman elämäni kiemuroiden sekoittumisen. Tutkimukseni kulkuun vaikuttaneiden sattumusten irrottaminen tutkittavan ilmiön kokonaisuutta hahmottavasta intuitiostani ei ole nähdäkseni mahdollista.

AJASTOLISTAT JA MNEMO-SYMBOLIT

Ahola-Valo ajatteli jo lapsuuden päiväkirjoissaan ajan merkitystä ja rajallisuutta. Hän teki laskelmia esimerkiksi siitä, kuinka paljon naisilla kuluu vuodessa aikaa pullan leipomiseen ja pohti, onko tämä aivan välttämätöntä (Ahola-Valo 1992, 163). Tämän-suuntaisesta ajattelusta kehittyi myöhemmin yksi hänen tärkeimmistä toiminnan ohjaamisen periaatteistaan.

Ajan säännöstelyyn, budjetointiin ja sen käytön seuraamiseen Ahola-Valo kehitti vuosien kuluessa oman välineistönsä. Säännöstely ja budjetointi tapahtuivat toiminnan suunnittelun yhteydessä. Ajankäytön seurannalla oli Ahola-Valolle suuri merkitys toiminnan ohjaamisessa. Tähän seuraamiseen Ahola-Valo kehitti välineen, jota hän kutsui ajastolistaksi. Kokeilussani huomasin, että budjeteista ja yksittäisille töille varatuista aikamääristä huolimatta vasta ajankäytön säännöllinen seuraminen pystyi osoittamaan, paljonko suunnitellusta toiminnasta oli toteutunut ja mihin aika oli todellisuudessa mennyt. (Kuva 3 □)

Ajastolistasta on monia erilaisia variaatioita, joissa on kuitenkin sama perusidea. Omat ajastolistani valmistin seuraten Ahola-Valon mallia. Ajastolista on ruutupaperista valmistettu taulukko, johon kirjataan kaikki, mihin aikaansa käyttää. Listassa kulkevat päivämäärät sen keskosassa oikealta vasemmalle. Pystyakselille merkitään eri toimintasuunnissa kyseisenä päivänä kulutettu aika. Ajastolistassa toiminnan suunnat ovat allekkain oikeanpuoleisessa pystysarakkeessa. Toiminnan suunnat ovat merkittyinä myös *viittarilehdelle*, jota voi liu'uttaa ajastolistan päällä kuin viivainta oikean päivän kohdalle. Tämä helpottaa sekä ajastolistan täyttämistä että sen lukemista.

Toimintasuuntauksista mukana ovat tiettyjen perustoimintojen lisäksi ne, joita kyseisen ajastolistan omistaja tarvitsee. Yksinkertaisessa

ajastolistassa voidaan seurata vain sitä, kuinka paljon päivän aikana syö, nukkuu ja tekee työtä. Ei tarvitse kuitenkaan miettiä kauan, kun huomaa, kuinka monenlaista toimintaa omaan elämään kuuluu.

Seurasin omista ajastolistasta käyttökokeiluissani Ahola-Valon esimerkkiä³¹. Ajastolistasta täyttäminen kannatti tehdä yleensä ennen nukkumaanmenoa, kuten Ahola-Valokin teki. Ennen nukkumaanmenoa saatoinkin katsahtaa päivän tapahtumiin ja kirjata ylös, mitä tänään tuli tehdyksi. Ajastolistaan kuuluu merkitä kunkin päivän ja toiminnan kohdalle, kuinka paljon aikaa käytti.

Tuntia pienempiä aikamääriä varten Ahola-Valo suunnitteli omat symbolinsa. Käytin samoja symboleja kuin Ahola-Valo, näin esimerkiksi viittatoista minuuttia ei tarvinnut kirjoittaa, vaan riitti, kun piirsi siihen kohtaan symbolin. (Kuva 4 □)

Ahola-Valo suunnitteli symbolimerkkejä eli mnemoja³² kaikkiaan yli kaksi tuhatta. Niiden tarkoituksena oli Ahola-Valon mukaan nopeuttaa muistiin merkitsemistä ja toisaalta muistiin palauttamista. Eri toimintasuuntausten lisäksi hän suunnitteli merkkejä myös yksittäisille käsitteille ja muun muassa ihmislaaduille, luonteiden analysointiin ja luokiteluun (Suvanto 1996, 97). (Kuva 5 □)

Ihmislaatuja luettelosta voidaan selvästi nähdä, että Ahola-Valon symbolien ja käsitteiden merkitykset nousevat hänen omasta henkilöhistoriastaan. Aikaperspektiiviä osoittavat merkityt päivämäärät 27.7.1921 ja 17.6.1970³³. Ihmislaatuja luettelo jakautuu pääosin hyveisiin ja paheisiin. Toisaalta näkökantojen eroavaisuuksista muotoutuu oma kategoriansa, jossa jako suhteessa hyveeseen ja paheeseen ei ole yhtä selvä. Luettelo osoittaa myös suunnan kohti Ahola-Valon ihmisen ideaalia, johon evohomologisen ohjelman toteuttaminen Ahola-Valon usein vakuuttamana tosiasiana johtaisi.

Mnemojen käyttöä Ahola-Valo perusteli graafisten merkkien käyttönopeudella verrattuna siihen, että toistuvat käsitteet pitäisi aina kirjoit-

31 Tässä luvussa kuvattujen välineiden perustiedot löytyvät kirjasta *Tie arvoelämään* (Suvanto 1996).

32 Sana "mnemo" on kreikan kielessä muistiin liittyvien käsitteiden etuliitteenä.

33 Ihmislaatusanastossa päivämäärät ovat merkittynä muodossa 210727 ja 700617.

taa uudelleen. Toiseksi Ahola-Valo ajatteli, että symbolikieli voisi toimia kansoja yhdistävänä kielenä. Kolmas etu mnemojen käytöstä liittyi Ahola-Valon mukaan merkkien havainnollisuuteen ja helppotajaisuuteen. (AAVA-aineisto nro 3 1.)

Näitä symboleja varten on olemassa oma kansionsa, johon Ahola-Valo kirjasi kaikki symbolit selityksineen. Jokaiselle symbolille on oma vastineensa suomen kielessä. Ahola-Valo kutsui kansiota mustaksi raamatuksi, mikä oli ilmeisesti hyvin tarkkaan tähdättyä sarkasmia uskonnollista symboliherkkyyttä kohtaan.

Otin itse ajastolistan käyttööni toukokuussa 2007 ja pidin sitä säännöllisesti vuoden 2009 loppuun asti. Aloitin harjoittelun hyvin yksinkertaisella versiolla, johon en kirjannut muuta kuin käytetyt aikamäärät. Ahola-Valolla oli tapana kirjoittaa ajastolistaansa myös tarkempia tietoja. Ajastolistan päiväykset kulkevat tästä syystä oikealta vasemmalle. Kun kirjoittaa päivän pystysuorasta sarakkeesta oikealle, tulee kirjoittaneeksi menneiden päivien tyhjäksi jääneisiin tiloihin ja tulevien päivien sarakkeet jäävät puhtaaksi merkinnöille. Kokeilin ensimmäisissä ajastolistoissani päivämäärien järjestämistä vasemmalta oikealle, mutta käytäntö osoitti nopeasti Ahola-Valon tavan paremmin toimivaksi.

Myöhemmin otin käyttööni yhä monipuolisemman version, kunnes lokakuussa 2008 askartelin lähes suoran kopion Ahola-Valon ajastolistasta. Tuohon aikaan tunsin lopulta olevani riippuvainen ajastolistan täyttämisestä; ennen nukkumaanmenoa suoritetusta rituaalista tuli tärkeä tapa purkaa päivän tapahtumiin liittynyt jännitys. Tämän jälkeen oli helppo katsoa seuraavaan päivään ja kirjoittaa ylös tehtävät, jotka tuli muistaa tehdä.

Jokapäiväinen tilinteko omasta elämästä ja ajankäytöstä oli aika ajoin myös hyvin raskasta. Siihen vaikutti todennäköisesti se, että pyrin samalla olemaan tutkijana paikalla ja suhtautumaan kriittisesti käyttämäni menetelmään. Voi olla, että olisi vaadittu täydellisempi heittäytyminen, että olisin saanut kaiken hyödyn irti ajastolistan käytöstä. Jälkikäteen arvioituna huomaa intuitiivisesti tunnistaneeeni välineen käyttöön liittyvän arvoasetelman, jota vierastin säilyttääkseni itseni omissa järjissäni.

Toisinaan tunsin syyllisyyttä epäonnistuessani toteuttamaan tätä vierasta moraalia.

”Miksi en saa mitään aikaiseksi? Tulin ajatelleeksi jännettä. ‘Tension’ saa tekemään. Minulle tuli ajatus kun kuvitteellisesti selitin, miksi olen niin ”laiska”. Tai aikaan saamaton. Aika on minulle hyvin sirpaleista. Jokainen päivä puran ”paineen” (tension) ajastolistaan ja pysyn liikkumattomana.”
(Ote tutkimuspäiväkirjastani 11.3.2009)

Ilman toiminnalle asetettuja päämääriä olin ajautunut tilanteeseen, jossa tarkkailin itsetarkkailuani. Ilman tietoisesti toiminnalle asetettuja päämääriä tai muiden ihmisten kanssa jaettuja projekteja ajastolistan pitäminen ajoi minut tilanteeseen, josta Juho Hollo varoitti: pakkomielteisyyteen johtavasta ”oljentelestä oman itsen taikapiirissä” (Hollo 1931, 16–17). Yksipuolisen itsereflektoimisen välttämiseksi ajastolistan kaltaisen itsetarkkailuvälineen käyttö täytyy ajatella yhdeksi osaksi muiden itsekasvatusvälineiden ja itsetuntemuksen hankkimisen tapojen joukossa. Ahola-Valon evohomologisessa systeemissä ajastolistan käyttäminen on vain yksi osa kokonaisuutta ja se toimii evohomologian sisällä suhteessa itse asetettuihin päämääriin.

Lopettaessani ajastolistan pitämisen halusin tarkkailla, mitä toimintavalmiudelleni tapahtuu. Yritys palata omiin toimintatapoihini osoitti, että mitään yhtä jäsentynyttä tapaa hahmottaa toimintaa minulla ei koskaan ennen ollut ollutkaan. Rutiinista ulos astuminen tuotti hetkeksi tarpeen synnyttää oma vastaavanlainen menetelmä, mutta pian olemiseni ja toimintani mukautui ympäristön ehdoille ja satunnaiseen toiminnan järjestämiseen. Muisto kokemuksesta jätti tiedon tällaisen otteen mahdollisuudesta ja kysymyksen: voiko kukaan toinen käyttää Ahola-Valon menetelmiä luopumatta itsestään? Jos minut pakotettaisiin käyttämään tällaista menetelmää, kokisin sen henkiseksi väkivallaksi, vaikka se tehtäisiinkin parastani ajatellen. Mihin kaikkiin järjestelmiin ja kulttuurimuotoihin tätä voisi silloin verrata ja kuinka joku toinen voi sanoa, mikä toiselle on parasta? Samaa voitaneen kysyä hyvinvoinnin rakentamisyritysten kohdalla.

IHMISSUHDEKOHDEKORTTI

Sama arvioiva ja säännöstelevä ote, joka Ahola-Valolla liittyi ajankäyttöön, voidaan nähdä myös hänen suhtautumisessaan ihmissuhteisiin. Ihmissuhteiden tarkkailuun ja hoitoon Ahola-Valo suunnitteli *ihmissuhdekohdekortin*. Tarkkailun kohteena kortin ideassa on siis sananmukaisesti suhde, eivät pelkästään ihmiset ihmislaatujen mukaan. Ajankäytön seurantaan kuuluva muistiin merkitsemisen periaate toistuu ihmissuhteiden tarkkailussa. Ahola-Valo kertoi pitäneensä kirjaa ihmissuhteistaan lapsuudestaan lähtien. Hän on todennut: "[t]ämä kortti on ihmisrakkauten suhdeväline, instrumentti!" (Suvanto 1996, 103).

Kortti itsessään on yksinkertainen. Se on 8 x 16 cm³⁴ kokoinen pahvinen kortti, jossa on sarakkeita tietoja varten. Yhteen korttiin tulevat yhden ihmisen tiedot: nimi, yhteystiedot, tittelit, perheenjäsenet ja suhteen syntymiseen ja mahdolliseen loppumiseen vaikuttaneet syyt. Näiden perustietojen lisäksi kortissa ovat omat sarakkeensa *tapauksille*, joita korttiin kirjatus ihmisen kanssa tapahtuu. Tapauksista korttiin kirjataan ajankohta, tapauksen luonne eli oliko kyseessä esimerkiksi vierailu tämän luona tai puhelinsoitto. Tapauksien sisällöstä voi kirjoittaa myös lyhyen kuvauksen. Jos kortin tila loppuu, sen jatkoksi voi liittää lisää paperia niin pitkälle kuin tapauksia riittää. Myös ihmissuhdekohdekortin kohdalla tilaa säästääkseen voi käyttää symbolimerkkejä. Ohjeet kortin käyttöön olen poiminut kirjasta *Tie arvoelämään*. (Suvanto 1996, 102–103.)

Ihmissuhteiden arvioinnin ideana Ahola-Valolla oli, että suhdetta jokaiseen ihmiseen käsiteltäisiin erikseen. Suhde saattoi kuitenkin olla myös yksilön ja yhteisön välillä (Suvanto 1996, 102).

Kokemukseni kortin käytöstä selvensi kortin käyttöperiaatetta. Vaikka yksittäisiä henkilöitä koskeviin kortteihin olisi kirjattuna laaja sidosryhmä, niissä käsitellään vain, mitä kortinhaltijan ja kortissa olevan henkilön välillä on tapahtunut. Korttiin merkittynä voi olla suhde johonkin instituutioon, mutta se tapahtuu käytännössä yksittäisen ihmiskontaktin

34 Kortin koosta on aineistossa erilaisia variaatioita kuten muidenkin välineiden ja ominaisuuksien kohdalla. Kuvan 6 esimerkkikortti on kokoa 8 x 13,5 cm.

kautta, vaikka tämä olisi ammattinsa edellyttämässä roolissa.

Suhde yhteisöihin liittyy omalla kohdallani useimmiten työsuhteisiin ja jonkinlaisen ihmisryhmän opettamiseen. Toisaalta esimerkiksi verovirasto on yhteisö, jonka kanssa asioidessani palvelutilanne ei tapauksena vaadi pitkälle vietyä analyysiä vaan kohdattu ihminen edustaa yhteisöä ja näin myös kanssakäymisen laatu on virallista. (Kuva 6 □)

Ahola-Valo jakoi *suhdekohdekortistonsa* seuraavaan tärkeysjärjestykseen:

1. Kaikkein läheisimpien ystävien kortisto, joka kulkee aina mukana.
 2. Aktiivisesti edistystieteen hyväksi työskentelevien henkilöiden kortisto.
 3. Edistystieteestä jonkin verran kiinnostuneiden henkilöiden ja yhteisöjen kortisto.
 4. Virallisten suhteiden ja kaukaisimpien henkilöiden kortisto.
- (Suvanto 1996, 103.)

Tämän jatkuvassa käytössä olleen kortiston lisäksi Ahola-Valolla oli vanhojen suhteiden arkistointia varten *syväarkisto* (Suvanto 1996, 103).

Jaosta näkee, että se on sidottu Ahola-Valon edistystieteen ohjelmaan, koska heti ystävien jälkeen tärkeimpänä tulevat aktiiviset edistystieteilijät. Tällaista jakoa vasten saatoinkin ajatuskokeeksi luoda omia luokituksia ja pohtia järjestyksen taustalla vaikuttavia arvoja. Ahola-Valon järjestystä ymmärtämään pyrkivänä havaitsin, että korttien jako alkoi korttien käyttämisen myötä muotoutua sen mukaan, kenen kanssa olin eniten tekemisissä. Aivan aluksi kirjoitin kortteja omaan syväarkistooni ja huomasin sen olevan hyvin terapeutista, vaikka Ahola-Valon ihmislaatukäsitteistö ei minun arvioihini luontevasti istunutkaan.

Sukulaisteni ja ystäväni kortit alkoivat pian erottua ammattiin liittyvistä suhteistani. Samalla tulin pohtineeksi ammattiin liittyvien suhteiden laatua. Havaitsin, että kanssakäyminen ihmisten kanssa helpottui, kun hahmotin eron ystävien ja niiden välillä, joiden kanssa jaoin edelleen vain ammatillisen intressin. Toisaalta tällainen ajattelu tuntui joltain helposti tilanteeseen, jossa esimerkiksi työkaverien kanssa vitsai-

lu tuli tulkituksi turhuudeksi, kun kanssakäyminen keskittyi työasioista puhumiseen tavoiterationaalisessa ilmanalassa.

Ahola-Valon ideana oli, että ihmissuhdekohdekortin kautta suhde yhteen ihmiseen tulisi arvioiduksi hyvinkin pitkällä aikavälillä (Suvanto 1996, 102). Tämä mahdollistaisi sen, että joskus mitättömiltä tuntuneet tapaukset saisivat myöhemmin tilaisuuden nousta tärkeiksi (ibid.). Jos tapausten tärkeyttä ei arvioida etukäteen, missä on raja sille, mitä korttiin kirjoitetaan? Ehkä tämäkin asia jää jokaisen kortin käyttäjän itse rajattavaksi, jos tuntee olevansa vakuuttunut välineen tarpeellisuudesta ja päättää käyttää sellaista.

Itse vakuutuin kortin havainnollisuudesta käytettyäni sellaisia noin vuoden ajan. Kun olin kirjannut yhden henkilön kanssa käydyt keskustelut ja tapaukset vuoden ajalta ylös ja näin ne sitten kortista luetuna yhdellä silmäyksellä, pystyin nopeasti arvioimaan, millainen tuo ihmissuhde on luonteeltaan. Havainnon voimakkuutta tehosti se, etten ollut lukenut korttia läpi aiemmin, vaan tämä oli ensimmäinen kokonaiskatsaus pitkään tapauksien ketjuun. Tapauksien ylöskirjaamiseen minulla oli tietty motiivi, jolla tunnistin merkitykselliset, ylöskirjaamisen arvoiset tapahtumat. Tämä motiivi paljastui minulle vasta myöhemmin. Minulle paljastui korttia katsellessani sekä millainen suhde minulla on kyseiseen henkilöön että millainen asenne minulla on tätä henkilöä kohtaan. Esimerkkitapauksessa asenteeni oli negatiivinen. Olin poiminut tapahtumista ylös vain ne, jotka vahvistivat mielikuvaani tästä henkilöstä. Asenteen paljastuminen avasi mahdollisuuden tarkastella omaa toimintaa suhteessa tähän henkilöön ja samalla suhteen laadun muotoutumisen syihin. Vasta suhteen arvioinnin jälkeen saatoin arvioida omaa ja toisen luonnetta kriittisesti. En tiedä, kuinka paljon Ahola-Valo jätti ihmissuhteissaan tilaa toisten omaehtoiselle ajattelulle, ellei ihminen ottanut tätä tilaa itselleen Ahola-Valon vaikutuspiirissä. Suhdekohdearkiston tärkeysjärjestyksessä ystävät ovat ensisijaisia ennen edistystieteen aktiivista kannattajakuntaa. Täytyy tarkastella myös, millaisia ehtoja Ahola-Valo liitti ystävyys toteutumiseen. Olivatko samanmielisyyys ja evohomologiamyönteisyys Ahola-Valon ystävyys ehtoja?

Kortteja käyttäessäni pohdin ystävyyttä omasta näkökulmastani. Koin, että kortin avulla voi arvioida ystävyyssuhdetta ja havaita sen esimerkiksi innostavaksi ja tasavertaiseksi tai toistuvaksi harmin aiheuttajaksi. Suhde voi muuttaa muotoaan ja etäisyys henkilöön korttien tärkeysjärjestyksessä kasvaa tai lähentyä. Tärkeysjärjestys vaikuttaa edelleen siihen, miten jaan aikani ihmisten kanssa. Ajatusta voisi havainnollistaa tekemällä korteista kartan, jossa etäisyydet kertoisivat, kenen kanssa jaan arvohorisonttini. Etäisyyden ottaminen ei edellytä vihanpitoa. Pelkkiin kortteihin tuijottaminen muuttaa kuitenkin ilmeisen helposti ihmissuhteiden hoitamisen minä-keskeiseksi. Mitä on ystävyys, joka ei korteissa tule näkyviin? Tätä ymmärtääkseni olen kuunnellut hänet tunteneita ihmisiä ja tullut siihen tulokseen, että Ahola-Valon käsitystä hyvästä ihmissuhteesta luonnehtii *vastuullisuus*.

Ahola-Valon mukaan:

”Ihminen ei ole vielääkään tullut ymmärtämään, että yhteistoiminnalla ja sovinnolla voidaan tuhansia kertojakin enemmän saavuttaa kuin vihatilanteessa.” (Suvanto 1996, 102.)

Hyvänä esimerkkinä Ahola-Valon tavasta toteuttaa vastuullisuutta ihmissuhteessa ovat ”jäähvyäishäät”, joita hän vietti ensimmäisen vaimonsa kanssa lakimiesten ja ystävien läsnä ollessa vuonna 1947. (Suvanto 1994, 58.)

Kokemukseni ihmissuhdekohdekortin käytöstä muutti ennakkokäsitystäni kortin tarkoituksesta. Ennakko-oletukseni mukaisesti kortin tarkoitus oli kortistoida ihmiset tärkeysjärjestykseen oman arvioivan katseen mukaan; näin uskoin myös Ahola-Valon ajatelleen. Kokeilun kautta huomasin, että kortti siirtää huomion suhteeseen, joka aktualisoituu tapauksissa. Tällöin myös omat asenteet ihmisiä kohtaan joutuvat tarkkailun alaisiksi tai pikemminkin: tulevat ilmi, vaikkei itse sitä tahtoisikaan. Omien asenteiden paljastuminen oli ensi alkuun kivuliasta, eikä yksinkertaisen välineen tehokkuutta ole helppo myöntää vieläkään. Kuvat toisista ihmisistä ajautuivat kortin käyttämisen myötä jatkuvaan muutoksen tilaan. Toista ihmistä kohtaan avoinna olemis-

ta voi pohtia suhteessa niin sanottuun ihmisrakkauden periaatteeseen, jonka Ahola-Valo oli perinyt lapsuudessaan Leo Tolstoilta (Suonpää 2000, 23; Ahola-Valo 1998, 33). Hän piti Tolstoita vahvana vaikuttajana ajattelunsa taustalla.

Evohomologisessa kontekstissa ihmissuhdekohdekorttia täytyy ensisijaisesti käsitellä Ahola-Valon itsekasvatuksen välineenä. Ihmissuhdekohdekortin tarkoitus on nähdäkseni tehdä näkyväksi suhteet, joissa kortin käyttäjä on. Kortin avulla voi arvioida, vaikuttaako suhde kehittymiseen auttavasti vai estävästi. Ahola-Valon ihmislaatusanaston kautta voi nähdä, millaisessa seurassa Ahola-Valo itse todennäköisesti halusi olla ja millainen hän itse tahtoi olla toisille. Hyveiden puolelta voidaan nostaa esille esimerkiksi käsitteet ”avulias”, ”hyväsydäminen ja humaninen”, ”luotettava”, ”rehellinen” sekä ”sosiaalisesti tunnollinen, ei kapitalistinen”. Hyveeksi tulkittava ”AE-evohomologiaa harrastava. On kiinnostunut AE:stä” viittaa muihin kuin Ahola-Valoon itseensä. Ihmislaatusanastoa silmällä pitäen voi nähdä, että Ahola-Valo halusi olla itse näkemyksensä mukainen ylittämätön esikuva, hän siis oli koko ajan kehityksensä huipulla evohomologisessa maailmankuvassa. Ahola-Valon päämäärien ja evohomologian kehittämistä lietsovien vaikutteiden täytyi tulla muualta.

Ihmissuhdekohdekortti on kokemukseni mukaan, samalla tavalla kuin muutkin evohomologiset välineet, sidoksissa itsekasvatusvälineiden muodostamaan evohomologiseen kokonaisuuteen. Jos harrastaa ihmissuhteiden arviointia irrallaan muista välineistä tai laajemmasta maailmankatsomuksesta, voi suhteiden merkityshorisontti vääristyä hyvin nopeasti. Omat kokeiluni ihmissuhdekohdekorttien kanssa alkoivat vasta sitten, kun olin jo jonkin aikaa käyttänyt ajatolistaa. Havaitsin myöhemmin, että oman toiminnan tehostamiseen ja hallitsemiseen keskittymisen jälkeen oli helppo harhautua käyttämään ihmissuhdekohdekortteja toisia määrittelevällä asenteella. Tämän jälkeen Ahola-Valon toimintasuuntausten päälinjojen järjestyksen saattoi ymmärtää paremmin: ihmissuhteiden hoitaminen tulee ennen oman toiminnan ohjaamista tai ajankäytön hallintaa³⁵. Hankaluudet välineistön sisäisen logiikan omaksumisessa saattoivat joh-

tua siitä, että minulla ei ollut mahdollisuutta omaksua ja ymmärtää Ahola-Valon toisenlaisessa ajassa ja kulttuurissa syntynyttä maailmankatsomusta.

Vaikka oma välineistöni oli kokeilua varten pelkistetty otanta Ahola-Valon kehitelmien suosta, tulin huomanneeksi, että käytössä olevat välineet on syytä pitää tasapainossa. Huomasin, että säännöllinen päiväkirjan pitäminen ja ajastolistan käyttö ajoi minut päivittäin hyvin voimakkaasti kasvokkain oman pienuuteni ja erehtyväisyyteni kanssa. Toisaalta niiden kautta löytyivät myös pyrkimyksissä onnistumisen merkit. Tässä on syytä muistuttaa, että kokeilin menetelmiä Ahola-Valon arvotodellisuudessa, mistä johtuva jatkuva epäonnistuminen korostui kokeilujeni aikana. Epäonnistumisten muistaminen välineiden kautta auttoi kuitenkin minua muistamaan kohtuullisuuden ihmissuhteiden arvioinnissa. Se, millainen suhde minulla oli itseeni, vaikutti siihen, mitä kirjoitin itselleni muistiin muista ihmisistä.

Ymmärtääkseni ihmissuhteiden syvimmät tasot näyttäytyvät kortin avulla vain itselle, koska vain itsellä on kokonaisnäkemyks omasta elämästä ja sen päämääristä. Kortteja käyttäessäni havaitsin, että toisista ihmisistä syntyneet arviot ovat usein intuitiivisia mielikuvia. Joskus toisesta syntynyttä kuvaa saattoi olla vaikea rikkoa, kun olin kerran päätenyt käsitykseen siitä, millainen toinen on. Tämän voi nähdä antavan kriittisen näkökulman myös kasvatustoiminnalle, jossa jokaiselle yksilölle vastataan sen mukaan kuin tämä kasvattajalle ilmenee. Jos otetaan todesta toisen ihmisen yksilön vapaus asettaa elämälleen omat päämääränsä, kasvattajalle voisi olla tärkeämpää kiinnittää huomionsa enemminkin suhteen laatuun ja siihen, minkälaisen esikuvan ihmissuhteessa toimimisesta kasvattaja antaa.

AIHEMUISTIOVIHKO

Aihemuistiovihko on päiväkirjan jälkeen ensimmäisiä itsekasvatusvälineitä, joita Ahola-Valo käytti. Hän otti aihemuistiovihkon käyttöön

35 Katso lista edeltä kohdasta Tutkimusteeman kuvaus.

kymmenenvuotiaana merkitäkseen ylös pienimmänkin mieleen tulevan idean ja uuden ajatuksen ennen kuin se pääsi karkaamaan. Aihe-
muistiovihko kulki siitä lähtien Ahola-Valon mukana kaikkialle. (Su-
vanto 1996, 94.)

Aihemuistiovihko, sellaisena kuin Ahola-Valo sen määritteli, on
kooltaan pieni, jotta sitä olisi helppo kuljettaa mukana. Sen sivuilla on
kolme saraketta, joista ensimmäiseen kirjoitetaan ajatus ja mahdollises-
ti myös toteutustapa sekä merkintä siitä, oliko ajatus toimeksianto vai
oma idea. Toiseen sarakkeeseen merkitään päivämäärä, jolloin ajatus tu-
li mieleen ja sen toteuttamiseen suunniteltu aikamäärä. Kolmanteen sa-
rakkeeseen merkitään mahdollisesti päivämäärä, jolloin idea tuli toteu-
tetuksi ja kuinka paljon aikaa sen toteuttamiseen kului.

Aihemuistiovihkoa käyttäessäni havaitsin sen yhdeksi olennaisek-
si funktioksi sen, että jälkikäteen voi vertailla, kuinka hyvin ajankäytön
arvio osui oikeaan. Tätä tietoa voi käyttää opetellakseen varaamaan so-
pivan aikamäärän tietentyypisille töille sekä arvioimaan omaa toimin-
taansa ja siihen vaikuttavia tekijöitä.

Minulle aihemuistiovihko toimi kuten Ahola-Valo oli sen tarkoituk-
sen suunnitellut: säästyin päänvaivalta, kun kirjasin ideat ylös tuoreel-
taan enkä kantanut niitä päässäni. Otan esimerkiksi otteen Ahola-Valon
Taideaihemuistion sisällöstä otsikolla Mikä on rakkaus? (AAVA-aineisto
nro 11). Muistio on vuodelta 1932 ja siinä on aihesarakkeen lisäksi sa-
rakkeet aiheen järjestysnumerolle, työn mahdolliselle tilaajalle, päiväyk-
selle, teoksen numerolle ja teoksen säilytyspaikalle.

- ”3455 Rakkaus on puhtauden aurinko
3456 Rakkaus on elämän alku
3457 Rakkaus on väsymätön vaellus valoa kohti
3458 Se on ikuista niiden aarteiden etsintää,
3459 jotka elämän tekevät elämisen arvoiseksi
3460 Rakkaus uskoo kaiken, mikä on pyhintä,
ehdottomasti luovutettavaksi toiselle
3461 Rakkaus on kaikki esteet voittava elämää antava voima
3462 Rakkaus ei ole vaihtotavaraa, vaan pyhä uhri”

Lista jatkuu vielä pitkälle, mutta tämä esimerkki osoittaa, että väli-
neen tarkoituksena Ahola-Valolla on ollut todellakin jokaisen idean ylös
kirjaaminen. Tässä kohtaa voi miettiä, mikä rajoittaa ideoiden tulvaa tai
onko jossakin raja riittävän laadukkaalle idealle.

Minulle aihemuistion pitäminen väitöstutkimusprosessin sisällä oli
piinallista, koska päällä ollut pitkäjänteinen projekti ei jättänyt tilaa to-
teuttaa kaikkia niitä lukuisia ideoita, joita aihemuistioon kirjoitin. En
missään vaiheessa kyseenalaistanut ideoitteni erinomaisuutta, koska ne
tulivat suoraan sydämeistäni. Taiteen tekijänä tiedän, kuinka helposti
omat ”loistoideat” alkavat loistaa omaa erinomaisuuttaan estäen kuu-
lemasta muiden kritiikkiä. Tämä ideoitten esteetön suoltaminen aihe-
muistion sivuille vaikutti toisaalta siten, etten yrittänyt tunkea kaikkia
ajatuksiani tähän väitöskirjatyöhön vaan jätin monet ideat ja ajatukset
tulevaisuuden varalle. Kun olen myöhemmin palannut vanhojen ideoit-
teni pariin, olen saanut huomata, että ne ovat syntyneet senhetkisessä
elämäntilanteesta eivätkä useimmat niistä kiinnosta minua enää yhtään.

Systemaattinen paperille kirjoittaminen vapautti minut turhasta
miettimisestä ja saman ajatuksen pyörittämisestä. Aihemuistiovihkon
pitämisessä ajatus sielun viljelemisestä tulee hyvin konkreettisella tavalla
esille. Kun ajatukset kirjaa saman tien muistiin ja niille tulee suunnitel-
luku lyhyesti mahdollisen toteuttamisen ajallinen puite, kirjatut ajatuk-
set jäävät heti avoimeksi jatkokehittelylle. Niihin voi palata jälkikäteen
milloin haluaa ja poimia joukosta parhaat toiminnan idut.

Voisi helposti kuvitella, että jos kirjaa muistiin jokaisen uuden
idean, ei ehdi enää muuta tehdäkään, koska pää on yleensä niin täyn-
nä ideoita ja ajatuksia. Minulle ei kuitenkaan käynyt niin, että oli-
sin ajautunut yötä päivää vain kirjoittamaan toteutettavia ajatuksia-
ni ylös. Pikemminkin minut yllätti se, kuinka harvoin uusia ajatuksia
mieleen tuli. Kun ensin suollettuaan päänsä tyhjäksi merkitsee ylös
vain uudet ideat, alkaa pian tunnistaa arvokkaan ajatuksen muun ta-
vanomaisen ajatusten pyörittelyn seasta. Ajatukset tulivat mieleeni ai-
van yllättävissä yhteyksissä ja kausittain kerralla enemmän, jolloin ei
ollut aikaa kaikkien ideoiden toteuttamiseen. Tästä syystä oli hyvä pi-
tää vihkoa aina mukana. Jos vihko ei ollut mukana, kirjoitin ideat ir-

tolapuille, joista myöhemmin siirsin ne aiheuistioon. Tätä menette-
lyä käytti myös Ahola-Valo.

Olen toteuttanut aiheuistioon kirjaamistani ideoista vain muuta-
mia tekoja, ja ne ovat olleet lähinnä aiheita blogikirjoituksiin. Näen ai-
heuistiovihkon ajatuksen toimivana itsenäisen työn tekijöiden käytös-
sä, jos kaipaa lisää systemaattisuutta toimintaansa. Uskon, että taiteilijat
ja tutkijat voisivat saada yksinkertaisesta välineestä paljon irti käytettynä
yhdessä muihin esiteltyihin välineisiin. Muista välineistä irrallaan käy-
tettynä se voi kokemukseni mukaan ajaa yksipuoliseen ideatehtailuun.

Tässä löydän itseni jälleen tilanteesta, jossa minun on vaikea tarkas-
tella edes tätä välinettä ilman, että tunne velvollisuudesta jatkaa koko to-
tuuden toteutumista painaa päälle. Se, että Ahola-Valo, jota en koskaan
itse ole tavannut, tuli tutkimuksen kautta tutuksi kuin oikea elävä hen-
kilö, johtuu nähdäkseni hänen jäämistössään olevasta suuresta määrästä
äänitetallenteita, joissa hän puhuu. Olen kuunnellut hänen jutusteluaan
enemmän kuin joidenkin sukulaisteni. Toisaalta hänen taideteostensa ää-
rellä pitkiä aikoja viettäneenä saatoin tuntea ikään kuin tekijä olisi läsnä.
Tämä mystiseltä kuulostava kokemus liittyy mielestäni taiteen tunne-
tiloja synnyttävään vaikutukseen. Tolstoilaisen taidekäsityksen mukaan
taiteen laatua arvioidaan sen mukaan, kuinka hyvin taide pystyy tartut-
tamaan tunnetta. Voisiko tunne jonkun ihmisen läsnäolosta syntyä, kun
hänen taidettaan on paljon ympärillä ja sen keskellä viettää paljon aikaa?
Tällaiseen kysymykseen vastaaminen väitöskirjassa saattaisi olla riskial-
tista, ellei kokemukseni persoonallista tulkintaa hyväksytä tietona. Tie-
don rajalta on luontevaa siirtyä taiteen tarkasteluun.

Taide osana evohomologiaa

Ahola-Valon evohomologiaa voidaan luonnehtia kokonaistaideteoksek-
si. Teoksena hahmottamisen lisäksi taide on nivoutunut evohomologi-
aan myös muilla tavoilla.

Ahola-Valo harjoitti taiteilijan ammattia ja tuotti elämänsä aikana
luetteloitua taidetta noin kymmentuhatta teosta (AAVA-aineisto nro
6). Ahola-Valon evohomologiseen ajatteluun kuului työskentely-ympä-
ristön järjestäminen työskentelyä tukevaksi. Ahola-Valo rakensi työsken-

tely-ympäristönsä itse, koska hänen ajatuksensa toiminnan tehostamisesta vaati muun muassa ”järkipäisiä säiliöitä” sisustusarkkitehtoniisiin ratkaisuihin (AAVA-aineisto nro 3). (Kuva 7 □)

Ahola-Valo visualisoi taiteessaan eri tavoin evohomologian ideaa. Evohomologian kokonaishahmotukset vaihtelevat ihmisen ideaalin kuvauksesta erilaisiin karttoihin, joiden avulla Ahola-Valo pyrki antamaan systeemilleen kokonaishahmon. Niitä voidaan tarkastella Ahlmania seuraten arvototuuksina ja välinetotuuksina. (Kuva 8 □)

Taide voidaan nähdä Ahola-Valon kohdalla välineenä, jonka avulla hän pyrki tuomaan selkeyttä ja järjestystä maailmaansa. Ahola-Valo kuvaili kuvataidetta yleisesti elämän arvojen puolesta käytettävänä taistelukeinona (AAVA-aineisto nro 7). Ahola-Valo käytti taidettaan arvototuksiensa välittämiseen.

Ahola-Valo teki paljon taideteoksia, joissa hän vertaili hyveitä ja paheita. Paheiden maailma esiintyy Ahola-Valon kuvissa pimeytenä, vihan ilmauksina, vallanpitäjien usein pilkallisena kuvaamisena ja erilaisina itsen myrkyttämisen tapoina, joista pahimpina Ahola-Valo piti viinan juomista ja tupakanpoltoa. Myös taide saattoi olla paheita ylläpitävää Ahola-Valon arvioimana. Hän ei antanut arvoa taiteelle, joka sumensi reaalista maailmaa. Sama asenne toistui hänen asenteessaan lasten satuihin. (Suvanto 1996, 89.)

Ahola-Valo kutsui taidettaan *symboliseksi realismiksi*³⁶. Visa Suonpää on tehnyt osuvan tulkinnan symbolisen tason merkityksestä Ahola-Valon taiteessa. Suonpää toteaa, että ”[s]ymboliikan kautta Ahola-Valo yhdisti idealistisen sisällön realismiin.” (Suonpää 2000, 67.)

Ahola-Valo esittää teoksissaan usein paheet ja hyveet omina maailmoinaan, joista ensimmäinen on pimeä ja toinen valoisa. Paheiden maailma ei kuitenkaan ole kuvissa täysin pimeä, vaan Ahola-Valo sijoittaa sinne kuvakertomuksen tapaisesti näkyviin syitä ja seurauksia, joiden yhteys on nopeasti ymmärrettävissä.

Tendenssitaitteen hyötynäkökulma ei ole Ahola-Valon taiteessa itsestään selvä. Poliittista ideologiaa välittävä ja hyötyä korostava tendens-

36 Lisää Ahola-Valon taiteeseen liittyvistä käsityksistä suhteessa Tolstoin taidekäsitykseen, ks. Kiiskinen 2008.

sitaidetulkinta ei osu välttämättä oikeaan, jos pidetään silmällä tässä kontekstissa, hyödyn käsitteen taustalla vaikuttavaa, evohomologista arvojärjestystä. Yksilön näkökulman ensisijaisuus korostuu myös hänen tavassaan maalata maailmankuvansa. Tendenssejä Ahola-Valon taideteokset ovat täynnä, mutta ne eivät saa täysin kohdallista tulkintaa minkään poliittisen ideologian kautta hänen oman vahvan näkemyksensä vuoksi. Ahola-Valon puheessa *tendenssimäisyydellekin* oli oma merkityksensä: hän puhuu useissa yhteyksissä ”ismeistä” kriittiseen sävyyn, korostaen niiden vallan aspektia. Seuraava ote on tekstistä otsikolla ”Kuvataide vaarassa”:

”[...] viime aikoina yhä väkisemmin, diktatuurimaisemmin on taidetendenssinäinen brutaalisuus ruvennut hankkimaan itselleen tunnustus- ja kannatusmonopooliaa. Raakaluonnosmaisuu- ten kömpelyden tyylittelijät ja sisällyksettömyyden kannattajat käyttävät kaikenlaisia rumia keinoja ja vieläpä salajuonitteluja sortaessaan terveen realismin kannattajia; ja vain ”modernistit” ovat tervetulleita.” (AAVA-aineisto nro 7.)³⁷

Taiteen hyöty- ja välinenäkökulman rinnalla täytyy pohtia, millainen arvo taiteella Ahola-Valolle itselleen on. Seuraan Erik Ahlmanin ajatusta arvojen ja välineiden vastaavuudesta. Välineeksi tulkitseminen johdattaa tarkastelemaan erillään Ahola-Valon kasvattavia taideteoksia ja taidekäsit- tystä ”elämänarvojen uusijana”³⁸, kuten Ahola-Valo taidettaan luonnehti. Kun hän uudisti elämänarvoja, tarkoittiko hän, että hän pyrki uudista- maan muille ihmisille itse hyväksi havaitsemansa arvot taiteensa kautta vai oliko taiteella hänen omaankin arvoperustaan nähden uudistava vaikutus?

TAIDE TOIMINNAN SUUNTANA

Ahola-Valon ajattelussa taide on yksi toiminnan suunnista. Toiminnan käsite vaatii tarkempaa käsittelyä taiteen käsittelyn yhteydessä, koska ku-

³⁷ Teksti on päiväämätön puolentoista sivun mittainen tunnepitoinen purkaus, jossa hän luettelee mahdollisia syitä ulos jäämiseensä Ruotsin Nackassa järjestetystä taidenäyttelystä.

³⁸ Teksti otsikolla ”Kuvaamataiteesta” kuvaillee toimintasuuntausta numero 14 (AAVA-aineisto nro 30).

vataiteella ja toiminnalla on Ahola-Valon elämässä ja ajattelussa tämän tutkimuksen kannalta erityinen yhteys. Tarkastelen toiminnan (*praxis*) käsitettä Hannah Arendtin (1906–1975) ajattelun kautta. Pyrin selvittämään toiminnan käsitettä palaamalla myös Aristoteleen ajatteluun erottaakseni Ahola-Valon taiteesta taideteosten käsityömaisen valmistamisen ja taiteellisen toiminnan, jonka näen olennaisena osana elämisen *taitoa*.

Hannah Arendt osoittaa teoksessaan *Vita activa – ihmisenä olemisen ehdot* (2002), kuinka julkisen alue on menettänyt antiikin Kreikassa sillä olleen merkityksen. Julkinen (*polis*) oli toiminnan (*praxis*) alue, joka teki ihmisestä ihmisen; yksityisyyteen jättäytyjä ei ollut täysin ihminen. Valmistava toiminta (*poiesis*) edellytti tätä syrjään vetäytymistä. Arendt kuvaa, kuinka modernissa julkisen alue on muuttunut yhteiskunnallisen väliintulon myötä sosiaaliseksi alueeksi, jossa toiminnan ensisijaisuuden on syrjäyttänyt normin mukainen käyttäytyminen. Taloustieteen rooli ja tilastotieteen lakien pätevyys moraalisisu suunnannäyttäjinä tulivat mahdollisiksi vasta sen jälkeen, kun ihmisistä tuli sosiaalisia olentoja ja saatettiin puhua ”käyttäytyvistä massoista”. (Arendt 2002, 45–49, 74.)

TOIMINNAN KÄSITTEEN ERITYISPIIRTEITÄ

Arendt (2002, 84) käsittelee työn käsitettä Karl Marxin kirjoitusten pohjalta. Työn ollessa aina tuottavaa toiminta eroaa siitä selkeästi olemalla arvaamatonta, aloittaessaan prosesseja, joiden tuloksia ei voi ennalta määrätä (ibid., 235). Toiminnalle ei voida nähdä loppua samassa mielessä kuin valmistamiselle. Platon toivoi, että toiminta voitaisiin korvata valmistamisella, koska näin olisi ollut mahdollista saada elämään vakautta (ibid., 228).

Valmistamisessa sielu ja järki hallitsevat tunteita ja työn aloitus hallitsee loppuun saattamista (Arendt 2002, 227). Platonin toivetta seuraten: idea tuodaan valmistamisen kautta osaksi reaalia maailmaa ja synnytetään näin pysyvyyttä, vakautta ja vastaavuutta muuttumattoman ideamaailman kanssa.

Toiminnan erityispiirteeksi Arendt näkee sen paljastumisen vasta sanoissa (Arendt 2002, 181). Aina kun ihmiset puhuvat ja toimivat yhdessä, syntyy näyttäytymistila, jossa yksilöiden yksittäisyys moninaisuu-

dessaan voi ilmetä (ibid., 202). Toimijuutta luonnehtii siis yksittäisyys, joka ei ilmene, ennen kuin se tulee näkyväksi ihmisten keskellä tekoina, jotka tulevat nimetyiksi.

Kun menetetään julkinen tila, jossa kuulla ja nähdä toisia sekä tulla kuulluksi ja nähdyksi, ajautuvat ihmiset yksityisyyteen, jossa yhdestä näkökulmasta tulee helpommin vallitseva. Tämä merkitsee yhteisen maailman loppua. (Arendt 2002, 64.)

Moraalin kannalta tarkasteltuna toiminta on eettisyyttä käytännössä. Valmistava tekeminen vie ihmisen pois ihmisten keskeltä työn ääreen, ja *labor* alentaa ihmisen välttämättömyyden (elannosta huolehtimisen ja selviytymisen) kahleeseen³⁹. Toiminta on näihin verrattuna sekä yhteisöllistä että ihmisen synnynnäisestä yksittäisyydestä määräytyvää (Arendt 2002, 180). Arendt puhuu inhimillisestä maailmasta, johon voimme liittyä sanojen ja tekojen kautta (ibid., 179). Toiminta on siis sekä inhimillisen elämän moninaisuuden että aidon yksilöllisyyden ehto; yksittäisyys jää yksityiseksi, ellei se ilmene sanoina ja tekoina yhteisön julkisessa tilassa, jossa yksilöllisyys näin voi ilmetä. Ahola-Valon kohdalla voidaan ajatella, että yksilöllisyyttä ei hänen teoistaan ja puheistaan puutu, mutta ihmisten keskeltä syrjään vetäytyneelle hänen totuudestaan tulee helposti vallitseva, kuten itse sain kokea Hämeenlinnassa aineiston keskellä viettämieni vuosien aikana.

Myös Arendtin aikalainen Georges Bataille (1897–1962) on käsitellyt toiminnallista ulottuvuutta ihmisten yhteisen maailman ehtona. Hän nauraa erakoille, jotka väittävät reflektoivansa maailmaa. Bataille ajattelee, että ihminen on olemassa vain yhteisissä keskusteluissa, yhdessä nauramisessa ja erotiikassa; olioiden sulkeutuneisuus omaan itseensä lakkaa ”kommunikaation” kautta. Hän toteaa, että maailmat muistuttavat sitä, mitä on välillämme, kun nauramme hillittömästi ja kun rakastamme toisiamme. (Bataille 1998, 210, 213.)

Bataillelle ekstaasi on toimintaan avautuvaa vapautta, paluuta maailmojen vapaaseen leikkiin. Ekstaasi voi hänen mukaansa avata portin erityisyyteen, mutta ei kärsimättömälle mielelle. Kokemuksen erityi-

39 ”*Animal laborans* on todellakin vain yksi, parhaimmillaan korkein, kaikista maata asuttavista eläinlajeista.” (Arendt 2002, 89.)

syyteen pääseminen vaatii keskittyneisyyttä ja tuskallista jääräpäisyyttä. Kärsimättömät ja levottomat ihmiset ovat Bataillen mukaan ristiriitaisesti kiinni mekaanisissa järjestyksissään, joista samalla haluavat päästä eroon. (Bataille 1998, 212, 215.)

Reaktiivinen vieroksuva suhde omalle kokemukselle vieraisiin elämänjärjestyksiin voi muodostua esteeksi toiminnan oivaltamiselle. Ilman oman elämän jonkinlaista järjestämistä ekstaattinen lumous voi käydä lopulta sietämättömäksi. Valmius elämän järjestämiseen ja järkeistämiseen sen omilla ehdoilla on siis toimintaan antautumisen ehto ja samalla eettisen elämän ehto. Ahola-Valo asettui sosiaaliseen todellisuuteen toimimaan ja puhumaan oman kokemuksensa mukaista totuutta. Ahola-Valon omaleimainen taide ja järkiperäiseksi kutsumansa evohomologia tuovat omilla tavoillaan näkyväksi järjestystä, jonka mukaisesti hän eläessään puhui ja toimi ihmisten keskellä. Hänen maailmansa ei tosin päässyt syntymään ihmisten keskelle tavalla, jota Bataille kuvaa. Ahola-Valon olisi ehkä täytynyt törmätä samankaltaiseen voimakkaaseen yksilölliseen elämänmuotoon. En tiedä hänen koskaan nauraneen evohomologisille ideoilleen.

AHOLA-VALON TAIDE TYÖNÄ JA TOIMINTANA

Ahola-Valo teki koko elämänsä taidetta työkseen. Hänen yhteiskunnallisesti aktiivisin työ kautensa sijoittuu 20- ja 30-lukujen Neuvostoliittoon, Neuvosto-Venäjälle ja Valko-Venäjälle. 30- ja 40-lukujen Suomessa hän teki tilaustöitä yrityksensä ”Ahola-Valon taidetuotanto” nimissä (Suvanto 1986, 27). Ahola-Valo teki taidetta hankkiakseen elantonsa; taiteen tekeminen palveli välillisesti elämiseen tarvittavien välttämättömyyksien hoitamisessa. Tässä mielessä Ahola-Valon taiteen tekeminen läheni työtä labor-merkityksessä.

Ahola-Valon taiteellinen työskentely jatkui Ruotsissa 40-luvulla. Samalla hän jatkoi oman toimintaympäristönsä muovaamista ja järkeistämistä. Ahola-Valo valmisti käyttöönsä huonekaluja, jotka noudattivat evohomologista järjestystä eli kokeilujen kautta hyväksi havaittua järkevää tapaa jakaa tila tehostamaan toimintaa.

Michel Foucault on kehitellyt renessanssin ideaa elämästä taide-teoksena. Kai Alhanen (2007, 183–186) tulkitsee Foucault’n ajatus-

ta siten, että kun elämä otetaan taideteoksena, elämä käsitetään muokattavana materiaalina itsen luomisen prosessissa. Tämä on Arendtin esille tuomaa toiminnan ja valmistamisen jakoa vasten jatkuvaa oman elämän valmistamista. Tämä ajatus on osuva Ahola-Valon kohdalla, jos ajatellaan, että hänen elämäntyönsä evohomologia on myös hänen taideteoksensa.

Mitä sitten olisi taiteellinen toiminta tässä yhteydessä? ”Taiteellinen” on ongelmallinen käsite, joka viittaa nykyisessä keskustelussa esimerkiksi taiteistumiseen⁴⁰. Lähes kaiken voi sulauttaa taiteeseen, kun siihen kielen tasolla liitetään sana taiteellinen. Jos elämä nähdään taideteoksena, toiminnan eli ihmisten kanssa elämisenkin tulisi olla taiteellista⁴¹.

Taiteelliseksi toiminnaksi Ahola-Valon tapauksessa voidaan nähdä ainakin hänen pitämänsä puheet taidenäyttelyidensä yhteydessä. Varsinkin hänen kasvattavien taideteostensa kohdalla niistä puhuminen näyttäytyy vähintään yhtä tärkeänä kuin itse teokset. Kuvien näyttäminen oli osa performansseiksikin helposti tulkittavia puhetilaisuuksia. Kuvien äärellä oleminen ei kuitenkaan ollut mitä tahansa keskustelua, vaan Ahola-Valo liitti puheisiin poikkeuksetta julistuksensa evohomologian välttämättömyydestä siirryttäessä tulevaan parempaan maailmaan. Harvittu puhetyyli ja pukeutumista myöten rakennettu performatiivisuus johdattaa ajatukset Juho Hollon ajatukseen esteettisyydestä koko kasvatustyön läpäisevänä ja sitä yhtenäistävänä tekijänä (Hollo 1952, 124, 166–168). Ahola-Valo yhdisti tyyliinsä selvän eettisen, elämäntapoja koskevan, painotuksen. Hollo kritisoi kasvatuksessa aikanaan korostunutta uskonnollis-eettistä painotusta ja ajatteli, että siellä missä toiminta toteutuu tyyliä, sisällyksen ja muodon elimellinen yhteiskasvu on jo tapahtunut (ibid., 176). Ahola-Valon toimintaa, taiteen sisältöä ja muo-

40 Taiteistumisesta käytyä keskustelua löytyy lisää esimerkiksi kirjasta *Taiteistuminen* (Levanto et al. toim. 2005). Taiteistumiseen on viitannut myös Soile Niiniskorpi tulkittessaan Hollon ideaa opettajasta taiteilijana (Niiniskorpi 2010, 38).

41 Ahola-Valon tapauksessa elämän ja taiteen sulauttaminen yhdeksi kuvaksi toimii tutkimuksessani metodisena lähtökohtana, josta noston esiin tarkempia käsitteitä. Ahola-Valon jäämistön tutkiminen ei olisi mahdollista ilman tällaista intuitiivista lähtökohtaa, mielikuvaa, jossa koko aineisto on kutakuinkin oikeilla paikoillaan.

toa yhdistää hyvin voimakkaasti hänen oma tunnistettava tyyliinsä. Voidaan sanoa, että hänen totuutensa on pinnassa.

Vuoden 1992 *Opinnollisen taidenäyttelyn* näyttelyluettelon saatesanoissa Ahola-Valo kirjoittaa tyyliilleen uskollisena:

”2.6.1992

Mikä on luovuutta? Tähän kysymysten peruskysymykseen ei voi vastata ken vain. Se ei ole aina tuntuva ja näkyvä ja siksi omaksuttu käsite. Luovuus alkaa sieltä missä tehdään vapaasta tahdosta eikä palkkatyöstä tai pakotteista. Luovuus on intoa ja tiedonhalua ravitseva ominaisuus. Runollisesti (vertaillen proosaan) luovuutta on se oivallus, joka syntyy etsiessä vastausta ja vastauksen löytyminen oikeana, jotta sitä voisi soveltaa tyydyttämään terveen elämän tarpeita ja edelleen kehittämistä. ...” (AAVA-aineisto nro 12.)

Taiteellisuus voidaan tulkita Ahola-Valon toiminnan kohdalla taiteen kanssa toimimiseksi, toisaalta se voidaan kääntää elämisen taidoksi, taiteellisesti elämiseksi. Ahola-Valo valmisti välineet toimintansa tueksi: toiminnanohjaamisvälineitä tieteellistä itsekasvatustyötä varten ja taideteoksia opetusvälineiksi muiden valistamista varten. Tämä on Ahola-Valon taiteellisen toiminnan välineellinen puoli.

Kauneus oli Ahola-Valolle terveyden johdannaisena arvo, jota kohetti hänen itsekasvatuksensa ja elämisen taitonsa harjaantui. Kuten Ahola-Valo asian ilmaisi:

”Meidän on luotava terveyttä ja terveyden kautta kauneutta. Meidän on luotava elämää, joka itsessään on taidetta.” (AAVA-aineisto nro 12.)

Visa Suonpää on perehtynyt Ahola-Valon terveyskäsitteen taustoihin ja historialliseen kontekstiin. Suonpää kuvaa kolmekymmentäluvun ajattelun virtauksia Ahola-Valon työskennellessä huoltokulttuuriarkkitehtina Moskovassa. Hygienialiike ja lääketieteellinen ajatusmaailma ulottuivat Ahola-Valon ajattelussa ja asenteissa ihmisen elämäntapoihin ja kodin järjestykseen. Suonpään mukaan:

”Huoltokulttuuriarkkitehti huolehti laaja-alaisesti ihmisen terveiden ja normaalien elämäntapojen hygienisoimisesta ja järjestelystä. Huoltokulttuuriin kuuluivat Ahola-Valon mukaan terveyden huolto, voimistelu, ravinto ja puhtaus.” (Suonpää 2000, 68–69.)

Suonpään näkemyksen mukaan rationaalis-esteettinen tarkoitti Ahola-Valon puheessa toimivaa ja hygieenistä suunnittelua. ”Terveellinen oli samanaikaisesti kaunista ja hyvää.” (Suonpää 2000, 60.)

Kauneutta tämän tulkinnan valossa ei kannata etsiä ensisijaisesti taideoteoksien muodosta vaan elämästä, johon nähden taide on väline. Taide on siis Ahola-Valon ajattelussa elämän arvoa ylläpitävä väline.

Käsitteestä taiteellinen voidaan tämän tutkimuksen kontekstissa erottaa taidollinen ja visuaalinen eli näkyväksi tekevä. Ahola-Valo voidaan nähdä ihmisenä, joka ihmisten kanssa toimiessaan teki taitaen näkyväksi sitä, mitä ihminen voi hänen näkemyksensä mukaan olla. Hänellä oli taito elää kauniisti edellä esitellyn kauneuskäsityksensä mukaan⁴².

TOIMINNAN JA TAITAMISEN MERKITYKSET ARISTOTELEEN HYVE-ETIIKASSA

Aristotelisen totuuden käsitteen kautta voidaan hahmotella tapaa, jolla taide individualisoi yksittäistä ihmistä. Arendt osoitti, kuinka sosiaalisen alue on häivyttänyt eroa julkisen ja yksityisen välillä; taiteen totuuden erityisyys tuo tähän tilanteeseen eettiseltä kannalta merkittävän kiinnostuksen, jota voidaan käyttää myös Ahola-Valon ajattelun hahmottamisessa.

Aristoteleella on oletus tavoista, joilla sielu pitää totuutta hallussaan. Käytän lähteenä Simo Knuuttilan käännöstä (1981) Aristoteleen teoksesta *Nikomakhoksen etiikka*⁴³. Nämä tavat ovat taito, käytännöllinen järki, tieteellinen tieto, intuitiivinen järki ja viisaus (NE, 94).

Taito eli *tekhné* koskee tekijää ja tekemistä, se on tekemisvalmius, erona toimintavalmiuteen, joka liittyy toimintaan. Tekemisellä ja toiminnalla on ero siinä, että toiminnalla ei ole aktiviteetista erillistä päämäärää

42 Tämän kuvan saa muun aineiston lisäksi esimerkiksi Samu Ampujan kertomuksista (LIITE 2).

43 Käytän käännöksestä lyhennettä NE.

vaan toiminnan päämäärä ja tulos toteutuvat siinä itsessään. Tekemiseen liittyy päämäärä, joka voi taiteen kohdalla olla näkemys valmistettavasta taideteoksesta. (NE, 94.)

Aristoteles selvittää käytännöllisen järjen eli *fronesiksen* suhdetta älykkyyteen (*deinotes*) korostamalla fronesiksen eettistä lisämerkitystä suhteessa älykkyyteen sisältyvään rationaalisuuteen (NE, 104). Käytännössä älykäs voi toimia vieokkaasti ja saavuttaa sitä kautta paljon, millä ei ole inhimillisen hyvyyden kanssa mitään tekemistä. Vaikka myös fronesis onkin rationaalinen toimintavalmius, sen oikeaan osumisen edellytyksenä ovat luonteen hyveet (ibid.). Fronesis itsessään on hyve, ei taito; taidolla on hyve, siis oikea toimintatapa, mutta käytännöllinen järki osuu oikeaan toiminnassa, kun luonteen hyveet vaikuttavat harkintakykyyn (NE, 95).

Tieteellinen tieto ja intuitiivinen järki liittyvät yhteen siten, että ne molemmat koskevat ikuista, sitä mikä ei voi olla toisin (NE, 94). Tieteellinen tieto on opetettavaa tietoa ja se myös on opittavissa, toisin kuin fronesis, jota opitaan vain kokemuksen kautta (NE, 94, 99). Näin Aristoteleen mukaan nuori ei voi olla osallinen käytännöllisestä järjestä, mikä rajaa opetettavan aluetta tietämiseen ja taitamiseen (NE, 99). Tieteellistä tietoa on jollakin myös silloin, kun tämä uskoo jotakin samalla kun tuntee alkupremissit (NE, 94). Alkupremissit eli tieteellisen tiedon alut tiedon perustassa voivat olla vain intuitiivisen järjen kohteina, eivät tieteellisen tiedon, taidon tai käytännöllisen järjen (NE, 96).

Viisaus on hyve, jossa yhdistyy tieto alkupremisseistä eli intuitio ja tieto siitä, mitä niistä seuraa (NE, 97). Viisaus on taidolle hyve, koska se auttaa näkemään syy-seuraussuhteita ja toisaalta mahdollisia muita, parempia tapoja tehdä jokin asia. Viisas ei kuitenkaan ole järkevä, ei ymmärrä omaa etuaan eikä siis ole rationaalinen (NE, 97). Viisaus tuottaa onnellisuutta samalla tavalla kuin terveys terveyttä (NE, 103). Viisaus kuuluu Aristoteleen mukaan toiseen sielunosaan kuin käytännöllinen järki, joka koskee harkinnanalaisia asioita; viisauteen kuuluu kokemuksen ja sitä kautta iän tuoma kyky nähdä asioita ja ymmärtää intuitiivisesti (NE, 102). Viisas ei siis asetu arvioimaan toimintaansa tietonsa ja kokemuksensa mukaan vaan toimii viisaasti ilman jatkuvaa järkeilyä. Viisas toimii viisaasti tietonsa ja intuitionsa varassa.

Hyvin eläminen on Aristoteleelle elämää järjen ja elämään vaikuttavan oikean järjestyksen mukaan (NE, 133). Aristoteles korostaa lain vaikutusta kasvatukseen ja sitä kautta hyveeseen, siis oikeaan toimintatapaan, ohjaamisessa (ibid.). Käytännöllinen järki kokoaa hyveet yhteen: hyvä ihminen tekee oikeita valintoja⁴⁴, joissa hyve huolehtii päämäärästä ja käytännöllinen järki päämäärään johtavasta toiminnasta (NE, 103, 105). Käytännöllinen järki koskee yksittäisiä asioita, tekoja, jotka eivät voi olla tieteellisen tiedon vaan havainnon kohde (NE, 99). Ymmärrys toiminnassa arvioi toiminnan kohtuudenmukaisuutta ja huolehtii siitä, että käytännöllinen järki käskää oikein (NE, 101). Suhteessa toisiin ihmisiin hyvät teot ovat kohtuullisuuden (*sofrosyne*) mukaisia (NE, 102). Hyvällä ihmisellä on siis tekojen yksittäisyydestä johtuen oma ymmärrys, jonka mukaan hän toimii kohtuullisesti, oikeudenmukaisesti ja rohkeasti, ehkä toisin kuin laki määrää, jos se käskää vastoin kunkin omaa käytännöllistä järkeä.

Kaikista edellä mainituista tavoista ottaa totuus haltuun muodostuu aristotelinen käsitys ihmisen totuudellisuudesta, johon Erik Ahlmanin näkemykset toivat välineiden ja arvojen sekä itsehavainnoinnin intuitiolle perustuvan tiedon ulottuvuudet. Ahola-Valon evohomologiaa voidaan lähteä avaamaan näistä lähtökohdista tavalla, jossa taiteen ja tieteen epäselvä rajapinta ei tuota ongelmaa. Ongelmia sen sijaan syntyy, jos yritämme lukea evohomologiaa nykyisin vallitsevia tieteen ja taiteen paradigmoja vasten.

Aristoteleen etiikassa hyvä elämä on siis yhdellä tavalla ilmaistuna oikeiden toimintatapojen mukaisesti elämistä, jossa hyve on lähtökohta ja päämäärä. Ilman toimintaa hyvä elämä ei siis voi toteutua. Edellä oleva alustus auttaa meitä hahmottamaan visuaalisen merkitystä Ahola-Valon evohomologiassa. Taito eli tekhné on puolestaan välttämätöntä, että taideteosten ja itsekasvatusvälineiden kaltaisia esineitä voi valmistaa. Lisäksi vaaditaan syiden ja seurausten ymmärtämistä ja itseymmärrystä, että väline vastaa itsessä havaittua arvoa.

44 Knuuttilan mukaan valitseminen tulee ymmärtää tässä kohtaa historiallisessa merkityksessään välittäjänä ajattelun ja toiminnan välillä.

AHOLA-VALON TEOKSET

Ahola-Valo piti paljon opetuksellisia taidenäyttelyitä, joiden yhteydessä hän piti evohomologiaa käsitteleviä puheita. Tällaisia puheita on tallennettu ääninauhalle esimerkiksi Muoniossa 12.9.1989, Kemissä 16.9.1989, Tuusulassa 13.9.1990 ja Hämeenlinnassa 26.1.1992 (AAVA-aineisto nro 32). Niissä esillä olleissa teoksissa Ahola-Valo halusi esittää näkemyksensä hyvästä ja pahasta helposti omaksuttavassa muodossa. Kemissä pidetyssä näyttelyssä hän toteaa taiteensa linjasta, että jo varhaislapsuudessa realistinen symboliikka oli hänen tiensä: pilakuvia hän teki ”tarpeettomuutta vastaan” ja ”ylistäviä kuvia” siitä, ”mitä maailmassa puuttuu” (ibid.).

Taideteoksilla on Ahola-Valon merkityshorisontissa olennainen asema sekä elämän ymmärtämisen välineenä että toiminnan päämäärien asettamisessa. Arvototuutta ilmaisevan taiteen rinnalla oleva realistinen kuvaus maailman tilasta oli Ahola-Valon ajattelussa teoille ja toiminnalle suuntaa antava asetelma.

Hyvän ja pahan erottaminen toisistaan näkyy kuvissa, joissa ero on tehty visuaalisesti selväksi rajaamalla erilleen kaksi eri maailmaa pimeäksi paheiden maailmaksi ja valoisaksi hyveen kehäksi.

Ahola-Valon linovedoksessa *Omakeuva aiheitteni keskellä* (1960) kuva-aiheet jakautuvat turhuuksien maailmaan kasvojen vasemmalla puolella ja tavoiteltavaan tulevaisuuteen oikealla puolella. Kuvassa kasvojen vasemmalla puolella on kuvattuna Ahola-Valon kuvissa toistuvat paheet: tupakka, viina (joka pullon muodossa läpäisee juoppo-figuurin pään) ja väkivalta. Sika, jolla miekkaa heiluttava hahmo ratsastaa, kulkee kohti kukkien peittämää maata, joka jatkuu Ahola-Valon kasvojen oikealle puolelle. Kasvojen oikealla puolella ovat kuvattuina Ahola-Valon vaakuna⁴⁵, sydäimestä kasvava palmu taustanaan aurinko. Kuvan oikeassa yläkulmassa on väkijoukon yli rauhankyyhkä tavoitteleva ihmishahmo.

Palmun taustalle Ahola-Valo on sijoittanut neljä erilaista opintoja merkitsevää mnemoa. Alas avautuva mnemo tarkoittaa: ”yksilön valmen-

45 Ahola-Valo suunnitteli vaakunana vuonna 1925, ja se esiintyy vuoden 1926 ajankäytön tarkkailulistan kannessa (AAVA-aineisto nro 2; Ahola-Valo 1998, 4).

tuminen tuotannolliselle toiminnalle”, vasemmalle: “leikin ja askarte-luopetuksen kautta rakentajaksi”, ylös: “valistus, opinnot kaikissa ke-hittymistä vaalivissa muodoissa”, oikealle: “olohuolto-alat”⁴⁶ ja kehon suojelun ammatit”. (AAVA-aineisto nro 8.) (Kuva 9 □)

Hyveiden ja paheiden maailmat ovat esillä eri tavoin sommiteltuina Ahola-Valon myöhemmässä teoksessa *Väkivalta ja viha ja vastakoh-tana äidinrakkaus* vuodelta 1985. Sen esittämässä paheiden maailmassa ovat lisänä edelliseen vankila, raha ja televisio esittämässä ampumista si-sältävää ohjelmaa. (Kuva 10 □)

Ahola-Valon lapsuuden päiväkirjojen kuvasto osoittaa suuntaa ai-kuisiän teoksille. Päiväkirjan kuvissa on usein mukana selittävä teksti, jossa kuvassa esitetty liitetään täsmällisesti johonkin henkilöön, tapah-tumaan tai paikkaan.

Koulupojan päiväkirjoissa kuvien aiheet liittyvät usein tarinaan kuvi-tuskuvina, mutta mukana on myös paljon symbolisempaa ilmaisua edus-tavia pilakuvia. (Kuva 11 □ ja 12 □)

Myöhemminkin Ahola-Valo teki kuvia suoraan kokemuksistaan. Täl-laiset teokset ovat tilannekuvia, joihin liittyy tarina. Osa Ahola-Valon tai-deteoksista on päiväkirjakuvituksen kaltaisia kuvauksia hetkistä, joihin liittyvissä tarinoissa tiivistyy jokin tunnetila tai ajatus. (Kuva 13 □)

Ahola-Valo kertoo⁴⁷ Torniossa 8.3.1990 pitämässään luennossa teoksensa *Hei neiti!* (1934) synnystä seuraavasti:

”[...]Meidän pitää luoda terve maailma ja, että sen taidekin olisi sen mukaista. Sillä tulevan maailman kuvaamataide muuttuu realistiseksi symbolikaksi, jossa vertaillaan mikä on hyvä ja mikä on paha. Tuossa teillä on ykskki pahe. Tässä on työ, jonka tapahtuman minä näin Helsinkin asematorilla -34 -luvulla. Olin työstä pallaamassa myöhään. Nainen kulki katua pitkin

46 Olouhoolto-käsite viittaa hooltohooltohuoltoin, johon kuuluvia huonekaluja ja välineitä Ahola-Valo suunnitteli työskennellessään Äitiyden ja lasten suojelun keskusinstituutissa Moskovassa 30-luvulla (Suvanto 1996, 76; Suonpää 2000, 31).

47 Olen muokannut puheen ääninauhalta tekstimuotoon ja helpottanut sen luettavuutta järjestämällä joissakin kohdissa sanoja uudelleen.

surullisin ilmein ja autoilija, joku tyhjäntoimittaja pyrähti hänen etteen ja ojensi kätsensä: ”Hei neiti! Lähetään huvittelemaan!” Minä seurasin naista apteekin ovelle asti ja kysyin: ”Kuka teillä sairastaa?” Nainen sanoi, että ”Minun kumpasetkii lapset on sairaat”.

— Lääkäriin ettekste ole menneet?

— (naista imitoiden) Ei minulla oo varoja siihen.

Kottiin tultuani minä en sinä yönä nukkunna, minä maalasini taulun, jonka mukkaan tuo kaiverrus on tehty. Sen nimi on Hei neiti!

Mut sillä on viel yks hullu historia. Minulla oli Munkkiniemessä näyttely Helsinkin lähellä. Sinne tuli yksi fasisti, johtaja, Ensio Uoti. Osti sen vedoksen viidelläkymmenellä markalla. Ja sitten kului siitä kuukausia, mie koko asian unohdin. Hän tullee minua Helsinkissä kadulla vastaan ja sanoo imelästi: ”Mestari... minä onnittelen teitä.”

— No mistä?

— Minun ystäväni Adolf osti sen teoksen, jonka minä ostin teiltä näyttelystä, ettekstyö muista?

Mie sanoin: ”Kuka Adolf?”

— No hyvänen aika... Maailman Führer!

Jähmettyi minun sieluni tuskasta. Minä en voinut sitä ajatella.

— Minkä takia!?, minä kysyin vaan.

— No, se vaikutti jutulta se, joka siinä autossa oli se herra tuossa kuvassa.

On se [niin] jos viha on tärkeämpi kuin ihmisen uudelleen kasvattaminen.

Sillä on semmonenkin historia tuolla.[...]” (AAVA-aineisto nro 5.)

Tarinalliset teokset ovat syntyneet joko välittömästi tapahtuneen jälkeen tai viiveellä. Järkyttävimpiin tapahtumiin Ahola-Valo palasi toistuvasti elämänsä aikana. Niiden sisällöt kehittyivät omiksi aiheikseen, jotka saivat myöhemmin yhä tyylielämpiä ilmeitä. (Kuva 14 □)

Joissakin teoksissa voidaan esimerkiksi väkivallan symboliikan alla nähdä viittauksia aiempiin kokemuksiin. (Kuva 15 □)

Vuonna 1905 Pietarissa tapahtunut verisunnuntai on keskeinen tapahtuma Ahola-Valon elämässä. Verisunnuntaina tsaarin joukot avasivat tulen tsaarille kirjelmää viemässä ollutta kulkuetta kohti. Ahola-Valo oli paikalla ja näki, kuinka ihmisiä, joukossa myös hänen seurassaan

olleita lapsia, kuoli tsaarin joukkojen luodeista. Hän kertoi, kuinka verisunnuntain myötä hänestä tuli ”syvämietteinen ja vakava”, eikä hän enää osannut tämän jälkeen leikkiä lasten kanssa. (Suvanto 1994, 8–10; AAVA-aineisto nro 18.)

Verinen sunnuntai-teoksen syntytarina osoittaa Ahola-Valon tavan käsitellä kokemuksiaan taiteensa kautta. Ahola-Valo kertoi luonnostelleensa tapahtumasta kuvan jo samana päivänä tapahtuneen jälkeen (AAVA-aineisto Nro 7). Vuonna 1927 hän toteutti luonnoksen pohjalta teoksen *Verinen sunnuntai*. Välittömästi tehdyn luonnoksen merkitys tulee jälkikäteen tehtyihin versioihin verrattuna ilmeisen tärkeäksi.

Verisunnuntain merkitys voidaan nähdä Ahola-Valon maailmankuvassa vedenjakajana, perustavana kokemuksena, johon hän palasi toistuvasti puheissaan, opetuksessaan ja taiteessaan.

Ahola-Valo kutsui taidettaan symboliseksi realismiksi. Symbolisen tason lähes alleviivattu merkitys liittyy pyrkimykseen pelkistää ja koostaa kokemuksista laajemmin hahmottavia kokonaisuuksia, jollaisia evohomologian puolelta lähestyvät erilaiset kartat. Symboliikan käytön Ahola-Valo vei pisimmälle realistista ilmaisua ja mnemo-symboleita yhdistävissä teoksissa, joissa symbolien sommittelu kuvapinnassa rakentaa teokseen vahvan käsitteellisen tason. (Kuva 16 □)

Tulevan maailman ihmisen monumentti vuodelta 1975 on maalaus, jossa tulee esille Ahola-Valon tapa esittää taiteellisesti (realistisesti ja symbolisesti) käsityksensä ihmisestä. Tässä teoksessa näkyy Ahola-Valon käsitys ihmisyydestä muun muassa sukupuoleen sitomattomana käsitteenä; ihmishahmolla on toisaalta vahvat maskuliiniset käsivarret, mutta kuvassa vasen rinta viittaa feminiinisyyteen.

Esittelen tämän kuvan sisältöä seikkaperäisemmin, koska näen sen olevan avain Ahola-Valon muuhun taiteeseen ja ajatteluun. Käytän symbolimerkkien tulkinnan apuna Ahola-Valon symbolimerkkien kansiota (AAVA-aineisto nro 8).

Ihmishahmon oikealla puolella on aurinko, jonka sisällä erottuu himmeästi koko auringon mittainen ihmisen symboli. Sen sisälle on ryhmitelty ”olotilojen” symbolit, jotka ovat ylhäältä vasemmalta ”uni ja

lepo”, ”voimistelu”, ”käveleminen”, ”kehon puhtaanapito”; kävelemisen symbolista alaspäin ovat ”liikunta itsen ohjaamalla liikuntavälineellä”⁴⁸, ”matkalla oleminen”, ”sairaana oleminen”, ”hyväileminen”; ihmisen symbolin ”jaloissa” olevat salmiakin muotoiset symbolit tarkoittavat ”turhalle kulutettua aikaa” (vasen musta) ja ”vara-aikaa” (oikeanpuoleinen valkoinen).

Ihmishahmo pitelee kädessään Ahola-Valon omaan vaakunaansa suunnittelemaa symbolia, palmua, joka kasvaa sydäimestä. Muissa yhteyksissä symbolin taakse on yleensä kuvattu aurinko. Kädessä on kuvattuna ”hallintavälineet”-symboli. (Kuva 17 □)

Palmun ympärillä laajenevissa sydämen muotoisissa kehissä olevat symbolit ovat vasemmalta oikealle ”kirjeenvaihto” (yhteydenpito), ”päiväkirja”, ”järkeistäminen” ja ”ajankäytön tilastoiminen”.

Ihmisen ja auringonsäteiden muodostaman kehän ympärillä on eri suuntiin avautuvien ympyröiden kehä. Näistä olen löytänyt selityksen vain vasemmalle, oikealle, alas ja ylös avautuville mnemoille. Mnemot ovat samat kuin teoksessa *Omakuva aiheitteni keskellä*: ”yksilön valmentuminen tuotannolliselle toiminnalle” (alas), ”leikin ja askartelupetoksen kautta rakentajaksi” (vasemmalle), ”valistus, opinnot kaikissa kehittymistä vaalivissa muodoissa” (ylös) ja ”olohuolto-alat kehon suojelun ammatit” (oikealle). ”Avoimen kannun”⁴⁹ muodossa kehällä jokainen symboleista tarkoittaa kehittymistä ja valmentumista; suljettuna nuo symbolit merkitsevät kunkin toimintasuunnan aktiivista puolta.

Oikeassa alakulmassa näemme piikkilangalla rajatun alueen, josta valoisalle puolelle ulottuu kolmiulotteiseksi kuvattu symboli. Tämä sinivihreällä maalattu mnemo tarkoittaa säätiötä, myöhemmin Valola-säätiötä. Säätiön symboli on lähes sama kuin hallintavälineiden, koska niiden toiminnallinen tavoite on sama, mutta toiminnan tasoissa on ero. Hallintavälineitä käyttää yksilö, mutta säätiö vastaa yhteiskunnallisella

48 Liikunta itsen ohjaamana liikuntavälineellä -mnemon selityksen olen ottanut *Tie arvoelämään* -kirjan (Suvanto 1996) kannen selityksistä.

49 Ahola-Valo kuvaa, kuinka avoin symboli ”siivekkäästi, hyväilevästi” ottaa vastaan, kuin sanoen ”antakaa, minä tahdon omaksua” (AAVA-aineisto nro 31).

tasolla ja lainsäädännön tasolla. Lain symboli, joka on kuvattuna valoisalle puolelle harppaavan ihmishahmon jalassa, on Ahola-Valon itsehallinnan välineistössä merkiten ”säännöitystä”. Lakia merkitsevä symboli kiertyy sairauten renkaan ympärille ja toisaalta ihmishahmon jalan ympärille kuin kahle. Kahleen toisessa päässä ihmisen jalkaan kiertyy ketju, jossa roikkuu Ahola-Valon usein mainitsemia paheita kuten alkoholi, kahvi ja ohjus sodan symbolina. Valon puolelle harppaavan ihmisen keho on punaisen ja mustan värittämä, päästään hän on jo värjäytynyt samalla värillä kuin Valola-säätiön symboli.

Seisova tulevan maailman ihminen seisoo kohottautuneena ylös, ei kuitenkaan aurinkoa kohti, vaan valo vallitsee ympäriinsä kuvassa esitetyn maailman valoisammalla puolella. Alhaalta ylös suuntaava liike ei irtaannu maasta; tulevan maailman ihminen on samaa väriä kuin maaperäksi ymmärrettävä alaosa, jolla hän seisoo. Varpailleen nousseen ihmisen alla olevassa muotoaiheessa voi nähdä jalustan kaltaisuutta, mikä viittaa monumenttiin teoksen nimessä. Kyseessä on siis kuva, joka ei yritäkään kuvata tiettyä ihmistä, ihmisen fyysistä ilmeä tai oikeaa väriä, vaan se osoittaa kuvan, joka asettuu ideaalina seisomaan valoisaan tulevaisuuteen.

TAITEEN AVOIMUUS EVOHOMOLOGIAN RAJALLA

Ahola-Valo kertoi, että hän rakensi evohomologisen näkemyksensä ”luonnollisista vaikutteista, samalla tavalla riipuvaisuussuhteena kuin mikä on kiertokulku avaruudessa ja myöskin itse luonnossa” (Suvanto 1996, 84)⁵⁰. Koska evohomologian välineiden avulla voidaan tehdä näkyväksi ajankäyttöä, ihmissuhteita, taloudellisia suhteita, järjestää postit ynnä muut vastaavat materiaalit omiin lokeroihinsa, taiteelle voidaan nähdä suhteessa tähän kokonaisuuteen erityisasema.

Evhomologian kokonaisuuden toimivuuden kannalta on edullista, että siihen kuuluvat välineet ja itsehavainnoinnin kategoriat kehittyvät hitaasti. Taide evohomologian piirissä pystyy toimimaan rajapintana

50 Samasta luonnon vaatimuksesta työnsä perustana Ahola-Valo puhui muulloinkin mm. vuoden 1988 Ristiinassa pidetyn taidenäyttelynsä yhteydessä (AAVA-aineisto nro 24).

maailmaan. Rajalla taide voidaan nähdä sekä avoimuutena että puskurina, jottei maailma hyöy välineisiinsä luottavan ”evohomologin” päälle hallitsemattomasti. Kuvia tekemällä Ahola-Valo on kiinnittänyt kokemansa materiaan arvioidakseen tapahtumien syitä ja seurauksia oman näkemyksensä mukaan. Kuvia katsomalla voimme nähdä, miten Ahola-Valo ajatteli: mikä liittyy mihinkin ja mitkä asiat ovat samaa jonkin käsitteen alla, missä kulkevat hyvän rajat.

Taide toimii evohomologiassa esiymmärryksen paikkana ja aukkona maailmaan. Se on yhtä aikaa auki maailmaan ja samalla estää täyden hämmennyksen, jonka maailman outouteen suin päin sukeltaminen voisi synnyttää. Tässä kiinnikekohdan antaa Ahola-Valon ajattelun taustalla vaikuttaneen Leo Tolstoin ajatus taiteen tehtävästä: sen avulla voi oppia tunnistamaan uusia tunteita ja välittämään niitä myös toisille. Tolstoin mukaan taide on toimintaa, jonka ensisijainen tarkoitus on tunnevaikutelmien tartuttaminen (Tolstoi 2000, 80–81). Oman kokemukseni mukaan luottamus omaan kykyyn käsitellä hämmäntäviä asioita taiteen avulla antaa itsevarmuutta ja rohkaisee avautumaan maailmalle, havaitsemaan uusia asioita⁵¹.

Ahola-Valo kirjoittaa kuvaamataiteesta evohomologian osana, yhtenä toimintasuuntauksista, seuraavasti:

”[...] [K]uvaamataiteen suurena vaikuttavana tekijänä pitäisi edelleenkin palvella ihmiskuntaa ja viitoittaa tietä edistystieteelle.” (AAVA-aineisto nro 7.)

”Kuvataide ei ole vain rahallista pöyhkeyttä varten varakkaille, vaan sen tulee olla eturivissä elämänarvojen uusijana, että ihmiskunta voisi siitä henkisesti nauttia tasa-arvoisina ihmisinä, että kaikki omistaisivat taidetta yhtä paljon eikä vain harvat varakkaat.” (AAVA-aineisto nro 3.)

Taiteella rajapintana en tarkoita puskuria pelkästään torjuvan asenteen ylläpitäjänä tai suojamuurina suhteessa maailmaan, vaan se tarjoaa

51 Tästä puhuessani luotan omaan kokemukseeni taiteen elämää auttavasta merkityksestä. Kokemustani olen pyrkinyt kuvaamaan kirjoituksessani *Ajattelun inkarnoituminen* (Kiiskinen 2007).

selvästi myös elämän rikkauden ja moninaisuuden juhlistamisen puitteen, ikään kuin topologisesti hahmotettavana paikkana nimeltä ”taide”. Taide piti nähdäkseni yllä myös Ahola-Valon avointa asennetta vastapainona evohomologian elämäntalouteen ja ohjaamiseen keskittyvälle asenteelle. Tämä avoimuus on siis avoimuutta uusien arvojen ilmenemiselle, jonka voi Ahlmanin arvoetiikkaa vasten nähdä totuudellisuuteen pyrkimisen seurauksena jatkuvassa elämän prosessissa. Esimerkiksi sopii Ahola-Valon *symfogenismiä* edustava maalaus *Kevään julistaja* vuodelta 1950. Symfogenismi on Ahola-Valon toimintasuuntausten listassa sijalla kuusikymmentäkahdeksan. Se esiintyy toimintasuuntausten luettelossa lisäselvityksellä ”tieteellis-taiteellinen uutuusmuotoiluteknikka”. Jos sanaa tulkitsen osissa *sym* (yhdessä), *fō* (muoto), *genismi* (syntymiseen liittyvä oppi), symfogenistinen kuvastaisi hyvin evohomologian tapaa syntyä kohdassa, jossa taide ja tiede ovat yhtä muodon synnyttämisen hetkellä⁵². Tägarpissa 14.8.1980 kirjatussa *Taiteen aiheilijat*-luettelossa symfogenismi on kuvattu seuraavasti:

”SYMFOGENISMI aiheet joilla on taidetoiminnallani tuntuvaa tilaa kuvatessani yhdistymiä aatteelliselta pohjalta elämää arvostellen tulevaisuuden silmillä. Näillä teoksilla on symbolis-kasvatuksellinen sisältö.” (AAVA-aineisto nro 7.) (Kuva 18 □)

Itsekasvatuksen luonne evohomologiassa

Evohomologian syntyprosessin sisään on vaikea päästä, koska se tapahtui jatkuvasti Ahola-Valon elämään sitoutuneena. Systemistä näyttäytyy eri ajoilta koko sen hetkiseen kontekstiin sitoutuneita fragmentteja, ja myös kokonaishahmotuksiksi tarkoitetut kartat jäävät fragmentaarisiksi, koska esimerkiksi jokin osa evohomologiasta on ollut vielä kehitteillä eikä symbolimerkki ole vielä saanut vakiintunutta muotoa.

52 Ahola-Valon oppilas ja ystävä Samu Ampuja totesi haastattelussa (Liite 2, Haastattelu 6.5.2009) symfogenismin käsitteen jäävän ”runolliseksi salaisuudeksi”, mikä on mielestäni hyvin ilmaistu, koska runouden syntyä ei käsittäkseni voi ymmärtää kuin kokemuksen kautta. Täytyy synnyttää ensin itse, että voi puhua synnyttämisestä.

Olen käyttänyt tarkasteluni pohjana Ahola-Valon viimeisinä vuosina ilmennyttä evohomologian kokonaisuutta, joka oli Ahola-Valon mukaan silloin löytänyt valmiin muodon. Välineitä kokeilemalla olen hahmottanut, millaista itsekasvatus on luonteeltaan evohomologian kontekstissa.

TOIMINNAN SUUNNAT, ULOTTUVUUDET JA ARVOJÄRJESTYS
Evohomologiassa itsekasvatus on välineellistä toimintaa, jonka taustalla olevaa arvomaailmaa Ahola-Valo on järjestänyt toiminnan suuntien kautta. Toimintasuuntausten eli *toisujen* lista on hierarkkinen siten, että kuuden tärkeimmän toisun täytyy olla hoidettuina yhteiskunnallisesti ennen kuin voi siirtyä hoitamaan muita tehtäviä (Suvanto 1996, 85). Sama hierarkia koskee ensisijaisesti yksilöä. Kuusi ensimmäistä toisua⁵³ ovat seuraavat:

x1x EDUCO itsekasvatus

x2x INFANO kasvatus perheessä, äiti ja lapsi

x3x SOSIETE JURIDIC yhteiskuntasuhteet

x4x ALSANO lääketiede, liikunta, muu fyysistä terveyttä ylläpitävä toiminta

x5x EKONOMICA talous

x6x RATIONALISAATIO koko elämän ja ihmisen toiminnan järjeistäminen

Kaiken kaikkiaan Ahola-Valon toisuja on 82⁵⁴, mutta jo tästä alusta näkyvät olennaiset asiat. Itsekasvatus on ensimmäisellä sijalla, siis se on arvokkainta toimintaa evohomologisessa maailmankuvassa⁵⁵. Jokaista toisua vastaa oma tieteenalansa ja ammattinsa (Suvanto 1996, 85–86). Yksikään ammattilainen ei tässä systeemissä voi siis jättää huomiotta kasvatuskysymyksiä. Taide löytyy vasta listan sijalta neljättöistä, heti kirjastojen jälkeen, mikä ulkopuolisesta tarkkailijasta voi

53 Olen valinnut tähän listan siten kuin se on esitettyä kirjassa *Tie arvoelämään* (Suvanto 1996, 85). Listasta on olemassa esityksiä eri sanamuodoissa sekä variaatioita sen kehityksen varrelta.

54 Koko lista on kirjassa *Tie arvoelämään* (Suvanto 1996, 116–117).

55 Tähän toimintasuuntaukseen keskittyy myös tämä tutkimus.

näyttää oudolta, mutta on syytä muistaa sijoituksen kuuluvan evohomologian sisäiseen arvojärjestykseen. Ahola-Valon sanoin:

”Ensin pitää oppia ajattelemaan. Esimerkiksi kirjallisuus (x12x) opettaa ajattelemaan ja kuvaamataide (x14x) on taas siitä riippuvainen, eikä päinvastoin, eihän kuvaamataiteesta ole kirjallisuus ollut riippuva koskaan ihmiskunnan historiassa.” (Suvanto 1996, 87.)

Tällainen ehdottomuus juontaa Ahola-Valon ajattelussa juurensa 1900-luvun alun sosiaaliseen realismiin, jossa kirjallisuus oli ensisijaisista suhteissa kuvataiteeseen.

Toisulistan numeroiden molemmin puolin olevat x-merkinnät viittavat valmentavaan toimintaan (valme/x edellä) ja aktiiviseen toimintaan (akto/x jäljessä)⁵⁶. *Valme* käsittää valmentautumisen, virikkeiden vastaanottamisen ja oppimisen, *akto* ulospäin suuntautuvan tekemisen, opettamisen ja työskentelyn (Suvanto 1996, 85). Tulkitsen jaon Aristoteleen poiesiksen ja praksiksen avulla. Tässä valmistaminen olisi valmentavaa toimintaa, itseen kohdistuvaa valmistamista, jossa valmistetaan puitteet aktiiviselle toiminnalle, hankitaan tietoja, kerätään voimia, harjoitellaan taittoa, arvioidaan oikeaa suuntaa, ajatellaan, ehkä järjestetään paikalle oikeat työvälineet. Toiminta olisi valmistetussa ymmärryksessä tai materiaalisessa toiminnan puitteessa, tiluatiiossa, tapahtuvia tekoja, joissa suuntana on maailma ja muut ihmiset.

Sosiaalisen ulottuvuuden tähän toimintaan tuo toiminnan ulottuminen A:sta E:hen, siis itsestä toiseen ihmiseen ja lopulta kaikille yhteiseksi. Yksityisen ja yhteisen dimensiot jakautuvat siis sosiaalisessa erilleen toiminnan käsitteen kautta.

Toisujen järjestystä Ahola-Valo pohti kymmeniä vuosia. Ahola-Valo piti kuitenkin tiedettään vielä elämänsä viimeisinä vuosinakin vain

56 Ahola-Valo kirjoitti nämä isoilla kirjaimilla AKTO ja VALME. Kirjoitan nämä oman tekstini joukkoon pienellä, koska en halua niiden pomppaavan muun tekstin seasta ikään kuin muuta tekstiä tärkeämpinä. Isolla kirjoittaminen on ymmärrettävää Ahola-Valon omista teksteistä, koska nämä ovat keskeisiä käsitteitä evohomologiassa.

alkuna, ”vihjauksena”, josta muut voisivat jatkaa (AAVA-aineisto nro. 21). Ahola-Valo korosti, että hän aloitti evohomologian kehittämisen alun perin itseään varten (AAVA-aineisto nro 22). Tullakseen koskemaan myös muita sen piti kasvaa Ahola-Valon koko maailmankuvan kattavaksi. Vaikka toimintasuuntausten arvojärjestykseen suhtautuisi vihjauksena, sen haastamiseen tarvitaan kokonaan toisenlaisesta perustasta nouseva toisenlainen järjestys ja tapa jakaa maailma. Nähdäkseni Ahola-Valon ”vihjaus” haastaa ajattelemaan sekä oman elämän kannalta että yhteiskunnallisesti koko vallitsevaa kulttuuria.

Kaksikymmentäluvulla toimintasuuntauksia oli kuudestatoista kahteenkymmeneen. Aluksi Ahola-Valo käytti kolmea tai neljää toimintasuuntausta. Myöhemmin taideaiheiden kehittymisen kautta myös toimintasuuntauksia alkoi erottua useampia. Hän kehitti toimintasuuntauksien ajatusta eteenpäin tieteellisen työnsä ohessa 1930-luvulla työskennellessään huoltokulttuuriarkkitehtuurin parissa Moskovassa. Tätä taustaa vasten voi ymmärtää toisun numero kaksi määritelmän ”äiti ja lapsi”, Ahola-Valo työskenteli tuolloin Äitiyden- ja lastensuojeluinstituutissa. (AAVA-aineisto nro 22.)

Toisujen lista oli vakiintunut kahdeksankymmenen toisun järjestykseen 1980-luvulle tultaessa, mutta kokemukset Suomeen palaamisen jälkeen saivat hänet lisäämään listan jatkoksi toisut ”x81x Mitätön elämä” ja ”x82x Menneen maailman museoiminen varoitukseksi” (AAVA-aineisto nro 28). Viimeisistä toisista paistaa nähdäkseni läpi hänen pettymyksensä evohomologian vastaanottoon. Erityisesti ”Mitätön elämä” on poikkeuksellinen listassa, koska siinä ei ole muita negatiivista arvokantaa kantavia toiminnan suuntia. Niputtiko Ahola-Valo lopulta kaiken halveksumansa yhteen käsitteeseen? Toisulla numero 82 hän näyttäisi kuitenkin vielä yrittävän viedä viimeisen sanan.

ITSEKURI JA OMA JÄRJESTYS

Ahola-Valon tavoitteena oli luoda ”ihmisen ekologia”, joka perustuisi terveille elämäntavoille ja olisi järkeistetty tukemaan näitä elämäntapoja. Evohomologian kontekstissa ekologia täytyy tulkita järkipäisesti rakennetuksi ihmisen kotipiiriksi, jossa taloudellinen hyöty

ei ole vallitseva arvo. Tähän ekologiaan kuului Ahola-Valon mukaan luonnonmukaisuus, millä hän tarkoitti ihmiselle välttämättömien olosuhteiden järjestämistä ja myös sen mukaista opetusta (AAVA-aineisto nro 21).

Kun rationaalisuudella tarkoitetaan suurimman mahdollisen hyödyn periaatetta, tuo hyöty olisi evohomologiassa hyvää elämää koko ihmisen elämän piirissä. Ahola-Valo ei kaventanut rationaalisuutta käsittämään vain talouden hallintaa, vaan hän rakensi sille koko elämän ohjaamisen periaatteen. Myös taide osana evohomologiaa saa Ahola-Valolta ensisijaisen perustelun rationaalisuuden kautta, vaikka hänen taiteellinen toimintansa rönsyileekin hurmioitumisesta toiseen. Taidekaan ei redusoidu taloudellisen hyödyn tavoittelun välineeksi, vaan se kiinnittyy elämän ohjaamisen projektiin: hyötyajattelukin rakentuu Ahola-Valolla elämän arvolle. Taide säilyttää avoimuutensa Ahola-Valon elämässä myös sille asetetuista kasvatustehtävistä huolimatta, kuten edellä olen pyrkinyt osoittamaan.

Itsekurin käsite, jota Ahola-Valo käytti, tulee helposti ymmärretyksi liian kapeasti, jos siihen liittyy ennakkoluulo itsen kurittamisesta ja elämänvastaisesta kaavoihin kangistumisesta. Michel Foucault'n valtaa analysoivista tutkimuksista löytyy eräs avain Ahola-Valon kurin kohdaliseen ymmärtämiseen.

Edellä on käsitelty, kuinka visuaalisen käsite on sitoutunut katseeseen. Foucault'n analyysi vallan ja kurin suhteesta korostaa katseen vallan merkitystä; valvova silmä pystyy näkemään yhdellä silmäyksellä vankilan selleihin tavalla, joka ei jätä yhtään aluetta varjoon (Foucault 2005, 241). Foucault osoittaa myös, kuinka me itse jatkamme kaikkialle tunkeutuvaa valtaa tuottamalla kulttuuria, joka toimii kuin panoptinen kone (ibid., 297).

Jos Ahola-Valon arvot ja elämän päämäärät tulisivat suoraan valtiolta, hänen introspektiivinen elämäntekniikkansa jatkaisi tätä valtaa, ja näin se läpäisisi yksilön kokonaan. Itsekurin käsite olisi vain sisäistetty jäykkä moraali, joka toistuisi evohomologisten välineiden sarakkeissa ja arvojärjestyksissä. Tässä näyttäytyy selvästi, miksi on tärkeää kehittää itsekasvatuksen välineitä ja toisaalta taidetta oman elämän lähtökohdista sekä ennen kaikkea jäljittää arvoja oman elämänsä lähtökohdista.

Evohomologian välineillä Ahola-Valo piti itsellään kurinpitovallan rajata itsensä arvojensa mukaan, jotka näyttäytyvät totuudellisuuteen tähtäävässä taiteessa.

Ahola-Valo muotoili evohomologiaa ja sen välineitä jatkuvasti uudelleen elämänsä aikana vastaamaan kunkin elämäntilanteen vaatimuksia. Ruotsin aikana ulkoiset yhteiskunnalliset vaatimukset olivat vähäiset suhteessa Neuvostoliiton aikaan ja evohomologia pääsi kasvamaan hyvin estottomasti ja orgaanisesti Ahola-Valon omien tavoitteiden mukaisesti. Ulkoisen paineen puuttuminen saattoi osaltaan vaikuttaa evohomologian kehittymiseen niin vaikeasti vastaanotettavaksi kuin ensisilmäyksellä näyttää. Toisaalta Ruotsissakin vallinnut sosiaalidemokraattinen poliittinen ilmapiiri saattoi vain vahvistaa Ahola-Valon tarvetta pitää huolta omista arvoistaan.

Ahola-Valon elämänjärjestys ja maailmasta ilmenevä järki tulivat havainnollisiksi hänen evohomologiassaan elämän kuluessa tarkentuvana toimintojen arvojärjestyksenä. Hänen esittämiensä arvojen soveltamisessa omaan elämään voi ajatella vapaan kriittisesti, koska koko ajattelu tähtää lopulta itsekasvatukseen ja sitä kautta omasta ajattelusta ja toiminnasta vastuun ottamiseen. Evohomologia on ensisijaisesti yksilön käyttöön suunniteltu välineistö, joten sen dekonstruointi ja tekniikoiden soveltaminen ovat täysin vapaasti tehtävissä ja riippuvat kunkin yksilön kyvyistä luoda itse välineensä.

Järjestyksen kannalta evohomologia antaa yhden kokonaisvaltaisesti yksilön omaan elämäänsä juurruttavan lähtökohdan ja toimii ikään kuin kiihdytyskaistana omaan elämänhallintaan ja tätä kautta oman toiminnan edellytysten järjestämiseen. Omassa kokemuksessani tärkeintä oli havainto siitä, kuinka pitkälle elämän järjestys on ajateltavissa toisin, vaikka en aiokaan jatkaa samoilla menetelmillä loppuelämäni.

TOIMINNAN OHJAAMINEN

Ahola-Valo asetti evohomologian tavoitteeksi pyrkimyksen kohti parempaa elämää, jonka hän näki toteutuvan oman elämän toteuttamisena viisaalle rakkaudelle perustuvissa suhteissa ihmisiin. Hän ajatteli, että jokaisen ihmisen tuli asettaa elämälleen päämäärä, joka ohjasi toimintaa

arvoperustana ja merkitysten antajana. Erityisesti ajankäytön suunnittelussa elämän päämäärien (ELP) huomioon ottaminen on evohomologiassa olennaista (Suvanto 1996, 98).

Vaikka elämän päämäärien käsite tuli osaksi evohomologiaa vasta vuonna 1940, Ahola-Valo kertoi monesti lapsuuden kokemuksistaan päämäärien asettamisen taustalla. Verisunnuntain hän kertoi vaikuttaneen ratkaisevasti elämänsä suuntaan. Ahola-Valon mukaan "[j]okaisen ihmisen kehityksen perustana ovat ne kokemukset, mitä hän on varhaislapsuudessaan saanut". (Suvanto 1996, 15.)

Vanhemmiten hän kertoi tuosta tapahtumasta myyttiseen tapaan, ikään kuin elämän tehtävä olisi määräytynyt sillä hetkellä, kun ihmiset oli tapettu hänen silmiensä edessä. Tapahtuma oli varmasti pysäyttävä ja käänteentekevä vaikuttaen alusta lähtien Ahola-Valon toiminnan taustalla, mutta ohjelmallisesti artikuloidun muodon elämän päämäärät saivat vasta myöhemmin. 1980-luvun alussa Ahola-Valo määritteli elämän päämääränsä seuraavasti (Suvanto 1994, 72):

- "1. AE-evohomologian julkistaminen ja saattaminen yleismaailmalliseksi.
2. Opetustarkoituksellisen elämänkerran julkistaminen kaikkine muisteluineen toiminnan kehittymisestä ja eteenpäin viemisestä.
3. Virallisen tuen saaminen elämäntyön saavutusten julkistamiseksi ja laillistuttamiseksi.
4. ELPO-opiston perustaminen. ELPO-opistosta tulisi ihmisen edistystieteen korkein oppilaitos, joka valmentaisi opettajia vastuullisuuteen kasvattajiksi kaikkiin oppilaitoksiin leikkikouluista akateemisiin oppilaitoksiin asti.
5. Taloudellisen pohjan luominen luovan työn edistämiseksi.
6. Tulkita NIV-käsite (normaali inventaarien varustelu) teollisuuslaitoksille, jotka valmistavat sisustusarkkitehtoonisia välineistöjä kodeille ja työpaikoille.
7. Vähentää kasvatuksen avulla poliittisia ristiriitoja maailmassa. Terve ihmisyyys vapauttaa kaikki yksilöt oman voiton tavoitteesta ja koko yhteisö siirtyy tavoittelemaan jaloutta.
8. Kehittää taide sille korkealle tasolle, että se pystyy havainnollisesti avustamaan yleismaailmallista edistystä sekä vapauttaa taidekäsitteet älyttömyyden viljelystä taiteen nimissä."

Listassa on toinen toistaan suurempia tavoitteita, joista käsittääkseni yksikään ei toteutunut. Näitä päämääriä tulee katsoneeksi suuntaa-antavina enemmän kuin rationaalisesti mitoitettuina ohjelmoidun toiminnan lopputuloksina. On hyvä muistaa, että ne ovat Ahola-Valon omia päämääriä, eivätkä ne sido hänen itsekasvatuksen periaatteensa⁵⁷ mukaisesti ketään muuta.

Ahola-Valon elämän päämäärien muotoutumiseen verisunnuntai-esimerkki antaa suuntaa antavan lähtökohdan varhaisena kokemuksena. Valolla on tässäkin kohtaa näkyväksi tekevä merkitys, kun se tulkitaan taiteen tekemistä ohjaavaksi periaatteeksi. Voin ajatella, että tiedostaessani oman taiteellisen työskentelyn avulla tapahtumat, jotka voimakkaimmin ovat vaikuttaneet elämäni kulkuun, ymmärrän paremmin toimintatapojani. Toimintatapojen paljastuminen itselle antaa edelleen mahdollisuuden arvioida toiminnan mielekkyyttä. Elämän päämäärien valitseminen olisi itselle paljastuneiden varhaisimpien kokemusten tietämisestä seuraavaa valitsemista.

Ahola-Valon ei tarvinnut kaivaa varhaisia kokemuksiaan syvältä, koska hän kertoi itsetietoisuutensa, ”ensitajunnan”, heränneen jo kaksivuotiaana, kuten hän kirjoitti muistelmiinsa kymmenen vanhana (Ahola-Valo 1992, 471–487). Minulle omat varhaiset kokemukseni heräsivät välineiden käytön yhteydessä, minkä vuoksi varauksellisesti suosittelisin vastaavien välineiden käyttöä kypsään ikään ehtineille. Varhaisiin kokemuksiin palaaminen oli tutkimusprosessini raskain osa. Ne tiedostamalla aloin kuitenkin ymmärtää omia toimintatapojani ja lopulta mahdollisuuden asettaa elämän päämäärät uudelleen.

HAVAINTOJANI VÄLINEIDEN KÄYTTÄMISEN SÄÄNNÖLLISYYDESTÄ JA TARKKUUDESTA

Evohomologian välineiden käyttö ei tuota haluttuja tuloksia, jos käyttäjä suhtautuu välineisiin kärsimättömästi ja ylimalkaisesti. Välineiden käyttöön liittyy asenne, jonka oppii niitä käyttäessään. Jos välineitä al-

⁵⁷ Yksilö asettaa itse elämälleen päämäärät.

kaa käyttää ylimalkaisesti, niiden käyttäminen pian unohtuu ja itsekasvatuksen projekti keskeytyy.

Välineitten vaikuttavuus perustuu siihen, että niitä käytetään koko ajan, säännöllisesti. Niiden käytössä ei voi toteuttaa ulkopuolelta määrättyä toimintatapaa ilman, että koko itsekasvatuksen ajatus kärsii. Jos välineiden käytöstä päättää pitää taukoa kesäloman ajan, jää varjoon merkittävä osa eletystä elämästä.

Onko tällä valaisemisella niin suuri merkitys, että ”valot” täytyy pitää koko ajan päällä? Käytännön jatkuva toteuttaminen liittyy omien hyviksi havaittujen arvojen ylläpitämiseen eikä niiden avulla pyritä jatkuvaan itsetarkoitukselliseen uudistamiseen. Vähentäessäni välineiden käyttöä huomasin, että vähintään kuvien tekemisestä ja päiväkirjan kirjoittamisesta täytyy pitää kiinni; ne ovat samat välineet, joista Ahola-Valon evohomologian kehitys lähti liikkeelle.

Kokemukseni välineiden käytöstä osoitti, että elämän kulkuun ratkaisevasti vaikuttavat tapahtumat voivat tapahtua hetkessä ja täysin yllättäen. Vaikkei aina tapahtuisikaan mullistavia asioita, ei etukäteen voi tietää, mitkä tapahtumat tulevat toimimaan avainasemassa oman elämän ymmärtämisen kannalta. Itsekasvatusvälineiden käyttämisen säännöllisyydellä voi vastata elämässä koettuun ennakoidettomuuteen. Toisaalta samalla tulee näkyviin, miten rutinoitunutta ja yllätyksetöntä suurin osa elämästä voi olla.

Säännöllisyyden lisäksi merkintöjen tarkkuus kuuluu välineiden tarkoituksenmukaiseen käyttöön. Eri välineiden kohdalla tarkkuus tulee ymmärtää eri tavoin, koska välineellä tarkkailtavat asiat ovat erilaisia.

Ajastolistan käytössä tarkkuuden kohtuullinen raja tuli pian vastaan, kun merkintöjä teki säännöllisesti. Esimerkiksi ruokailuun kuluva aikaa ei ollut järkevää joka päivä muistella viiden minuutin tarkkuudella, koska tällä tavoin merkinnän tekeminen alkaa helposti tulla tärkeämmäksi kuin itse eläminen. Ruokailuun kuluu yhteensä keskimäärin puolitoista tuntia joka päivä, ja mahdolliset poikkeamat liittyvät yleensä joko juhlaan tai muuhun erikseen mainittavaan tapahtumaan. Sen sijaan oli tärkeää merkitä ylös, jos teki viisi minuuttia jotakin, mitä ei tavallisesti tehnyt.

Kohtuullisuus on näidenkin käytäntöjen hyve, jota oppii ajan kuluessa. Aloittelijalle, kuten minulle, pakonomainen tarkkaavaisuus jäi helposti päälle. Olisin ehkä säästynyt monelta ahdistavalta hetkeltä, jos olisin voinut suhtautua välineiden käyttöön rennommin, muun elämisen ohessa. Tutkijana ajauin useasti tilanteeseen, jossa tarkkailin sitä, kuinka tarkkailen itseäni.

Ihmishdekohdekortin käytössäni tarkkuus vaihteli siinä, kuinka yksityiskohtaisesti kirjasin ylös eri tapaukset ihmisten kanssa. Selvää on, ettei kannata kirjata ylös jokaista sähköpostinvaihtoa tai tapaamista koulun tai työpaikan käytävällä. Vaikka Ahola-Valo merkitsi ylös ihmissuhteensa koko elämänsä ajalta, en itse tämän tutkimuksen puitteissa lähtenyt listaamaan kaikkia elämäni kuuluvia ja kuuluneita ihmisiä. Lähdin liikkeelle niistä ihmissuhteista, jotka tuntuivat vaativan eniten tarkastelun kohteeksi asettamista; näiden korttien täyttämiseen motivaatio syntyi vaivatta eikä siihen liittynyt pakon tunnetta.

Ahola-Valo jaotteli ihmissuhdekohteet evohomologiaan suhteutettuna, mikä oli hänelle todennäköisesti luonteva tapa. Itse havaitsin, että joihinkin ihmissuhteisiin tulee selkeästi suhtauduttua vakavammin, mikä näkyy myös tehtyjen merkintöjen tarkkuudessa. Tämän avulla näin, mitkä ihmissuhteet ovat merkityksellisimpiä. Kyseessä saattoi olla myös selvittelyä vaativa ihmissuhde, esimerkiksi siihen liittyvän vallan käytön vuoksi. Läheisten ystävien kanssa saattoi olla niin selvä käsitys yhdessä toimimisesta, että merkinnät jäivät huomaamatta väliin. (Kuva 19 □)

Säännöllisyys ihmishdekohdekortin käytössä riippuu pitkälti näistä laadullisista eroista. Korttia ei täytä turhan takia joka päivä vaan ainoastaan silloin, kun jotakin merkityksellistä tapahtuu.

Aihemuistiovihkoa täyttäessäni havaitsin samankaltaista tarvetta kirjoittaa muistiin intuitiivisesti uudeksi havaitut ideat. Aihemuistiovihkon käyttämisen säännöllisyys auttoi näkemään idearikkaat ajanjaksot. Säännöllinen käyttö myös esti ideoita katoamasta, kun ne eivät olleet vain irtolapuille kirjoitettuna pyörimässä satunaisissa paikoissa.

Yhra on lyhenne yhteiskunta-suhteista ja raha-asioista (Suvanto 1996, 104). Näiden asioiden kirjanpitoon käytettävän yksinkertaisen kalenterin tarkkuudessa oli mahdollista tyytyä pelkkään laskujen ylös

kirjaamiseen, mutta se antoi mahdollisuuden myös tarkkailla omaa rahankäyttöä kokonaisuudessaan. Yhraan päätin kirjata kaikki suurimmat menot, en kaikkea mihin rahojani käytin. Tarkassa kirjanpidossa tulivat esille selvinä lukuina summat, jotka tiettyinä ajanjaksona kuluivat johonkin, jonka itse saatoin luokitella turhuudeksi. Turhuuden luokittelussa kävin rajanvetoa Ahola-Valon kanssa; jouduin esimerkiksi perustelemaan itselleni, miksi katson niin paljon elokuvia, vaikka vähempikin olisi varmasti riittänyt.

Jo lyhyt kokeilu paljasti yllättäviä rahanreikiä. Yritysten tasolla tällainen rahaliikenteen tarkkailu on arkipäivää, mutta siellä vallitsevat arvot ovat toisenlaiset kuin yksilön elämänpöyrissä. Havaitsin, että säännöllisesti tarkkailtuna taloudenpidostani katosi epämääräinen jatkuva huolen tunne, tämän jälkeen taloudelliset ongelmat olivat selvemmin näkyvissä. Pidin Yhra-kirjanpitoa keskeytyksestä 27.9.2008 lähtien toukokuuhun 2011. Pystyn muutamalla sivun kääntämisellä näkemään esimerkiksi puhelinlaskujeni kehityksen vuosien ajalta.

YMMÄRRYS JA JÄTTÄMINEN

Edellä tarkkailemieni välineiden voima perustuu nähdäkseni oman elämän eri alueiden näkyväksi tulemiseen. Yksilön elämä ilmenee välineiden kautta kokonaisuudessa, jossa havainnot asettuvat suhteeseen toinen toistensa kanssa. Voidaan esimerkiksi olettaa, että ajankäytön tarkkailun kautta ilmenee, että jokin toiminta vie paljon aikaa lähes joka päivä. Lisäksi kyseinen toiminta voi olla talouskirjanpidossa rahareikä. Jo-pa aiheumistiovihkossa voi olla teksti-ideoita, jotka selvästi osoittavat kriittisyyttä tätä toimintaa kohtaan. Jos tuo toiminta näyttäytyy turhana, siihen suhtautuminen on helpompaa, kun se on tullut havaituksi, ympäröityä, monesta suunnasta.

Välineet voivat valaista yhtäaikaaisesti tiettyä oman elämän ilmiötä tai kohdetta. Tämä pätee hyväksi havaittuun, mutta käytännön kautta minulle korostuivat edellä kuvatun kaltainen huonojen ja ikävien asioiden tunnistaminen. On ymmärrettävää, että elämästä löytyvät epäkohdat yllättävät helpommin kuin hyvät. Hyviä kokemuksia ei tarvinnut käsitellä edes taiteessa. Tämä johtaa päättelemään, ettei hyviä asioita elämässä

voi tai niitä ei tarvitse kiinnittää mihinkään. Kuitenkin Ahola-Valo piti esimerkiksi läheisimpien ihmisten ihmissuhdekohdekortit aina mukanaan myös matkoilla, muut hän jätti kodin arkistoihin. Mielestäni tätä arvokkaan lähellä pitämisen periaatetta kuvastavat myös Ahola-Valon toisujen häntäpää, numerot 81 ja 82:

”x81x MITÄTÖN ELÄMÄ Toisu sisältää turmeltuneiden elämäntapojen, entisyyden ja vanhan maailman arvostelun.

x82x Menneen maailman museoiminen varoitukseksi.” (Suvanto 1996, 117.)

Jos esimerkiksi kokee olevansa onneton eikä ymmärrä, mistä se johtuu, näiden välineiden kautta asia voi paljastua itselle. Muodostuva ymmärrys koskee omaa elämää. Ymmärrys auttaa arvioimaan jatkossa toimintaa siten, että käytännöllinen järki käskää toimia toisin. Käytännöllinen järki ymmärryksen ohjaamana voidaan tulkita tässä myös ”omantunnon ääneksi” toiminnan hetkellä. Minulla välineitä käyttäessäni puhui Ahola-Valon ääni ja jatkuvan kyvyttömyyden ja mitättömyyden esilläolo teki myös osaltaan oloni kurjaksi. Tämä vuosia kestänyt kokemus vakuutti minut lopulta siitä, että omien välineitteni täytyy perustua omille arvoilleni ja omalle maailmankatsomukselleni.

Kokeilemieni välineiden luonteeseen näytti kuuluvan se, että niiden kautta paljastuvat asiat tulivat esiin hitaasti. Kun merkintöjen tekeminen oli säännöllistä ja tarkkaa, paljastumisen kautta syntyvät käsitykset saattoivat olla hyvinkin kirkkaita. Selkeys on vakuuttavaa, mutta on muistettava jälleen välineiden sitoumukset Ahola-Valon arvoperustaan. Arvoasetelmat eivät ole kuitenkaan Ahola-Valon ajattelussa piilotettuina vaan tuotuina pintaan ja moneen kertaan toistettuina taiteessa.

Välineiden käyttäminen osoittautui minulle tietoiseksi tulemisen ja vapautumisen prosessiksi. Hahmotan oman kasvuni tapahtumista evohomologian ja taiteen rajapinnalla Martin Heideggerin silleen jättämisen ajatuksen avulla (Heidegger 2002). Näkyväksi tekevät välineet auttavat antautumaan ulos ajattelun ja kokemuksen synnyttämistä kuvista, representaatioista, sen sijaan että uppoutuisi tekniseen maailman-

kuvaan. Näin mahdollistuu oman elämän mietiskelevä ajattelu ja ymmärtäminen.

Ahola-Valo käytti paheista puhuessaan usein sanaa turhuus. Hänen ajatteluaan seuraten tulin siihen johtopäätökseen, että turhuuksista tuli luopua sen jälkeen, kun ihminen tuli tietoiseksi, että hän ylläpitää turhuuksia ja kärsii niiden takia. Mikä sitten on itse kullekin turhuutta? Ahola-Valon taideteokset voidaan nähdä tämänkaltaisen persoonallisen ymmärryksen representaatioina. Taiteella oli Ahola-Valolle erityinen merkitys turhuuksien osoittamisessa. Taiteensa avulla hän halusi osoittaa välittömästi ymmärrettävällä tavalla syyt ja seuraukset, jotka johtavat huonoon tai Ahola-Valon käsittein mitättömään elämään. Taiteestaan hän esitteli kuvia, joilla hän valisti muita ihmisiä sen oman hyvän elämän käsityksensä mukaan. Ahola-Valon käsitykset hyvästä elämästä voi nähdä hänen taideteoksistaan.

Alkoholin käyttö oli Ahola-Valolle yksi keskeisimpiä paheita hänen lapsuuden kokemuksistaan lähtien. Ahola-Valon ajattelua silmällä pitäen hänen valistustoimintansa periaatetta voisi kuvitella alkoholiesimerkin kautta seuraavasti:

Alkoholin käyttäjän ei voi olettaa itse pyrkivän ulos paheestaan, koska hän paheen vuoksi samalla menettää kyvyn nähdä selvästi, eikä mikään näytä olevan pielessä. Turhuuden kuvaaminen voi ”sielun peilin” tavoin osoittaa ihmiselle hänen elämäänsä hallitsevia ja hyvän elämän esteenä olevia asioita. (Kirjoittajan Ahola-Valoa seuraava sisäinen ääni) (Kuva 20 □)

Ahola-Valo pyrki löytämään kielen, jota ”tölkkäkin ymmärtäisi”, toisaalta hän koki myös, että aikuisille puhuminen on ”turhaa hommaa”, koska heillä ei enää ole ”puhdas sielu” (Suvanto 1996, 111). Vaikka ei uskoisi lapsen viattomuuteen samalla tavalla kuin Ahola-Valo, joka uskoi kasvatuksen voimaan hyvässä ja pahassa, voi hänen taidettaan katsoessa arvioida, kuinka osuvasti ne tekevät näkyväksi syitä ja seurauksia.

Koko Ahola-Valon tuotanto on vahvasti visuaalista ja kuvallisesti hahmottuvaa. Sen reflektiivisissä itsekasvatusvälineissä tulee näkyväksi jo tapahtunut ja taiteessa tulevaisuuteen projisoitu tie. Toisin sanoen

taiteen avulla hän asetti ihanteen, valaisi tietä eteenpäin ja evohomologisten välineiden valossa hän tarkkaili elämänsä toteutumista noiden ihanteiden mukaan.

Itsekasvatukseen kasvattamisen ongelma

Kasvattajaa voidaan Ahola-Valon evohomologiassa kutsua kasvamaan saattajaksi Juho Hollon (1952, 22) kasvatuskäsitystä seuraten. Kasvamaan saattaja antaa kasvatettavalle välineet, joiden avulla tämä voi jatkossa itse huolehtia kasvatuksestaan, kun kasvattaja on poistunut paikalta. Hollon kasvamaan saattamisessa korostuu kasvun esteiden poistaminen kasvattajan persoonallisella tyylillä luottaen siihen, että kasvatettavassa tapahtuu kasvua, kun sitä ei estetä. Ahola-Valon välineet olivat varmasti hänelle itselleen kasvua auttavia, mutta toimivatko ne samalla tavalla myös muiden ihmisten käytössä? Hollon ja Ahola-Valon ajatuksia yhdistää itsekasvatuksen arvon kautta, mutta Hollon ajattelussa korostuu kasvatussuhteen merkitys, kun Ahola-Valo lähestyy kasvatusta omatoimisuuden ja välineellisuuden näkökulmasta.

Ahola-Valon tapauksessa eräät välineet ovat hyvin konkreettisia ja myös Ahlmanin jaossa esiintyvän käsitejaon mukaan fyysisiä. Psyykkilisisistä välineistä⁵⁸ Ahola-Valon ajattelusta voidaan nostaa vastuullisuus ja viisas rakkaus, jotka ohjeistavat tietynlaiseen toimintatapaan ihmisten kanssa. Nämäkin periaatteet ovat välineitä, jotka Ahola-Valo katsoi voivansa luovuttaa eteenpäin ikään kuin perintönä.

Vastuullisuuden toteuttamisesta Ahola-Valo kirjoittaa (1982–1983⁵⁹) seuraavasti:

”Ihmisen lasta on opittava kunnioittamaan kuin pitkälle matkalle lähtijää, joka matkaa kohti sitä toivottavaa tulevaisuutta, jota varten hänet on lähetettävä täydellisin varustein.” (AAVA-aineisto nro 3.)

⁵⁸ Erik Ahlman nostaa esimerkiksi moraalilait ja ohjeet, joiden tarkoituksena on Ahlmanin mukaan saada aikaan kohteessa tietty tahtomisen suunta (Ahlman 1920, 107).

⁵⁹ Ahola-Valo on kirjoittanut käsin vuosiluvut konekirjoitettuun liuskaan, jonka otsikko on ”Johdanto – Mitä tarkoitetaan vastuullisuudella?”

Nämä varusteet tietenkin tarkoittavat Ahola-Valon arvomaailmassa itsen kasvattamisen periaatteita, jotka perustuvat ihmisen edistystieteen tuntemiseen (AAVA-aineisto nro 3). Ihmissuhdekohdekortin Ahola-Valo tarkoitti juuri vastuullisuuden ylläpitämiseen. *Suhdekohteitteni rekisterivihkossa* (AAVA-aineisto nro 26) Ahola-Valo kirjoittaa:

”Etsiessäni ihmisyyden edistämis-avuja, havaitsin myös, että ihmisten keskeisissä suhteissa päätekijänä on toisistamme riippuvaisuuden vaikutusvoima, joka johtaa monien kohtaloita. Me ihmiset olemme kauttaaltaan ja aivan kokonaan toinen-toisistamme riippuvaisia. Näin ollen suhteittemme laadusta rakentuu elämämme ja toimintamme laatu.”

Kasvattajaa ja kasvatettavaa sitoo side, jota Ahola-Valo kuvasi viisaaksi rakkaudeksi. Vuonna 1994 hän puhui Valola-säätiön museolla opetushallituksen johtokunnalle kasvatuksen merkityksestä ja totesi, että jo kasvattajan uran valitseminen on viisasta rakkautta (Suvanto 1994, 88). Ahola-Valo toteutti tätä arvoa luovuttamalla parhaaksi näkemänsä menetelmän eteenpäin.

Aristoteliseen käsitykseen viisaudesta kuuluu olennaisena osana ymmärrys, joka karttuu kokemuksen myötä; ollakseen viisas, kasvattaja tarvitsee myös tietoa ja intuitiivisen näkemyksen, joka on suhteessa muuhun yhteiskuntaan ja kasvatettavan yksilöllisiin pyrkimyksiin. Veli-Matti Värri toteaa Martin Buberin dialogisuutta käsittelevän tutkimuksensa lopussa:

”Kasvattajan⁶⁰ täydellinen avoimuus kasvatettavansa elämänilmauksia kohtaan on mahdotonta, koska pyrkimys kasvatettavan puolen huomioon ottamiseen hänen ainutlaatuisuuttaan kunnioittaen tapahtuu aina kasvattajan apriorisen asiantuntijavallan ja kasvatustarkoitusten ehdoilla.” (Värri 2004, 157.)

Veli-Matti Värri kommentoi omaa väitöskirjaansa 3. painoksen esipuheessa. Hän toteaa, että hänen kirjassaan on ”viisaan kasvattajan nä-

60 Alun perin tässä lukee ”Kasvatettavan avoimuus...”, mutta tämä on todennäköisesti kirjoitusvirhe. Tällä muutoksella lauseesta tulee ymmärrettävä.

kökulma”. Tällä hän tarkoittaa, että hän puhuu siitä, miten kasvatuksessa parhaimmillaan tulisi olla. (Värri 2004, 11.)

Kuinka hyvin Ahola-Valo sitten otti huomioon kasvatettavan ainutlaatuisuuden julistaessaan evohomologiaansa. Kysymys on ongelmallinen, kun hänen ajattelunsa jättää kasvatusvastuun kasvavalle itselleen. Ehkä on syytä kysyä, voiko itsekasvatukseen antaa missään tapauksessa välineitä. Kuinka näin totaalisilla välineillä voi auttaa toisen ihmisen persoonallista kasvua? Vai voidaanko välineiden käyttöön pakottaminen nähdä viisaana henkisen väkivallan tekona, joka sysää kasvatettavan kyseenalaistamaan sekä pakotetut välineet että niiden takana olevat arvot? Kuinka muuten ihminen voidaan saattaa etsimään omia arvojaan?

Ahola-Valon kasvatusajattelu ja puhe pitävät esillä yhtäaikaaisesti reaalista ja ideaalista. Kasvatustoiminnalle on kiinnekohtana hyve, joka tulee näkyväksi taiteessa. Hyveen toteuttamiseen tarvittavat välineet olivat Ahola-Valon opettamisen aiheena samalla, kun tavoiteltava hyvä oli esillä taiteessa. Kun arvot ovat esillä taiteessa, niiden kyseenalaistamisenkin pitäisi olla mahdollista oman taiteellisen työn kautta. Tämä kuitenkin edellyttää taitoa.

Ahola-Valon puhumisen tavassa yhdistyivät ideaalin maalaileminen mielikuvien ja kertomuksien, toisaalta hän muisti esittää myös tarinoita pahan maailmasta. Tähän kuului puhua toistuvasti evohomologiasta ainoana tienä pois väärään kehittyneisyyden ansasta. Hän otti kasvattajana selkeän auktoriteettiaseman, jota hän ei kyseenalaistanut opettaessaan omaa tietoaan. Vanhemmiten hän vetosi usein vuosikymmenien kokemukseensa itsekasvatuksen menetelmänsä kehitystyössä.

Ahola-Valon elinaikana hänen sanomansa läpimenemistä vaikeutti todennäköisesti esillä olevan maailmankuvan totaalinen juuriin asti käyvä erilaisuus suhteessa yleisön aiemmin oppimaan kasvatustodellisuuteen. Tutkijana olen joutunut elämään ”kahden maailman kansalaiseksi”, yhtä aikaa hyväksymään ja kieltämään Ahola-Valon auktoriteetin. Saman kaltaisesta epäluuloisuudesta ”uskoako vai eikö”-tilanteesta kerrottiin haastattelussa Ahola-Valon ystävä ja oppilas Samu Ampuja (LIITE 2). Toisaalta riittävän räikeä vaihtoehdon näkeminen avaa tilaa näiden kasvatusta koskevien totuuksien välille. Olen saanut huomata, kuinka vaih-

toehtoisten totuuksien läsnäolo tekee mahdolliseksi oman kasvatusteo-reettisen ajattelun.

Aki Huhtinen kirjoittaa auktoriteetista ja ystävyydestä seuraavasti:

”Vanhemman ihmisen elämäkokemukselle ei meidän aikaamme anneta arvoa, koska aikamme perustuu sellaiseen käsitykseen tiedosta, että tuon tiedon alku ja loppu olen minä itse. Tieto on perinteetön oman itsensä alku ja loppu. Ystävyyden näkökulmasta tällainen lähtökohta on kestämaton.” (Huhtinen 1999, 59.)

Ahola-Valo kyseenalaisti vahvasti lähellä olevien ihmisten ajatus-tottumukset. Hänen jäämistönsä kautta minulle avautui ajattelutapa, joka haastoi minut kysymään ajatteluni perustoja. Se, mitä olin pitänyt omana ajattelunani, kyseenalaistui kerros kerrokselta paljastaen piiloutuneen val-lan vaikutukset ja oman typerän kuvitelmani siitä, että olin ajatellut itse.

Ahola-Valo puhui viisaasta rakkaudesta. Ymmärrän tämän kasva-tusfilosofiaksi. Kun filosofia tarkoittaa viisauden rakastamista (*philos*), viisaassa rakkaudessa tuo viisaus tuodaan toimintaan, ystävänrakkau-den toteuttamiseen käytännössä. Ystävyyssuhteessa kasvamista on vai-kea kuvitella osaksi kouluinstituution opetusohjelmaa, mutta kasvat-tajan toimintaa ohjaavana periaatteena ystävyyden idean merkitys on ilmeinen. Risto Suvanto kertoi hänen ja Ahola-Valon ystävyyden olleen kasvatussuhde, vaikka Ahola-Valo olikin Risto Suvannolle ”kiva kave-ri”, jonka kautta avautui aivan uusi maailma (LIITE 3). Kun toinen on jotakin muuta kuin mitä itse on, tällainen uuden maailman avautumi-nen on mahdollista. Voiko todellinen ystävä vaatia toista tulemaan sa-maksi kuin tämä itse on?

Ahola-Valo arvosti opettajan ammatin korkeimmaksi yhteiskunnas-sa, koska hän ajatteli, että juuri opettajan kautta ihmiset saavat valmiu-tensa kohdata tulevaisuuden haasteet. Opettajan arvostus ei kuitenkaan ollut hänelle itsestäänselvyys vaan Ahola-Valo edellytti, että opettajat oppisivat ensin kasvattamaan itse itsensä, ohjaamaan oman toimintansa ja elämänsä. Vasta tämän jälkeen heillä olisi valtuudet kasvattaa muita. Muussa tapauksessa koko opetustoimi olisi Ahola-Valon mukaan vaa-

rassa jäädä vain yhdeksi saman vanhan paheitten maailman ylläpitämisen rakenteeksi. (Suvanto 1996, 80.)

Itsekasvatuksen tuli Ahola-Valon mukaan kuulua opettajien koulutukseen (Suvanto 1996, 81). Ahola-Valo siis uskoi, että sen vaikutukset näkyisivät myös opetuksen laadussa; opettajilla oppiminen jatkuisi työelämässä oppilaiden kanssa. Tämän näkemyksen jakoi myös Juho Hollo, jonka kasvatusajattelussa kasvattamisen taidon ja elämisen taidon käsitteillä on erityisasema. Juho Hollon käsityksessä kasvattajan ominaisuuksista yhdistyvät itse ajateltu kasvatuksen teoria, yhtenäinen persoonallinen tyyli ja taito kasvattaa siten, että kasvatettavan oma kasvu voi toteutua. Hollo ajatteli myös, että kasvattajan tulisi olla sivistykseltään eheä eikä liikaa henkistä puolta korostava (Hollo 1952, 139). Ahola-Valossa nämä kasvattajan eri puolet ovat läsnä, vaikka hänen yksilönkulttuurinsa onkin korostetun omalaatuinen ja vieraalta tuntuista aineksista koottu.

4.

AHOLA-VALON AJATTELU TAIDEKASVATUKSEN KONTEKSTISSA

Tässä luvussa teen yhteenvetoa edellä esitetyistä näkökulmista Ahola-Valon ajatteluun. Taidekasvatuksen tutkijana erityinen kiinnostukseni kohdistuu taidekasvatuksen teoriaan. Pidän teoriaa myös tärkeänä poliittisena työkaluna, kun taidekasvattajat joutuvat perustelemaan oppiaineensa tärkeyttä. On syytä muistaa teorian välineellisyys suhteessa arvoihin, joita ei tule jättää näköpiiristä, kun kasvatuksen käytäntöjä ajatellaan uudelleen⁶¹. Yksittäisenä taidekasvattajana minua kiinnostaa, kuinka Ahola-Valon esikuva rohkaisee luomaan omaa teoriaa oman toiminnan ohjenuoraksi.

Juho Hollon kasvatuksen maailman käsite on tärkeä alusta, jolla kasvatukseen liittyviä peruskysymyksiä voi kysyä fenomenologisella asenteella. Katson, että kasvatuksen maailmaan kuuluu osana taidekasvatuksen maailma, joka kasvatuksen maailman tavoin on omalakinen, menetelmiltään itsenäinen ja ihmiskäsitykseltään erityinen. Taidekasvatus kuitenkin kohtaa muun kasvatuksen maailman kanssa samoissa peruskysymyksissä. Näitä ovat tässä tutkimuksessa esille tulleet kysymykset arvoista eli kasvatuksen päämääristä (kuka ne asettaa ja miten niitä voi asettaa?) sekä ihmiskäsityksestä ja kasvatukseen kuuluvasta etiikasta.

Taidekasvatuksen maailmassa peruskysymyksiin palaaminen on taidekasvatusfilosofiaa, joka ei ole ”vain” kasvatusfilosofiaa sen enempää kuin taiteen filosofiaakaan, vaan molempien näkökulmien simultaaniisuus on välttämätöntä. Lähdin tutkimuksessani liikkeelle olettamalla taidekasvatuksen perustaksi taiteen. Tämän tutkimuksen kontekstissa olen päätenyt tekemään toisenlaisen käsitteellisen rajanvedon: taidekasvatukselle oletetaan perusta, jossa taide ja kasvatus ovat yhtäaikaisesti

61 Tämä on mielestäni hyvä tehdä aika ajoin, vaikka mitään mullistavaa muutosta ei tapahtuisikaan. Tällä toimenpiteellä arvot tulevat näkyviin ja kriittisen katseen alle.

läsnä (itse)kasvatustapahtumassa. Hollon puhe kasvatustaiteesta koskettaa tätä ajatusta kasvatustieteellisenä kysymyksenä; taidefilosofisessa tarkastelussa ajatus muuttuu helposti taideilmiökeskeiseksi.

Ahola-Valon yksittäistapauksen kautta voi nähdä taiteen ja kasvatuksen yhteen kietoutumisen yhdellä tavalla. Jotta taidon ja taiteen merkityksille olisi tilaa kasvatustieteessä, siihen täytyy avata (taidekasvatus)filosofisesti avoin tila, jonka kautta taide ja taitaminen eivät näyttäyty poliittisten virtausten päämääriin kytkettynä pääomana vaan lähtökohtaisesti, tämän tutkimuksen valossa, yksittäisen ihmisen hyvää elämää tukevin tekijöinä.

Visuaalinen, kuva ja taide kasvatuksen käsitteinä

Alussa esitellyt peruskäsitteet on syytä kytkeä kokonaisnäkemykseen, joka meille tutkimuksen edetessä on muodostunut. Tutkimukseni peruskysymys, kuinka kuvallinen ja kuvallisesti hahmotettava liittyvät kasvatukseen, on rajautunut Ahola-Valon tapauksen kuvailuun. Tässä kontekstissa kuvan käsite on kuitenkin selkiytynyt nimenomaan suhteessa kasvatukseen. Kasvamiseen liittyvät ilmiöt näyttäytyvät Ahola-Valon taiteen ja välineiden kautta vahvasti ihmisen yksittäisyyteen ja omiin kokemuksiin liittyviksi.

Filosofi, taidekasvatuksen professori Juha Varto (2008, 112) on kirjoittanut, että "[t]aiteen avulla kasvattaminen tarkoittaa kohtaansa tyytymistä, kohtaloa". Varto pitää paikallisuuden ja kohtansa oivaltamisen yhtenä mahdollisena viitekehyksenä yhteisöllistä taidetta, "[...]koska yhteisöt eivät vaadi tekojensa ja kokemustensa pätevyyttä yleiseksi laiksi vaan pitävät juuri paikassa pitäytymistä tärkeänä merkityksiä luovana tekijänä" (ibid.).

Tästä muodostuu kuva yhteisöstä, jossa jokaisella on taiteensa, jonka yksilö itse on valmistanut tai jonka yksilö elää. Tämä edellyttää tietenkin taidon opettamista. Mikään ei takaa, että ihminen kaipaisi mitään taitoja, koska identiteetin rakentaminen tapahtuu nykyään ostamalla, ei synnyttämällä oma pintansa. Itsehävinnointi liittyy tähän siten, että nähdäkseni jo muutama havainto omasta elämästä osoittaa, etteivät suuret tai pienet vastaanotetut kertomukset kerro minusta vaan kenes-

tä tahansa. Individuaatio tapahtuu tässä tapauksessa taiteellisen toiminnan kautta, kertomalla omaa elämäntarinaa itselle tai tekemällä elämästä kuva itselle. Opettajankoulutuksessa puolestaan oman ”kasvatustaiteen” kehittyminen ja valmiudet luoda oma teoriansa edellyttävät opettajajapersoonallisuuden hyväksymistä.

Valo on Ahola-Valon nimessä esiintyvä metafyysinen käsite, joka viittaa myös hyvään elämässä, kasvamisessa ja kasvatuksessa. Valon ja järjen metafyysiset kytkökset jäävät tämän tutkimuksen ulkopuolelle, koska valometafysiikka on laaja alue ja sen historia pitkä. Valometafysiikka on läsnä kulttuurissamme, vaikka emme enää pidäkään sitä merkityksellisenä. Visuaalisen käsitteen kautta valo voidaan kytkeä tutkimuksen peruskäsitteisiin kuva, kasvattaminen ja taide. Valon voi aistia kehollisesti, mutta se on myös havainnollinen metafora kaikelle, mikä tekee näkyväksi.

Jotta kuva tulee näkyväksi, se täytyy valmistaa materiaaliseksi kultivoimalla materia ajatusta kantavaan muotoon. Yksittäisen ihmisen kulttuurissa kuva saa merkityksensä yksilön omasta kokemuksesta, suhteessa muiden kuvallisesti hahmotettujen kokemusten horisonttiin. Merkityksen kontekstiksi muodostuu koko ihmisen eletty elämä ja vaihtelevasti ymmärretty kertynyt tieto.

Kasvatuksen näkökulmasta kuvien tekeminen on olennaista, koska kuva välittää yksilön merkityksiä ja hänen maailmankatsomustaan. Kasvatettavan tekemään kuvaan kohdistuva kommentointi lähestyy Velli-Matti Värin (2004, 157) mainitsemaa kasvatussuhteen toteutumista kohtaamisena kapealla rajalla. Kuvan kohdalla raja on erityisen kapea, vai pitäisikö sanoa ennemmin pinnallinen, koska vuorovaikutuksen kiinne kohta on jatkuvasti esillä eikä epämääräisenä mielikuvana kasvatajan ylitulkitsevassa mielessä.

Itsekasvatuksessa raja muodostuu toisella tavalla. Kontekstista riippuen rajasta voidaan puhua esimerkiksi tietoisesta ja tiedostamattomasta, sielun ja ruumiin tai tahdon ja halun välisenä.

Tässä tutkimuksessa kuvallisen merkitys on tullut esille evohomologiaan liittyvien välineiden kautta syntyvänä kokonaishahmotuksena, oman elämän kuvana ja maailmankuvana. Se on esitelty myös hyvää ja

pahaa erottelevina, hyvälle toiminnalle suuntaa antavina kuvina sekä elämän tapahtumiin suoraan reagoivina ja niitä käsittelevinä kuvina.

Ahola-Valo jäsensi elämänsä muodostamalla omille kokemuksilleen perustuvan reaalisen kuvan elämästään ja projisoimalla tulevaan kuvan ideaalisesta päämäärästä. Kuvallisen ajattelun tasolla reaalinen ja ideaalinen yhdistyvät tavalla, joka voidaan tulkita kasvatukselliseksi.

Kuva tekee näkyväksi sisäisiä havaintoja, tunnetiloja ja asenteita sekä arvoja. Visuaalisen käsite ylittää ulkoisen ja sisäisen havaitsemisen rajan ja sisällyttää itseensä sekä näkyväksi tulemisen että tekemisen, aktiivisen ja passiivisen, valaisemisen ja valaistuksi tulemisen. Tässä se lähenee Ahola-Valon luovuuden käsitettä:

”Luovuutta on kahdenlaista: todellisuus ja mielikuvitus.” (AAVA-aineisto nro 12.)

Sisäisessä havainnossa mielikuvitus tekee näkyväksi ja on omalla tavallaan visuaalinen. Erik Ahlman varoittaa sisäisen havainnon harhoista, joiden varaan jää, ellei tee eroa sisäisten elämysten ja niiden havaitsemisen välille (Ahlman 1929, 13). Erik Ahlmanin mukaan sisäisessä havainnossa sisäinen aisti pystyy erottamaan merkityksellisen elämysten ”ilmennyksestä” (ibid.). René Descartesin mukaan ”näköä” (*Schein*) ja todellisuutta ei eroteta toisistaan (ibid.). Katson, että Ahola-Valo vältti kartesiolaisen luonnollisen asenteen, sisäisesti ilmenevän ja todellisuuden samaistamisen. Risto Suvannon mukaan hän oli sanonut, että ihmisen sisällä on ”tutkimaton musta piste” (Suvanto 2008, 39). Tämän tulkitsen siten, että Ahola-Valo oli tietoinen sisäisen havainnon epätäydellisyydestä. Toisaalta, ilman tätä huomiota olisi helppo päätyä ajattelemaan, ettei Ahola-Valon ajattelussa lopulta ollut mitään järjellä tavoitettavan ulkopuolista.

Evohomologian kokonaisuuden luonnehdintoja

Ahola-Valo yhdisti ajattelussaan aineksia lukuisista lähteistä: ”Kreikan mytologian, germaanien Nibelungin ja Kristusfilosofian” (AAVA-aineisto nro 12). Hänen mukaansa ”[t]odellisuuden pohjalta lähtevä luovuus on ainoa henkisen voiman näyte, joka johtaa ihmiskunnan kehitystä kuole-

mattomana totuutena” (ibid.). Myyttien sulatusuunina ja universaaliu-
teen tähtäävänä projektina Ahola-Valo esittelee työnsä vasta viimeisinä
vuosinaan. Kun Ahola-Valo joutui erilleen evohomologian syntykon-
tekstista, sen kehitys sai siivet alleen. Sen elämän haltuunottoon suun-
taava kehitys kohtasi lopun vasta Ahola-Valon kuollessa.

Ahola-Valon usko omaan totuuteensa ja luottamus tieteensä anta-
maan vakuutukseen saattoi lopulta estää häntä näkemästä evohomo-
logian elämästä antaman kuvan taideteokselle ominaista luonnetta.
Martin Heideggerin⁶² jälkeen taiteesta on ajateltu, että paljastaessaan
maailmaa taideteos myös peittää sen. Evohomologiaan kuuluva tai-
teellisuus on mielestäni yksi osoitus taiteen voimasta individualisoida
ainakin Ahola-Valon itsensä ja Ahola-Valon totuuden kyseenalaista-
essani myös minut. Minun täytyi lähteä tutkimusprosessin aikana te-
kemään omaa taidettani, etten jäisi Ahola-Valon ”daimonin” työmyy-
räksi. Näen taiteellisen ajattelun synteettisessä voimassa vaarana sen,
että se ajaa ihmisen luomaan automytologian⁶³, jonka voimauttamana
hän kieltää muut maailmassa olevat vaihtoehtoiset totuudet, jotka ei-
vät ole sen vähemmän tosia.

Vallan näkökulmasta oma mytologia on tietenkin emansipoiva, mut-
ta tarinan kerronnan fiktioluonne on syytä pitää mielessä, ettei mieli-
kuvituksen mahdollisuuksia avaava valo ala esiintyä itselle järjen valona.
Erik Ahlman näkee totuudellisuuden elämään kuuluvan disharmonian
ilmisaattamisena (Ahlman 1929, 123). Disharmonian tuottaman ahdis-
tuksen peittämiseksi hän näkee kaksi väkivaltaista tietä: dionyysisen, jos-
sa tukahdutetaan henki, ja apolloninen, jossa hengen asenne täydellisesti
toteutetaan (ibid., 124). Mahdolliseksi etiikaksi näiden välille hän nä-
kee yksilön vähittäisen tietoiseksi tulemisen arvotietoisuudestaan (ibid.,
125). Ahlman asettaa siveellisen kehityksen ihanteeksi yksilön täydelli-
sen samastumisen arvotietoisuutensa kanssa, mutta toteaa, ettei sitä voi

62 Heideggerin (1998) taidekäsitteessä taideteos on presentaation ja re-presentaation rajalla,
paljastaessaan totuuden se samalla peittää sen.

63 Automytologian käsitteen olen löytänyt Paul Zweigin (1976) kirjasta *Three Journeys – An
automythology*.

saavuttaa tai tietää, milloin se olisi saavutettu (ibid., 125–127). ”Itse-refleksiivisyyteen” liittyvä itsepetoksen mahdollisuus on vaarana totuudellisuuteen pyrkimisessä (ibid. 128). Toisin sanoen täydellisen kuvan saaminen omasta elämästä esimerkiksi evohomologisen itsen tekniikan kautta on harha, ellei siihen suhtaudu tiettyjä arvoja edustavien välineiden kautta syntyneenä representaationa, joka edelleen on vain väline.

Kasvatustieteen professori Juha Suoranta on käsitellyt joitakin länsimaaisessa perinteessä harjoitetuista elämäntekniikoista, joissa ei ole kysymys puhtaasti filosofiasta ja jotka eivät kuulu tieteellisen ”justifikaation” alueelle (Suoranta 1999, 101–102). Suoranta näkee taiteen yhtenä elämäntekniikoista. Muita hänen mainitsemiaan elämäntekniikoita ovat seikkailun, älyllisyyden, seksuaalisuuden sekä kehollisuudesta elämillisyyteen siirtymisen tiet (ibid.). Kun evohomologiaa vertaa näihin, se näyttäytyy erilaisten elämäntekniikoiden muodostamana kokonaisuutena, jossa taide on selvästi korostunut elämää ylläpitävänä osa-alueena.

Taideteollisen korkeakoulun estetiikan professori Ossi Naukkarinen kysyi kerran estetiikan ja taiteenfilosofian kurssin yhteydessä, että kun on olemassa ITE-taidetta, voisiko evohomologiaa kutsua ”ITE-tieteeksi”. Toistaiseksi ajattelen, että tämä luonnehdinta tuntuu yhtä oikeuteulta kuin evohomologian kutsuminen elämäntekniikaksi.

Evohomologian kohdalla taide ajaa tieteen ohi, jos kokonaisuudelle kysytään sopivaa kontekstia. Tieteellisen paradigman edellytyksenä olevaa sosiaalista vertaisarviointia ei voi soveltaa evohomologian kohdalla, koska tämän tuottama tieto on yksittäisen ihmisen tietoa omista kokemuksistaan. Suhteessa ihmistieteisiin evohomologia muistuttaa ihmiskäsityksestä, jossa ihminen on enemmän kuin osiensa summa. Vaikka evohomologia ei löytäisi kotia vallitsevista tieteellisistä paradigmoista, se ei vähennä systeemin arvoa Ahola-Valon omana elämän laadun parantajana tai sen merkitystä minulle oman elämäni näkemisessä ja oman ajattelun haastajana. Syntyvä totuus itsestä jää taiteen totuudeksi, ja sen takaa-ajamisen taito tulee välitettäväksi ja opetettavaksi. Taiteen totuudella on nähdäkseni merkitystä ihmisen omalla tiellä, ja sen synnyttämiseksi tarvittavan taidon välittäminen on siinä jo harjaantuneiden vastuulla.

Tutkimuksen tekeminen taidekasvatuksen maailmassa

Olen aiemmin viitannut taiteellisen käsitteeseen, joka hämäryydessään sallii ottaa haltuun kompleksisia systeemejä, kuten tämän tutkimuksen kohteena olevan Ahola-Valon evohomologian. Käsittääkseni evohomologia on hylkinyt tutkijoita (tai toisin päin) juuri siitä syystä, ettei mikään valmis menetelmä auta evohomologian sisällä. Sen sisältä voi löytää sen, mitä lähtee hakemaan, tai vaihtoehtoisesti voi etsiä tavan olla kaiken keskellä fenomenologisesti asennoituneessa avoimuuden tilassa.

TÄMÄN TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Varsinainen tutkimukseni kulki Ahola-Valon arkistoon ja sieltä ulos. Matka kesti noin neljä vuotta. Omaksuin Ahola-Valon välineet ja ajatukset osaksi elämäni. Tutkijuudestani tietoisena en päässyt hukkumaan lopullisesti Ahola-Valon arvomaailmaan. Valmius kriittisyyteen oli pidettävä mukana, jotta pystyin irrottautumaan aineistosta ja sen ohjaamista kokemuksistani. Käytin tutkijan roolia työkaluna, jolla pidin etäisyyttä aineistooni. Vaikka ystävystyinkin Ahola-Valon ympärillä toimineiden ihmisten kanssa, otin aiheeseen tutkijan roolin avulla tarvitsemaani kriittistä etäisyyttä. Tästä syystä en esimerkiksi liittynyt Valola-säätiöön tai Elpo ry:hyn, vaikka olinkin niiden toiminnassa mukana tutkimuksen aikana. Kokemuksista kirjoittaessani tulin huomanneeksi, että epäkriittisesti kirjoitettu teksti toisti usein Ahola-Valon ajatuksia; en tuonut siihen riittävästi kriittisiä näkökulmia.

Kokonaisena ihmisenä aineistoon uppoamisen tutkimustavasta on kirjoitettu viime vuosina taiteellisen tutkimuksen piirissä. Erityisesti minua on koskettanut Roberta Liman (2009) artikkeli *Thinking Praxis and Theory Inversely* ja siinä esitetty ajatus kehollisesta kysymisestä (*physical inquiry*). Ahola-Valon itsekasvatuksen tekniikoiden käyttö ja niiden antaman tiedon keskellä eläminen on samantapaista kuin taiteellisessa prosessissa sisällä oleminen. Intuitio evohomologiasta oli vieras, mutta prosessin kuluessa se alkoi tulla tutummaksi. Itsekasvatuksen tekniikoiden herättämällä kehon instrumentillani saatoin kokea, mikä ero on suunnitelmallisessa, välineellisesti ohjatussa toiminnassa ja vanhassa totunnaisessa asioiden hoitamisen tavassani. Palaaminen vanhoi-

hin toimintatapoihin ei ole ollut mahdollista, mutta itsetarkkailun helppä toteuttaminen antoi mahdollisuuden levätä pitkään kestäneen oman elämän analyysin jälkeen. Kokemusta rikkaampana pystyn suunnittelemaan itselleni uudet toimintatavat ja ottamaan ne todesta, suorastaan eettisenä velvollisuutenani.

Kokemuksen pohjalta kirjoittaessani olen pyrkinyt noudattamaan taiteellisen tutkimuksen eetokseen kuuluvaa intellektuaalisen vastuun periaatetta. Jan Svenungson (2009) on kirjoittanut Adrian Piperin intellektuaalisen omantunnon ajatuksesta artikkelissaan *The Writing Artist*. Piperin mukaan analyttisen filosofian kirjoittamisen tapaa noudattavalle kehittyy intellektuaalinen omatunto, joka johtaa kyvyttömyyteen hyväksyä hämärää ja sekavaa ajattelua tai loogisia hyppäyksiä ja aukkoja. Kirjoittamisen tapa kursii yhteen sen mikä taiteellisessa ajattelussa radikaalisti sysätään yhteen. (Svenungson 2009.) Tässä tutkimuksessa kirjoittamisen taustalla oleva intuitiivinen kokonaisnäkemys on ollut aukollinen ja jatkuvassa selkeytymisten ja hämärtymisten aaltoliikkeessä. Tämä teksti on yksi välivaihe prosessissani, jonka jatkuminen edellyttää kriittistä keskustelua tässä esitetystä.

JATKOTUTKIMUKSEN MAHDOLLISUUKSIA

Ahola-Valo ei kirjoittanut tutkimustekstiä, joka olisi ollut validia akateemisessa maailmassa ja sen tiedon rakenteissa. Vaikka hänen kirjoituksissaan vilahtelevat viittaukset psykologiaan, psykoanalyysiin, kasvatustieteisiin, Marxiin ja Tolstoiin, en ole lähtenyt tuomaan Ahola-Valoon todennäköisesti vaikuttaneita ajattelijoita tarkemman analyysin alle. Kokonaisuus olisi kasvanut nopeasti liian suureksi tutkimuskysymyksen kannalta.

Millainen tutkiminen sitten olisi mielekästä ottaen huomioon ilmiön luonteen? Jos Ahola-Valoa katsotaan esikuvana taidekasvatuksen maailmassa, hänen ajatteluun täytyy keskusteluttaa muiden alalla vaikuttavien ajattelijoiden kanssa.

Ahola-Valon elämästä taideteoksena voidaan nostaa esiin kontekstisidonnaisia merkityksiä taidekasvatuksen tällä hetkellä käytössä oleville käsitteille:

- intuitio (kokonaishahmotukset kuvina)
- havainto (taiteessa havainnolliseksi tuleva yksilön merkityshorisontti)
- taito (välttämätön edellytys välineiden ja taiteen valmistamiselle)
- toiminta (ihmisen yksilöllisyyden edellytys, jolle ihminen itse asettaa päämäärät)
- kasvatus (itsekasvatusta)
- opettaminen (itsekasvatukseen johdattamista, tietojen ja taitojen välittämistä)
- vastuullisuus (itsetuntemuksen kautta syntyvä ymmärrys toisen ihmisen omista elämän päämääristä ja tämän huomioon ottaminen kaikessa toiminnassa ihmisten kesellä)
- kehitys (ihmiseksi tulemisen prosessi, jossa harjaannutaan elämisen taidossa ja saavutetaan totuudellinen näkemys omasta elämästä)
- kuva (tekee näkyväksi merkityksiä, luo järjestystä havaintoon ja avaa näkymän mahdolliseen tulevaisuuteen elämän ja toiminnan päämääräksi)
- visuaalinen (valo, sisäisen ja ulkoisen havaitsemisen ylittävä metafyyminen käsite, tekee näkyväksi sen mitä aistivalle katseelle näkyy; järkiperustalle annettava sisäiseen havaitsemiseen liittyvä ominaisuus, joka hahmottuu empiirisesti kokeilemalla ja vaikuttaa paljastuttuaan toimintatapaan eli yksilön eetokseen; toiminnalle päämääriä asettavan kuvittelukyvyn metafora)
- taide (yhteisöllinen väline, jolla voidaan muotoilla elämää ja ylittää reaalinen välttämättömyys; eroaa kuvan käsitteestä olemalla laajemmin elämäkokonaisuuteen sulautuva käsite, jonka sisällä voidaan tehdä eroja asioiden välille; pitää yllä avointa yksilön elämän kokonaishahmotuksen rajalla).

Ahola-Valon elämän taideteoksen äärellä voi käydä keskustelua samalla tavalla kuin muidenkin taideteosten. Ahola-Valon merkitys on siinä, että hänen arvojensa ytimessä on ihmisyyys ja hänen tuotantonsa kautta ihmisyyys näyttäytyy toimivana. Tässä ihmiskäsityksessä ihminen toimii tiedostaen toimintaansa liittyvät arvot, päämäärät, suunnat ja puitteet.

Taidekasvatuksen kannalta voidaan kysyä, kuinka kattavasti tämä vastaa kysymykseen taidekasvatuksen ihmiskäsityksestä. Ahola-Valon jäämistössä näkyvä, toimivan ihmisen ympärille syntynyt yksilön kult-

tuuri kaipaa mielestäni rinnalleen muita vastauksia, jotta ihmisenä olemisen vapaus, moninaisuus ja ehdot tulisivat vielä paremmin näkyviin. Vertailutilanteessa tulisi päästä yksilön perustavien kokemusten ja niistä syntyneiden käsitysten äärelle. Ahola-Valon esimerkki on osoitus taiteen voimasta näiden kokemusten esille saattajana.

Tutkimukseni alussa esittämiini neljään kysymykseen voidaan vastata edellä esitetyn valossa lyhyesti ennen varsinaisten tutkimustulosten esittämistä.

Miten evohomologia syntyi?

Evohomologia syntyi jatkuvassa prosessissa vastaten kehityksessään Aleksanteri Ahola-Valon elämän kulkuun. *Evohomologisen* maailmankuvan perusta syntyi Ahola-Valon lapsuuden kokemusten järjellisen haltuunoton kautta.

Voiko evohomologiaa opettaa toisille?

Evohomologian kokonaisuuden opettaminen on mahdotonta, koska mitään ”oikeaan osuvaa” kokonaisuutta ei voida hahmottaa Ahola-Valon kokemusmaailman ulkopuolelta. Systeemin käsittämistä staattiseksi kokonaisuudeksi rikkoo sekä taide uutta luovana rajapintana että evohomologian järjestelmien käyttäjän elämän yllätyksellisyys. Evohomologiaan kuuluvat arvojärjestykset ja symbolikieli ovat opiskeltavissa, minkä suhteen kukin yksilö voi käyttää omaa harkintaa. Opiskeluun riittää, jos tiedot ovat luettavissa. Itsekasvatusvälineiden käyttöön voidaan opettaa, mutta niiden perusteiden ymmärtämiseksi täytyisi opettaa evohomologian kokonaisuus. Päätäisimme perustelemaan evohomologian Ahola-Valon elämäkerran kautta, mikä vaatisi uskon hyppyä Ahola-Valon kokemusten rajaamaan maailmaan.

Onko evohomologiasta mahdollista nostaa esiin käsitteitä, joilla voisi olla merkitystä laajemmin kasvatuksen kontekstissa?

Evohomologiaan kuuluvat uudiskäsitteet ovat kontekstisidonnaisia ja menettävät merkityksensä, jos ne tuodaan tämänhetkiseen kasvatuskusteluun sellaisinaan. Jo olemassa olevia käsitteitä voidaan valaista uu-

della tavalla vertailemalla niitä Ahola-Valon kontekstissa esiintyviin käsitteisiin. Uudesta suunnasta valaiseminen voi paljastaa itsestään selvinä pidettyjen käsitteiden arvovärittyneitä merkityksiä. Koko evohomologia voidaan nostaa keskusteluun yhtenä näkökulmana kasvatuskysymyksiin ja esikuvana kasvattajan oman yksilönkulttuurin, teorian ja taidollisten valmiuksien yhdistämiseen oman käytännön tueksi.

Kuinka visuaalinen voidaan ymmärtää tässä kontekstissa suhteessa kasvatuksen käytäntöön?

Visuaalinen voidaan ymmärtää evohomologian kontekstissa valoksi, näkyväksi tekemisen periaatteeksi. Valo tekee näkyväksi oman elämän osa-alueita siten kuin ne itsekasvatuksen välineiden kautta itselle ilmevät. Ahola-Valon itsekasvatuksessa valaisemisen välineet suunnataan omaan elämään, mikä mahdollistaa valitsemisen suhteessa paljastuneeseen ja tulevaisuuden tavoitteen näkemisen johdettuna oman elämän lähtökohdista.

5. TUTKIMUSTULOKSET

1. Evohomologian periaatteet sekä välineet ovat yksilön omaksuttavissa. Ne ovat toteutettavissa yksilön elämässä, mutta omien arvojen mukaan elääkseen koko välineistöä on syytä pitää esikuvana eikä ehdottomana totuutena.

Aleksanteri Ahola-Valon kehittämä evohomologia on systeemi, joka soveltuu yksittäisen ihmisen elämänhallintaan ja toiminnan ohjaamiseen. Näin tehdessään ihminen kuitenkin osallistuu Ahola-Valon elämän keinotekoiseen jatkamiseen, ellei kriittisesti hae omaa arvototuuttaan ja luo sitä vastaavaa välinetodellisuutta. Ilman tätä luovaa aspektia evohomologian yksilöä kunnioittava periaate ei toteudu.

Tutkimuskäytäntöni perusteella voin esittää, että halutessaan ymmärtää Ahola-Valon itsekasvatuksen luonnetta kannattaa itsekasvatusta kokeilla itse. Kokeileminen kannattaa aloittaa esimerkiksi päiväkirjan pitämisestä, koska sen kautta itsekasvatuksen idea alkaa hahmottua evohomologian kehitystarinaa vastaavalla tavalla. Päiväkirjan pitämisessä voi alkaa kiinnittää huomiota erikseen oman toiminnan suunnitteluun, elämäntapoihinsa, ajankäyttöönsä, ihmissuhteisiinsa ja taloudenpitoonsa. Kuvien tekeminen kuuluu olennaisena osana elämän kokonaisuutta hahmottavan päiväkirjan pitämiseen.

Tutkimuksessani olen suhtautunut avoimen kriittisesti evohomologiaan yhtenä mahdollisena tapana harjoittaa itsekasvatusta. Evohomologian välineistö antaa yhden näkyväksi tekemisen metodin eli visuaalisen tien, jonka paljastamia arvoja voi toteuttaa jatkossakin tai jatkaa omien etsimistä taitojensa ja kykyjensä puitteissa.

2. Itsekasvatuksen ensisijaisuus toimintasuuntausten arvojärjestyksessä muuttaa kasvatuksen kasvamaan saattamiseksi

Ahola-Valon toimintasuuntausten listassa tärkein ja muiden toisujen edellytys eli itsekasvatus asettaa kasvatukseen liittyvän vastuun yksilölle itselleen. Koska kasvaminen tapahtuu yksilössä, kasvatuksen maailma on Ahola-Valon ajattelun mukaan aina yksilön maailma, johon ulkopuolisen järjestyksen tuominen on vallan käyttöä. Ahola-Valo ei osoittanut yksilön käyttöön vastuusta vapauttavaa ”ylempää annettua” toimintatapaa vaan välineet, jotka ovat lähtökohta oman ajattelun ja toimintatavan tunnistamiselle ja sitä kautta välineiden tietoiselle ja luovalle kehittämiselle, myös kokonaan uusien välineiden kehittämiselle. Pelkän Ahola-Valon esikuvaa vasten reflektoinnin sijaan itse lähtökohtana pakottaa tälle tielle lähtevän rakentamaan välineensä itse. Itsekasvatuksen tavoite on toimiva itsenäinen ihminen, joka on kyvykäs ottamaan haltuun (ja sietämään) vaikeitakin asioita näkyväksi tekemisen taitonsa avulla.

Vastuullisuus suhteessa muihin ihmisiin toteutuu toiminnassa, jossa oman maailmankatsomuksen kautta toisen ihmisen maailmankatsomuksen tunnistaa vieraaksi. Eettisenä asenteena tämä on avoimuutta toisen toiseudelle, Ahola-Valon sanoin viisasta rakkautta.

Kasvattamisessa vastuullisuus toteutuu vain, jos ymmärrämme kasvatuksen kasvamaan saattamisena. Kasvattaja ei puutu näin kasvatettavan elämän päämääriin vaan tuo esiin oman maailmankatsomuksensa, mikä mahdollistaa vastuullisessa suhteessa olemisen. Taidekasvattaja vastaa taidon opettamisesta ja taiteeseen liittyvän tiedon välittämisestä, mutta kasvatuksesta on kysymys vasta, kun hän asettaa oman maailmankatsomuksensa kasvamaan saatettavia vastaan.

3. Maailmankatsomuksen muodostumisen ehtona on kuvan tekemisen taito

Itsekasvatukseen liittyvä valaiseminen voidaan tehdä monella tavalla. Näkyväksi tekemisessä omien kokemusten ja arvojen saattaminen muotoon vaatii taitoa. Taidon opettamisen arvoksi voidaan Ahola-Valon kontekstista nähdä oppilaan omaehtoisen elämän merkityksien ja kokemusten näkyväksi tekemisen tukeminen.

4. Kuvan merkitys itsekasvatuksessa perustuu elämän kuvalliseen hahmottamiseen ja päämäärien näkyväksi tekemiseen

Evohomologia voidaan nähdä esimerkkinä mahdollisuudesta ajatella taiteen asema yksilönkulttuurin ehtona. Ahola-Valon kasvatuserittelyssä korostuu kuvan visuaalinen merkitys, se miten yksilö kykenee tuomaan näkyviin kokemuksensa ja päämääränsä. Evohomologiassa taide tapahtuu siinä kohtaa, missä yksilö on kasvamassa, mikä muodostaa kapean rajan vastuullisessa kasvatuksessa tapahtuvalle kohtaamiselle. Kuvala voidaan ohjata ajattelua, mutta sen intuitiota järjestävän vaikutuksen oivaltamisen jälkeen yksilö saa mahdollisuuden oivaltaa omasta elämästä syntyvän kuvan eron kaikkiin muihin ympärillä oleviin kuviin.

Hyvään elämään Ahola-Valo liitti kyvyn suunnata omaa toimintaan sekä arvioida omia elämäntapoja ja toimintaa. Itse tehty kuva omasta elämästä on jo päämäärän toteutumista. Hyvä on siis ymmärrettävä moninaisuutena, joka toteutuu, kun ihminen huolehtii kaikin puolin oman erityislaadunsa toteutumisesta. Yksilöllisyyden toteutumisesta ja elämän päämäärän tavoitteluksi täytyy toimia valittuun suuntaan, mikä voi tapahtua vain ihmisten kesellä. Suunnan tarkistamiseksi voi jopa päivittäin käyttää Ahola-Valon esimerkkiä seuraten itsekasvatuksen välineitä.

Näkemykseni mukaan taide itsekasvatuksen osana pitää toisaalta kuvan avoimena, kun se auttaa ymmärtämään kuvan kuvallisuuden suhteessa koettuun ja toisaalta kuvan mahdollisuuden tehdä näkyväksi mitä tahansa reaalisesta ylittävää. Taiteessa voi liikkua koetun representaatioista kuviteltujen mahdollisuuksien representaatioihin. Toisin sanoen: yksilölle on mahdollista koota taiteen alueella elämästään rikkain mahdollinen käsitys, jossa yhdistyy jo oleva ja toisaalta mahdollisuuksien horisontti.

LIITTEET

Liite 1

ELPO R.Y.

Yhdistyksen tarkoitus ja toiminnan laatu (sääntöjen 2§)

Yhdistyksen tarkoituksena on A. Valon monipuolisen elämäntyön ja hänen kehittämänsä ihmisen edistystieteen (AE-evohomologian ja sille kuuluvien elämäntapojen ja aktiivisuuden ohjaamisvälineistön) esilläpitäminen, hänen tieteellisen työnsä jatkaminen, tarpeettomuuksien vastustaminen, elämäntapojen parantaminen sekä terveen elämän siirtolan ja pysyvän taide- ja muun luovan työn museon perustaminen.

Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys opiskelee ihmisen edistystiedettä sekä harjoittaa valistus- ja kasvatustyötä levittämällä A. Valon elämään ja työhön sekä terveeseen elämään liittyviä julkaisuja ja taideteoksia sekä järjestämällä valistustilaisuuksia.

Toimintansa tukemiseksi yhdistys voi ottaa vastaan lahjoituksia ja testamentteja, omistaa toimintaansa varten tarpeellista kiinteää omaisuutta sekä toimeenpanna asianomaisen luvan saatuaan rahankeräyksiä.

Pankkiyhteys: KOP 103230-7202488

Liite 2

SAMU AMPUJA, HAASTATTELU 6.5.2009

Haastattelussa käytettiin Aleksanteri Ahola-Valosta hänen lempinimeään Ali.

Samu Ampuja on 34-vuotias taiteilija ja puuseppä. Samu törmäsi Ahola-Valoon kymmenen vanhana. Hänen äitinsä ystävä Airi Valve oli työstämässä Ahola-Valon kanssa *Koulupojan päiväkirjan* ensimmäistä osaa. Lukukokemus oli pienelle Samu-pojalle kuin aurinkoinen kesäpäivä. Lukiossa Samu teki tutkielman Ahola-Valon *Koulupojan päiväkirjasta*. Hänellä oli tuolloin vaikeuksia löytää tietoa Ahola-Valosta,

mutta pieni Ahola-Valon elämänkerta (Suvanto 1986) johdatti hänet ottamaan yhteyttä Risto Suvantoon. Risto kutsui Samun Ahola-Valon syntymäpäiville verkatehtaalle vuonna 1994 ja siellä alkoi Samun lyhyeksi jäänyt ystävyys Ahola-Valon kanssa. Alin tapaaminen jäi Samulle lähtemättömästi mieleen.

Alilla oli tapana kutsua Samua ”pojusekseen”. Samun välitön alkureaktio oli ihailu ja hurmaantuminen, joihin liittyi halu tutustua Aliin paremmin. Samu muistaa, kuinka hyvin pian hänelle tuli, tosin pieneksi jäänyt, vastareaktio Alin haastavaa ajattelua kohtaan. Samu muistaa epäilleensä, olisiko vanhalla miehellä jo pikkuisen luisunut elämä käsistä. Syvän kunnioituksen ja ihmetyksen tunteet ajautuivat ristiriitaan epäilyksen kanssa: eihän tuollaista voi olla! Epäilyä kesti useamman kuukauden. Samu kuitenkin ajatteli, että jos joku ei tästä elämästä ymmärrä niin sen oli oltava hän. Hän koki, että Ahola-Valo kunnioitettavassa iässään oli kuitenkin jotakin enemmän kuin hän. Nöyrytymisen kokemuksen jälkeen hän näki asian tunnustuksellisenä, ja hän kertoo nyt ymmärtävänsä, miksi monilla on vaikeuksia ottaa Ali vastaan.

Samu kertoo, että Alin tapaaminen aiheutti hänelle koko maailman kuvan muuttumisen ja positiiviseksi kokemansa kriisin. Vasta nyt kolmenkymmenen neljän vuoden iässä hän katsoo alkavansa toipua ja hahmottaa, mitä hänelle tapahtui.

Samu osallistui Ahola-Valon kanssa muun muassa olokulttuurivälineiden valmistamiseen, näyttelyiden ripustamiseen sekä työhuoneen rakentamiseen. Olokulttuurivälineiden rakentaminen oli Samun mukaan kokeilevaa, eikä rakentelu varsinaisesti johtanut valmiisiin kokonaisuuksiin. Vanhemmiten Alilla korostui lokerikkojen tärkeys, joten rakennustyöt keskittyivät niiden tekemiseen.

Taiteilijana Samu kokee tulleen vahvasti vaikutetuksi Alin suunnasta. Hän kertoo, että jälki on ulkopuolisten silmin nähtävissä. Nuorena taideopiskelijana Samu imi itseensä vaikutteita Ahola-Valolta, ehkä jopa tietoisesti tiiviisti, koska Ali oli tuolloin jo hyvin vanha ja hänen poislähtönsä oli lähitulevaisuuden tosiasia. Samun ja Alin yhdessäolo keskittyi viikonloppuihin ja kesiin.

Kerran Samu joutui Alin poissa ollessa tekemään toisintoja Alin vaakunasta. Ali antoi siitä kuitenkin niin tiukkaa palautetta, että Samu meni

kotiin itkien. Myöhemmin Ali lähestyi Samua kirjeitse, jossa hän siteerasi kiinalaista sananlaskua: ”Älä suutu kun sinua moititaan, sillä silloin sinua varoitetaan vaarasta. Äläkä ylpisty jos sinua kehutaan, sillä sinulle osoitetaan näin tietä.”

Samun mielestä Alille taide oli koko hänen elämänsä. Kaikki mitä Ali teki, näyttäytyy Samulle Alin sisäisyyden ilmentymänä. Hän ei irrottaisi Alin teoksia erilleen esimerkiksi evohomologian välineiden ja Alin kirjoitusten muodostamasta kokonaisuudesta.

Samun lempiteos on *Kevään julistaja*.

Samu kertoo saaneensa Alilta ohjausta itsekasvatuksessa. Hän osallistui kurssille, jossa Ali antoi opastusta itsekasvatusvälineiden käytössä. Samu tähdentää, ettei ohjaus tapahtunut kuin koulunkäyminen vaan kaikki keskustelut, ruokailut, yöpymiset, tapaamiset ja kaikki yhdessä oleminen oli itsekasvattamiseen ohjaamista. Samulle Alin kanssa oleminen oli kiistatta ja yksiselitteisesti oppilaana olemista. Samulle itsekasvatusvälineiden omaksuminen oli yhtä aikaa helppoa ja vaikeaa: välineet itsessään ovat yksinkertaisia ja helposti käytettäviä, mutta vaikeaksi omaksumisen tekee se, että väline itsessään haastaa olemalla tie. Jo välineen käyttöönotto merkitsee muutosta, joka tapahtuu nyt.

Samulle on täysin selvää, että välineet ovat päteviä ja toimivia. Koska asian kyseenalaistaminen on hänen mielestään hölmöä. Samu kertoo Alin itsekin kyseenalaistaneen oman menetelmänsä, mutta vain siten, että elleivät ihmiset nyt omaksu hänen menetelmiään, tulee ennemmin tai myöhemmin uusi Ali. Tässä yhteydessä Samu muistaa Alin puhuneen, että haikalapolitiikan tulisi muuttua Kristusfilosofiaksi. Ali tiedosti Samun kertoman mukaan, ettei elämää saa pakotettua hermeettiseksi systeemiksi, koska elämä on niin monimuotoista. Samu muistelee keskustelleensa asiasta Alin kanssa ja kertoo Alin sanoneen, että hänen tarkoituksensa on vain luoda alku jollekin uudelle. Välineiden käyttöönottamisen vaikeuden Samu uskoo johtuvan siitä, että ne ovat niin spesifisti lähtöisin Alin elämästä. Samu huomauttaa, ettei niiden alun pitäen ollut tarkoitus olla lopullinen muoto vaan tarjota lähtökohta kokeilemiselle. Toinen vaikeus liittyy siihen, että koko elämisen kulttuuri joutuu muutoshasteen eteen, kun ottaa tällaisia välineitä käyttöön.

Samu koki Ahola-Valon kuoleman jälkeen toimimisen Elpo ry:ssä ja Valola-säätiössä vieraaksi. Samu ei näe, että Ahola-Valon perintö olisi Elpo ry:n toiminnan varassa. Pikemminkin hän näkee tärkeänä Ahola-Valon aineiston säilyttämisen ja tutkimisen kautta hyödyntämisen. Samu ei näe, että tällä hetkellä olisi ketään, joka pystyisi tekemään Ahola-Valon aloittamaa kasvatustehtävää.

Liite 3

RISTO SUVANTO, HAASTATTELU 15.4.2009

Haastattelussa käytettiin Aleksanteri Ahola-Valosta myös hänen lempinimeään Ali.

Risto Suvanto (s. 1951) on hämeenlinnalainen juristi, joka tapasi Ahola-Valon ensimmäistä kertaa vuonna 1981 Amnesty Internationalin kokouksessa Hämeenlinnan nuorisokeskuksessa. Ahola-Valo oli alkanut puhua suunnittelemaansa Ihmiskunnan kärsimysten historian paviljongista todeten, että hän on samalla asialla kuin Amnesty International. Koko ajatus Stalinin ajan Neuvostoliitossa toteutetusta paviljongista tuntui Ristosta niin uskomattomalta, että hän kiinnostui Ahola-Valosta, mikä johti sittemmin heidän ystäväystymiseensä.

Ahola-Valolla ei tuohon aikaan ollut mitään pysyvää paikkaa Suomessa, vaan hän kierteli puhumassa eri kaupungeissa ja asui milloin missäkin. Hämeenlinnan vierailunsa aikana hän nukkui nuorisokeskuksen pöydällä. Risto Suvanto tarjosi hänelle yöpaikan. Tapahtuman myötä Ahola-Valo jäi Hämeenlinnaan asumaan, aluksi Risto Suvannon kotiin. Alkuun Risto Suvanto kuunteli Ahola-Valon runsasta tarinointia historiallisesta mielenkiinnosta, mutta myöhemmin hänelle alkoi muotoutua kokonaiskäsitys Ahola-Valon kasvatustajittelusta ja tieteellisistä tavoitteista.

Ali oli Ristolle viidenkymmenen vuoden ikäerosta huolimatta ”kiva kaveri”, jolta hän koki oppineensa paljon. Hän myös omaksui paljon Ahola-Valon ajatuksia. Kun Risto oli todennut olevansa samaa mieltä Alin kanssa, Ali oli innostunut löytäessään ymmärtäjän ajatuksilleen tavallisesti kohtaamansa ihmettelyn sijaan.

Ahola-Valon kasvatustapahtui Risto Suvannon mukaan vaiivihkaa Alin eläessä omaa elämäänsä hyvin intensiivisesti. Risto seurasi Alin elämää vie-

restä ja kävi keskustelua hänen kanssaan. Pikkuhiljaa hän alkoi huomata, että olisi järkevää toimia juuri tuolla tavalla. Ahola-Valo kasvatti Risto Suvannon mielestä ”oman elämänsä kautta” toimien esikuvana.

Risto Suvanto kertoo, että heidän suhteensa säilyi perustaltaan hyvin samanlaisena koko viisitoista vuotta kestäneen tuttavuuden ajan, vaikka ulkoisesti elämässä tuli vastaan uusia kuvioita. Risto oli kuitenkin yhä lähes joka päivä tekemisissä Alin kanssa vähintään puhelimen välityksellä. Ahola-Valo etsi ihmisiä, jotka olisivat voineet tulla mukaan ja löysikin ajatuksilleen kannattajia; jotkut heistä Riston tavoin auttoivat häntä myös arkipäiväisten asioiden hoidossa ja asuivat hänen kanssaan.

Ahola-Valo teki jatkuvasti taidetta ja keskittyi elämäntyönsä eteenpäin saattamiseen. Risto Suvanto seurasi usein hänen työskentelyään kotioloissa. Useimmiten Ali maalasi kukkatauluja tai muita helppoja aiheita, mikä oli hänelle nautintoa ja lepoa. Kotioloissa syntyivät myös harvempilukuiset kasvattavat taideteokset, joiden tekeminen ei Riston mukaan näyttänyt niin kevyeltä ja leikittelevältä kuin kevyempien aiheiden kohdalla. Maisemia Ali maalasi mielellään luonnon keskellä, jos vain sai kyydin joltakin. Opinnollisissa taidenäyttelyissä oli esillä teoksia, jotka tarvitsivat rinnalleen Alin kertomaan niiden tarinat ja niihin liittyvät ajatukset.

Riston lempiteos Ahola-Valon töiden joukossa on Katri Valan *Maan povella*-runolle tehty linokaiverrus vuodelta 1980, joka hänen mukaansa kuvastaa Alin ajattelua hyvin.

Itsekasvatukseen Risto ei saanut suoraan Alilta ohjausta. Ali ainoastaan toivoi, että Risto alkaisi tehdä samoin kuin hän. Risto ajattelee, että työssä käyminen esti järkevämpien asioiden tekemisen; Riston mielestä hänen työnsä valtion byrokraattina esti hänen itsekasvatuksensa. Risto käytti ajastolistaa vain lyhyen ajan seuratakseen maratonjoksuun harjoittelun edistymistä.

Syyksi Alin itsekasvatusvälineiden omaksumisen vaikeuteen Risto näkee syyksi sen, että keski-ikäiseltä ihmiseltä vaatii suuria ponnistuksia muuttaa omia tottumuksiaan. Alilla oli omat ideat ja haaveet taustalla lapsesta lähtien, kun hän alkoi kehittää välineitä, ja näin ne tulivat hänelle osaksi elämää, Alin omiksi tottumuksiksi.

Risto Suvanto toteutti Ahola-Valon kanssa kirjaprojektin, jonka nimeksi Ahola-Valo itse antoi ”Tie arvoelämään – pois virheitten ajasta” (Suvanto 1996). Kirja lähti syntymään Risto Suvannon aloitteesta, kun hän ajatteli, että tarvitaan jotakin, jonka kautta ihmiset voivat saada edes jonkin ”jujun” Ahola-Valon ajattelusta. Kirja oli yritys näyttää, mistä ”koko hommassa oli kysymys”. Risto toimi kirjan syntyprosessissa toimittajana, vaikka Ali mää räsi, mitä siihen pannaan, ja hän myös kirjoitti suurimman osan kirjan teksteistä. Ali oli tuohon aikaan jo yhdeksänkymmentäkuusivuotias. Kirjan tarkoitus oli siis toimia lähinnä oppaana AE-evohomologiaan tutustumisessa. Kirjan jälkeen Ali toteutti vielä AE-evohomologian kartan, joka syntyi visuaaliseksi esitykseksi kirjan esittämistä asioista. Kartan oli tarkoitus antaa kokonaishahmo muille ihmisille siitä, mitä hän oli tehnyt.

Ahola-Valon aloitteesta perustettiin Elpo ry 1983 ja hänen omaisuudestaan huolehtimaan Valola-säätiö vuonna 1991. Hän halusi säätiöidä taiteellisen tuotantonsa, jotta se säilyisi kokonaisuutena yleishyödyllisiin tarkoituksiin. Risto toimi perustamisessa byrokraattina, nyt hän toimii säätiön sihteerinä.

Elpo ry:n perustamisen yhteydessä Ali painatti teoksestaan *Aurinko ja rakkaus* sepelöivät ihmisyyden offset-vedoksia, joita oli tarkoitus myydä yhdistyksen toiminnan edistämiseksi. Elpo ry:n yhtenä tavoitteena oli perustaa Elpo-opisto. Elpo ry:n toiminta on keskittynyt lähinnä kirjojen julkaisemiseen, mutta se on järjestänyt myös erilaisia tilaisuuksia ja seminaareja.

Risto kokee, että Ahola-Valoon tutustuminen muutti hänen elämänsä paljon; hän hyppäsi pois byrokratian koneistosta Alin ”juoksupojaksi”. Hän hyppäsi maailmaan, jossa hän saattoi tavata taiteilijoita ja monenlaisia muita ihmisiä.

LÄHTEET

Aleksanteri Ahola-Valon arkisto (AAVA-aineisto)

- NRO 1: Risto Suvannon 3.9.1983 nauhoittamasta Tolstoita käsittelevästä tarinasta liit-
teroitettu teksti.
- NRO 2: Vihko kulkee nimellä "Ajankäytön tarkkailulista" *Koulupojan päiväkirjan* neljän-
nen osan (1998) kansikuvan selityksissä. Selityksessä mainittu vuosi on 1926. Kan-
nen suunnittelusta vastasi Anneli Kurkela (Ahola-Valo 1998, 4).
- NRO 3: Vihreä kansio, jonka selkämyksessä ligatuuri Æ, sisältää AE-evohomologiaan liit-
tyviä kirjoituksia ja monisteita.
- NRO 4: Ahola-Valon hautajaiset DVD. DVD:llä on hautajaisten lisäksi Ahola-Valon ystävän
Anneli Kurkelan esittely huonekaluista, jotka Ahola-Valo suunnitteli ja rakensi skåne-
laisessa Tågarpin kylässä sijaitsevaan entiseen koulukiinteistöön. Ahola-Valo asui siel-
lä vuodesta 1972 eteenpäin Suomeen paluuseensa asti.
- NRO 5: Äänite tallennettuna CD-levylle 08031990A.
- NRO 6: Ahola-Valon taiteen kronikka.
- NRO 7: "Taidetiede"-niminen kansio.
- NRO 8: Mnemo-kansio, "Musta raamattu" skannattuna ja CD:lle kopioituna.
- NRO 9: Ajastolista vuodelta 1984.
- NRO 10: Ihmissuhdekohdekortin viittari, muovilla päällystetty pahvinen kortti.
- NRO 11: Taideaihemuistio, 1932.
- NRO 12: *Opinnollinen taidenäyttely*, näyttelyluettelo vuodelta 1992.
- NRO 13: *Omakuva aiheitteni keskellä*, 1960. Lino, 20x14 cm, taiteen kronikassa nro 6861.
- NRO 14: *Väkivalta ja viha ja vastakohtana äidin rakkaus*, 1983. Tussi, guassi, 141x99 cm,
taiteen kronikassa nro 9016.
- NRO 15: *Hei neiti!*, 1934. Lino, 53x43 cm, taiteen kronikassa nro 1934.
- NRO 16: *Vérinen sunnuntai*, 1927. Lino, 17x14 cm, taiteen kronikassa nro 3275.
- NRO 17: *Militarismi surmaa rauhan*, 1938. Lino, 18x18 cm, taiteen kronikassa nro 4716.
- NRO 18: Äänite tallennettuna CD-levylle 12071982A, Risto Suvanto haastattelee Aho-
la-Valoa 12.7.1982.
- NRO 19: *Tulevan maailman ihmisen monumentti*, 1975. Guassi, 57,5x49cm, taiteen kro-
nikassa nro 6649.

- NRO 20: *Kevään julistaja*, 1950. Vesiväri, 58x78cm, taiteen kronikassa nro 6140.
- NRO 21: Äänite tallennettuna CD-levylle 280219961A.
- NRO 22: Äänite tallennettuna CD-levylle 26031983A.
- NRO 23: Ihmissuhdekohtekortti Risto Suvannosta, skannattu ja tallennettu CD-levylle.
- NRO 24: Äänite tallennettuna CD-levylle 000019881A. Ahola-Valo puhuu yleisölle Ristiinassa pidetyn taidenäyttelyn yhteydessä.
- NRO 25: *Juopon perhe*, 1928. Lino, 16x18 cm, taiteen kronikassa nro 3360. Kuuluu *Mittättömän elämän sarjaan*.
- NRO 26: *Suhdekohteitteni rekisterivihko*, pieni käsin kirjoitettu vihko, jossa ei ole vuosilukua, mutta kannessa oleva *hallintavälineet-mnemo* viittaa aikaan jälkeen 15.7.1988, jolloin tämä taidetyö nro 9746 on kirjattu.
- NRO 27: Äänite tallennettuna CD-levylle 11061983B. Risto Suvanto haastattelee Ahola-Valoa.
- NRO 28: Äänite tallennettuna CD-levylle 090219951A. Ahola-Valo luennoi edistystieteestä Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitoksessa.
- NRO 29: Taidetyöpöytä.
- NRO 30: *Ihmisen rakenne*, 1979. Sana ”ihmisen” on esitetty symbolimerkillä työn alakulmassa olevassa nimessä.
- NRO 31: Äänite tallennettuna CD-levylle 18061992B. Ahola-Valo luennoi Koskenpään taidekeskuksessa.
- NRO 32: Ahola-Valon pitämiä puheita taidenäyttelyidensä yhteydessä. Äänitteet 12091989A (äänitetty Muoniossa), 16091989A (äänitetty Kemissä J. Kuulan ateljeessa), 13091990A (äänitetty Tuusulassa), 26011992A (äänitetty Hämeenlinnassa Aulangolla) tallennettuina CD-levyille.

Tutkimuskirjallisuus

ALEKSANTERI AHOLA-VALON KIRJALLINEN TUOTANTO

Ahola-Valo, Aleksanteri 1996. *Tie arvoelämään: pois virheitte ajasta. Aleksanteri Ahola-Valo kasvattajana*. Koonnut Risto Suvanto. Hämeenlinna: Elpo ry.

Ahola-Valo, Aleksanteri 1988, 1990, 1992, 1998. *Koulupojan päiväkirja*. Osat 1–4. Hämeenlinna: Elpo ry.

ALEKSANTERI AHOLA-VALOA KÄSITTELEVÄ KIRJALLISUUS

Haltia, Hanna 2003. *Elämän mittainen lapsuus. Lapsuus elämän pituisena projektina*

- Aleksanteri Ahola-Valon kasvatusajattelussa.* Painamaton pro gradu -tutkielma, Kasvatustiede. Turku: Turun opettajankoulutuslaitos, Turun yliopisto.
- Lehtinen, Maini 1999. *Ahola-Valon kaksikielisyys ja kääntäminen.* Painamaton pro gradu -tutkielma, Venäjän kielen kääntäminen ja tulkkaus. Tampere: Käännöstieteen laitos, Tampereen yliopisto.
- Lönn, Rauha 2004. *Kapinalliset kuvat. Aleksanteri Ahola-Valon ja Tapio Tapiovaaran 1930-luvun taidegraafikka.* Painamaton pro gradu -tutkielma. Helsinki: Taiteiden tutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto.
- Nalivaiko, Ludmila 1991. Graafikko A. P. Ahola-Valo. Suom. Eila Kämäräinen. Hämeenlinna: Elpo ry:n lehti *Valoviesti* 91.
- Pirtola, Erkki 1998. Elämäkerta taideteoksena. Teoksessa Hentinen, Arja & Piironen, Tuija Maija (toim.) *Aleksanteri Ahola-Valo 1900–1997.* Helsinki: Helsingin kaupungin taidemuseon julkaisuja, n:o 56. Helsinki.
- Suonpää, Visa 2000. *Kohti valoa ja järjestystä. Aleksanteri Ahola-Valon 1930- ja 40-lukujen rationaalinen ajattelu ja tulevaisuuden ihmisen muokkaaminen.* Painamaton pro gradu -tutkielma, Kulttuurihistoria. Turku: Historian laitos, Turun yliopisto. Painettu 2000 Hämeenlinna: Elpo ry.
- Suvanto, Risto 2008. *Henkeä pidättävällä ilolla ilmoitan... Tutkielma Aleksanteri Ahola-Valon kasvatusajattelusta.* Painamaton pro gradu -tutkielma, Kasvatustiede. Tampere: Kasvatustieteiden laitos, Tampereen yliopisto.
- Suvanto, Risto 1994. *Aleksanteri Ahola-Valo ja viisas rakkaus.* Hämeenlinna Elpo ry.
- Suvanto, Risto 1986. *Aleksanteri Ahola-Valo. Supistettu elämäkerta.* Hämeenlinna Elpo ry.
- Ulkuniemi, Elina 2009. *Aleksanteri Ahola-Valon Koulupojan päiväkirja omaelämäkerrallisena ja aatehistoriallisena kertomuksena.* Painamaton pro gradu -tutkielma, Kirjallisuus. Oulu: Kulttuuritieteet, Oulun yliopisto.

M U U T U T K I M U S K I R J A L L I S U U S

- Ahlman, Erik 1929. *Totuudellisuuden probleemi.* Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Ahlman, Erik 1920. *Arvojen ja välineitten maailma. Eettisidealistinen maailmantarkasteluko.* Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Anttila, Pirkko 2005. *Ilmaisu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta.* Hamina: Akatiimi.
- Arendt, Hannah 2002. *Vita activa. Ihmisenä olemisen ehdot.* Toimitustyö ja käännöstyön ohjaus: Riitta Oittinen. Tampere: Vastapaino. (Alkup. *The Human Condition.*

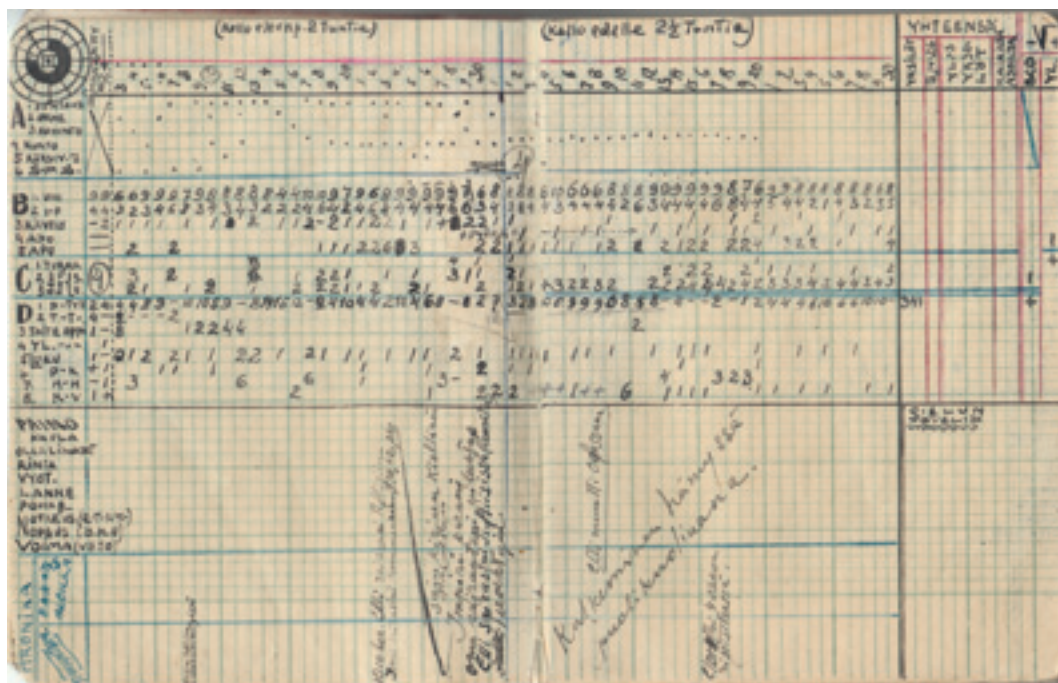
- Chicago: The University of Chicago Press, 1958).
- Aristoteles. *Nikomakhoksen etiikka*. Suom. Simo Knuuttila 1981. Helsinki: Gaudeamus.
- Bataille, Georges 1998. *Noidan oppipoika. Kirjoituksia 1920-luvulta 1950-luvulle*. Suomentanut Tiina Arppe. Tampere: Gaudeamus.
- Foucault, Michel 2005. *Tärkkailla ja rangaista*. Suom. Eevi Nivanka. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava. (Alkup. *Surveiller et punir*. Éditions Gallimard, 1975).
- Hannula, Mika 2001. Tulkinnan vastuu ja vapaus. Teoksessa Kiljunen, Satu ja Hannula, Mika (toim.) *Taiteellinen tutkimus*. Helsinki: Kuvataideakatemia, 69–89.
- Hautala, Marjatta 2007. Erik Ahlmanin huoli länsimaisen ihmisyyden tulevaisuudesta – Kasvatus ja kulttuurin välineellistymisen ongelma. Teoksessa Tähtinen, Juhani ja Skin-nari, Simo (toim.) *Kasvatus- ja koulukysymys Suomessa vuosisatojen saatossa*. Kasvatustieteen tutkimuksia 29. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 403–427.
- Heidegger, Martin 2002. *Silleen jättäminen*. Suom. Reijo Kupiainen. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry. (Alkup. *Gelassenheit*, 1959).
- Heidegger, Martin 1995. *Taideteoksen alkuperä*. Suom. Hannu Sivenius. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Taide. (Alkup. *Der Ursprung des Kunstwerkes*, 1935/1936).
- Hollo, Juho 1959 (1927). *Kasvatuksen teoria*. 5. painos. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Hollo, Juho 1952 (1927). *Kasvatuksen maailma*. 2. uudistettu painos. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Hollo, Juho 1931. *Itsekasvatus ja elämisen taito*. Porvoo ja Helsinki: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Hollo, Juho 1919. *Mielikuvitus ja sen kasvattaminen, osa II. Sielutieteellinen ja kasvatustieteellinen tutkimus*. Porvoo: wsoy.
- Huhtinen, Aki 1999. Ystävyyden filosofia. Teoksessa Lahtinen, Mikko (toim.) *Rakkautesta filosofiaan*. Tampere: Taju, 54–60.
- Kallio, Minna 2005. *Ajatus kuvasta: kuvan merkityksen pohdintaa kasvatuksen kontekstissa*. Helsingin yliopisto.
- Laitinen-Kuikka, Sini 2005. Euroopan sosiaalinen malli – Gösta Esping-Andersen ja tulevaisuuden hyvinvointivaltio. Teoksessa Saari, Juho (toim.) *Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa*. Toinen, korjattu painos. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia nro 60. Helsinki: Helsingin yliopisto, 302–331.
- Levanto, Yrjänä; Naukkarinen, Ossi; Vihma, Susann (toim.) 2005. *Taiteistuminen*. Taide-teollisen korkeakoulun julkaisu B 79. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

- Marx, Karl 1973. Teesejä Feuerbachista (alkup. 1845). Kokoelmassa *Marx, Engels, Lenin. Dialektisesta materialismista*. Moskova: Kustannusliike Edistys.
- Merleau-Ponty, Maurice 1965. *The Structure of Behaviour*. Transl. Alden L. Fisher. London: Methuen. (Alkup. *La Structure du Comportement*. Presses Universitaires de France, 1942).
- Ortega y Gasset, José 2006. *Ajatuksia tekniikasta*. Suom. Antti Immonen. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura. (Alkup. *Meditación de la técnica*, 1939).
- Paakkola, Esko 2007. *Itsekasvatus – pyrkimys kohti ihanteellista ja hyveellistä elämää. Länsimainen ja konfutselainen näkökulma*. Kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 122. Joensuu: Kasvatustieteiden tiedekunta, Joensuun yliopisto.
- Rilke, Rainer Maria 2004. *Tahto tahtojen*. Runojen suomennot Eve Kuusmin. Helsinki: LIKE.
- Rinne, Raila 2006. Aleksanteri Ahola-Valo koulumestariksi. *Opettaja* 19/2006, 28–30.
- Sivonen, Kirsti 2006. *Itsekasvatus suomalaisena käsitteenä ja käytäntönä*. Kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 117. Joensuu: Kasvatustieteiden tiedekunta, Joensuun yliopisto.
- Spiegelberg, Herbert 1994. *The Phenomenological Movement. A Historical introduction*. Third Revised and Enlarged edition. Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic Publishers.
- Suoranta, Juha (toim.) 1995. *Kuluttaminen & yksilön kulttuurin kuolema. Pier Paolo Pasolinin herättämiä ajatuksia perinteestä, kielestä, sukupuolisuudesta ja kasvatuksesta*. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C11.
- Suoranta, Juha 1999. Mikä kasvatuksessa on ratkaisevaa? Teoksessa Lahtinen, Mikko (toim.) *Rakkaudesta filosofiaan*. Tampere, Taju.
- Tolstoi, Leo 2000. *Mitä on taide?* Suom. Martti Anhava. (Alkup. *Тѣто такоје искусство*, 1898). Kustannusosakeyhtiö Taide.
- Varto, Juha 2008. *Tanssi maailman kanssa. Yksittäisen ontologiaa*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry.
- Värri, Veli-Matti, 2002. Kasvatus ja ”ajan henki” – Tulkintoja psykokapitalismin armostomuudesta. *Aikuiskasvatus* 2/2002, 92–104.
- Värri, Veli-Matti 2004 (1997). *Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta*. 5. painos. Tampere: Matemaattisten tieteiden laitos, Tampereen yliopisto.
- Zweig, Paul 1976. *Three Journeys. An Automythology*. New York: Basic Books Inc.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

- Ampuja, Samu. Haastattelu 6.5.2009, Hattula, Retulansaari.
- Lima, Roberta 2009. Thinking Praxis and Theory Inversely. *ART&RESEARCH – A Journal of Ideas, Contexts and Methods*, Volume 2. No. 2. (<http://www.artandresearch.org.uk/v2n2/lima.html>) Tulostettu 11.2.2011.
- Kaukonen, Hertta Mari 2008. Arvot hukassa. *Aviisi* 13/2008. (<http://www.aviisi.fi/artikkeli/?num=13/2008&id=2acad59>) Tulostettu 11.2.2011.
- Kiiskinen, Jouni 2008. Aleksanteri Ahola-Valon kasvattavan taiteen tarkastelu Leo Tolstoin taidekäsityksen valossa. *Taiteen verkkolehti SYNNYT* 3/2008, sivut 30–46. Tulostettu 11.2.2011.
- Kiiskinen, Jouni 2007. Ajattelun inkarnoituminen. *Taiteen verkkolehti SYNNYT* 2/2007, sivut 23–34. Tulostettu 11.2.2011.
- Kiiskinen, Jouni 2005. *Sielun veli. Muodon ylittäminen kuvallisen toiminnan avulla*. Kuvataideopetuksen koulutusohjelma, painamaton lopputyö. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- Marton, Ference 1981. *Phenomenography – Describing conceptions of the world around us*. (<http://www.springerlink.com/content/nx088903180k41uw/fulltext.pdf>). Tulostettu 11.2.2011.
- Niiniskorpi, Soile 2010. Opettaja ja opettamisen estetiikka. *Taiteen verkkolehti SYNNYT* 4/2010, sivut 36–43. Tulostettu 24.8.2011.
- Suomen Akatemia, *Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa* (SYREENI), päättäneen tutkimusohjelman kuvaus. (<http://www.aka.fi/fi/a/tutkimusohjelmat/paattyneet/syrjaytyminen-eriarvoisuus-ja-etniset-suhteet-suomessa-syreeni/>) Tulostettu 11.2.2011.
- Suvanto, Risto. Haastattelu 15.4.2009, Hämeenlinna.
- Svenungson, Jan 2009. The Writing Artist. *ART&RESEARCH – A Journal of Ideas, Contexts and Methods*, Volume 2. No. 2. (<http://www.artandresearch.org.uk/v2n2/svenungsson.html>) Tulostettu 11.2.2011.
- Ultra-lehden www-sivu, aihehakemisto. Ahola-Valo Ultrassa. (<http://www.ultra-lehti.com/hakemistot/hak-Ahola-Valo.html>) Tulostettu 11.2.2011.
- Välo* (seikkailu/draama; Suomi 2005). Tuotanto: Periferia Productions Ky, Svenska Filminstitutet (SFI) Käsikirjoitus: Markku Flink (Aleksanteri Ahola-Valon päiväkirjojen pohjalta). Ohjaus: Kaija Juurikkala.
- Varto, Juha 2010. Conceptual waste and sustainability of art education. *Taiteen verkkolehti SYNNYT* 3/2010. Tulostettu 11.2.2011.

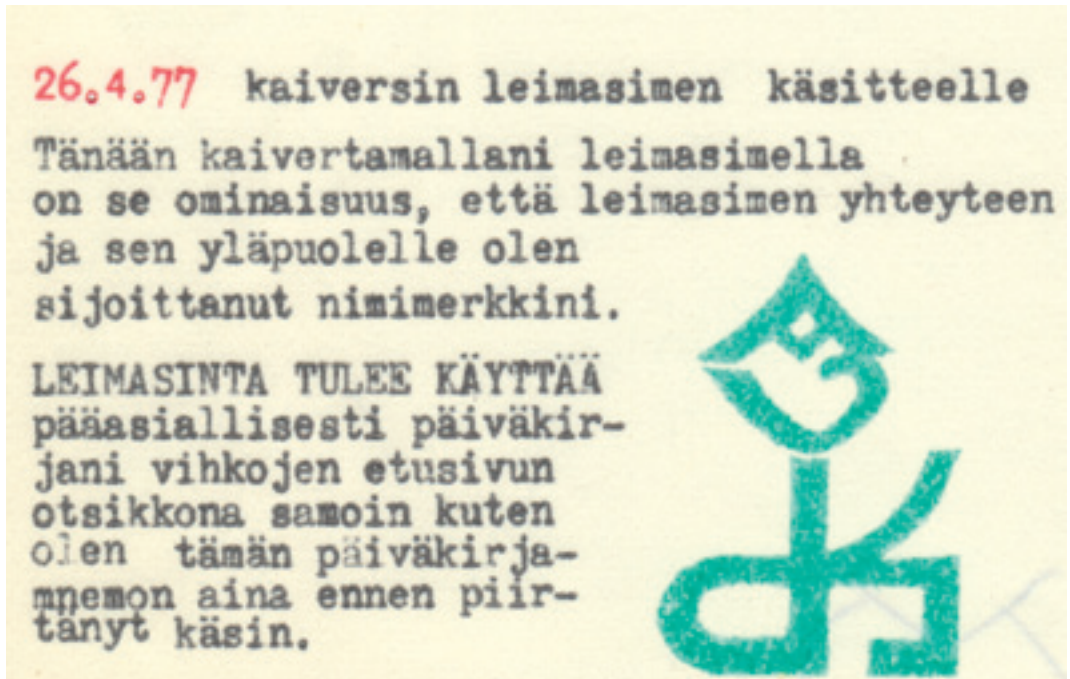
LÄHTEET

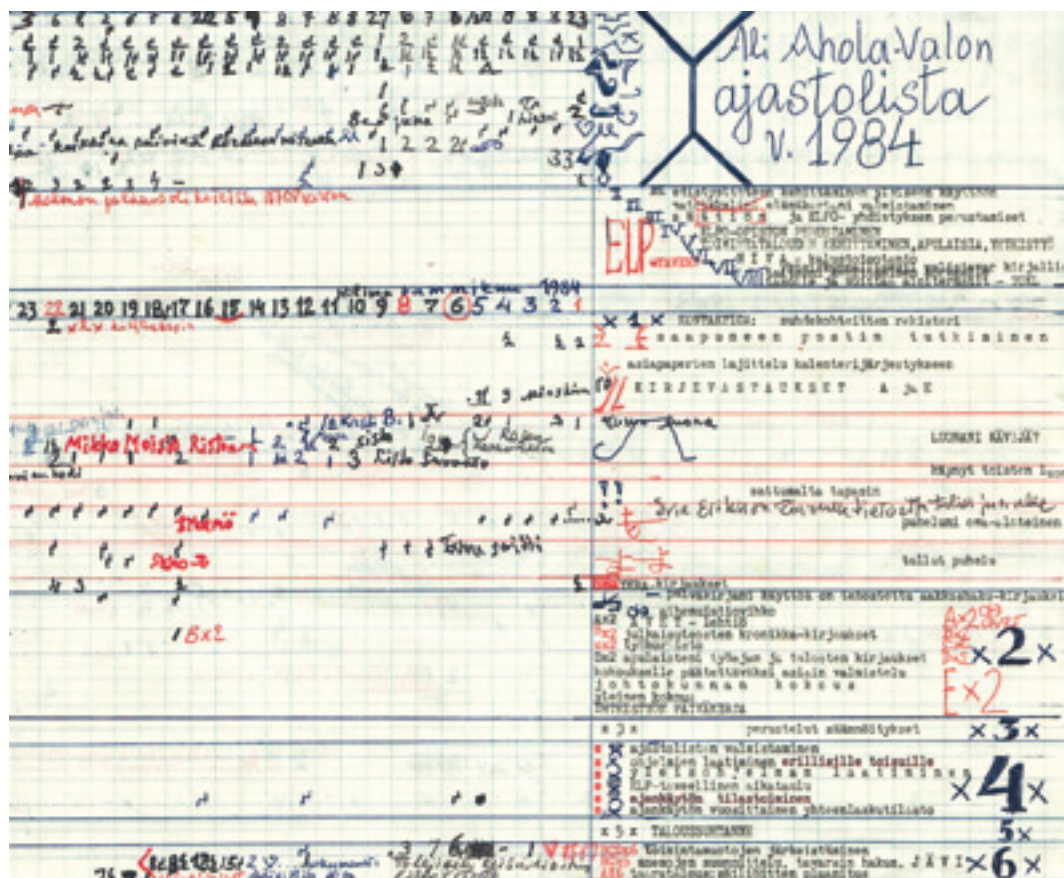
KUVA 1. Järkeistämiskirjan visuaalista ilmettä 20-luvulta.

Kirjan ensimmäisellä aukeamalla on Ahola-Valon

merkintä ”1926”. (Aava-aineisto nro 2.)

KUVA 2. Ahola-Valon suunnittelema
 päiväkirjan mnemo. (AAVA-aineisto nro 8.)

KUVA 3. Yksityiskohta Ahola-Valon käyttämästä ajastolistasta vuodelta 1984. (AAVA-aineisto nro 9.)

KUVAT

700226 AJANKÄYTTÖN TILASTOINNIN TARVITTAVAT VIITEN MINUTIN ERIK KARTTUVAT SYMBOLIT:			
5	r	00	t.5m
10	d	00	t.10
15	r	00	t.15m
20	d	20	min
25	d	25	min
30	d	30	min
35	d	35	min
40	d	40	min
45	d	45	min
50	d	50	min
55	d	55	min
60	d	1	tunti
65	d	1	t.5min
70	d	1	t.10m
75	d	1	t.15m
80	d	1	t.20m
85	d	1	t.25m
90	d	1	t.30m
100	d	1	t.35m
105	d	1	t.45m
110	d	1	t.50m
115	d	1	t.55m
120	d	2	tuntia
125	d	2	t.05m
130	d	2	t.10m
135	d	2	t.15m
140	d	2	t.20m
145	d	2	t.25m
150	d	2	t.30m
155	d	2	t.35m
160	d	2	t.40m
165	d	2	t.45m
170	d	2	t.50m
175	d	2	t.55m
180	d	3	tuntia
185	d	3	t.05m
190	d	3	t.10m

KUVA 4. Ajan merkintään suunnitellut symbolimerkit. (AAVA-aineisto nro 8)

哭

Yikisan.

PAREET

malik al-suparisi
muhammad al-
[kato 7:252]

2	aatteellisesti korvella pohjalla, ei
ei antihumanismin ja ihmisen ihmisen
orjuttaja tai riistaja	aatteton agnosti (katos 7:252)
25	AE-eurobiologiaa harrastava, on kiinnostunut	ei ole halua tutustua AE eurobiologiaan
on alven tulvotus kasvatustieteille
3	a h k e r a -siligetta (vap)	+ a h k e r a ja ledollia mittien nie-
kottaja
4	edistysellinen, yritteliäs luonne	+ ei mitään edistystä harrasta ja
on konservatiivi, taantumuksellinen
5	avulias, hyötysydininen, humaaniminen	-a antihumanismin, iiserakas
7	aistikas kehollisesti, ei ole turhamainen
kokeellisen kyttäjä, mutta hoitaa itseään
esteettisesti ja puhtaana	-j epaistittava, turhamainen kokeellikan
kyttäjä, ei hoita itseään puhtaana
8	aistikkaisesti puheutuva, osittii turhamainen	-a puheutuva epaistittikkaasti, turhamainen
1	aistikas kytöte	-a karaki aistittikkoon kytöte
2	hyvä harrastuksia omaava, yhteiskunnallinen	-a hiljaisella, ei mitään harrastuksia
3	halveksulinen, tunkeutuminen	-a tunkeutuu, vailla osanottoa
4	järjestyksellinen, harrastaa järjestyksellä	-a sekamelskainen, ei harrasta järjestyksellä
5	lahjakas kykenevä	++ kyvyttö, ei mitään lahjoja
6	käsivillinen ja pitkäkätäinen	-a kikkikätäinen ihmissä aistittikkoon
7	laotettava, vyyry tekemään sen
mitä on luvannut, uskollinen ihmisä hohtaan	-a eolliohdettavaa tekemä, mutta ei mitään
pyrkä tekemään, on vain suunsoittaja
8	kokevut kaikenlaisia kokeilemista väkryden
yökyttäjillä: paljon kuraityksen sanotann	-a ei mitään kokevutkasta ollut vain toiston
kokeittavassa, kokeittajilla
9	kyöry, vaatimaton, laiso, ei kerskava-fanfarooni	-a kerskaja, itseään kutsuva-fanfarooni
10	opinhaluinen 10 oppimist-sienciste	(-) ei mitään oppimisen halua
11	puhtaatta harrastava	-a siivottu, likainen
12	raitis ei kytä sytykyä ja alkoholia -f	-f tapahtuva, -a alkoholisti -a pari
aastii
13	rauhan puolustaja, vastustaa sotaa ja militarismia	-a militaristi, sotakölli
14	rehellinen	-a valehtelija
15	siiveltä, sekamelskainen turmeltumaton, ter-
veesti pidettyynen eikä rivo	+ siivettö ja rivo
16	terveen elämäntapoja omaava	+ ei mitään terveitä elämäntapoja
17	tökeellisyttä harrastava	-a epätökeellinen
18	ravintokulttuurista harrastava	-a vanhoillinen ravintokulttuuripuhaili
19	sosiaalisesti tumollinen, ei kapitalistinen	-a porvari, vastustaa yhteiskäsitä
20	yhteiskunnallinen	-a yhteiskunnalliseen ototia vainio-
la ei aista seuraville eläistysille
21	urheilleva	-a ei urheilleva vaan liikunnan harrastaja

† uskonnollinen § kirkollinen uskoinen & kirkon virkailija, pappi ym. § uskonlahtol.

- 44 uskonto taihoihin ja epäkärttiseen, epätieteellisiin olettamuksiin luonnosta m. henkiin y
on kuulava malaisin ammatteihin ja pyhäöisiin, petturin, vabellin, lyhyen jorun vä
rön ja vaarallisen pölkön ym. Tyypilleen kuin on IV-pölkön muista.
EP on koonnutti-puoleen jään 10 aikalaiskonekkaati 62 keskuspuoleen jään 8 fashisti
A rikollisimielinen 72 tyypin puoleeseen kuulava 62 keskittään jään ilman malleilla
V hengenvaarallinen 62 tyypin puoleeseen kuulava 62 keskittään jään ilman malleilla
J. J. vapautteli ja kasvatus-filosofian edusta - 1) \X\ elämäntyyliä myöten pyrkivä
elämäntyyliä myöten pyrkivä elämäntyyliä myöten pyrkivä elämäntyyliä myöten pyrkivä

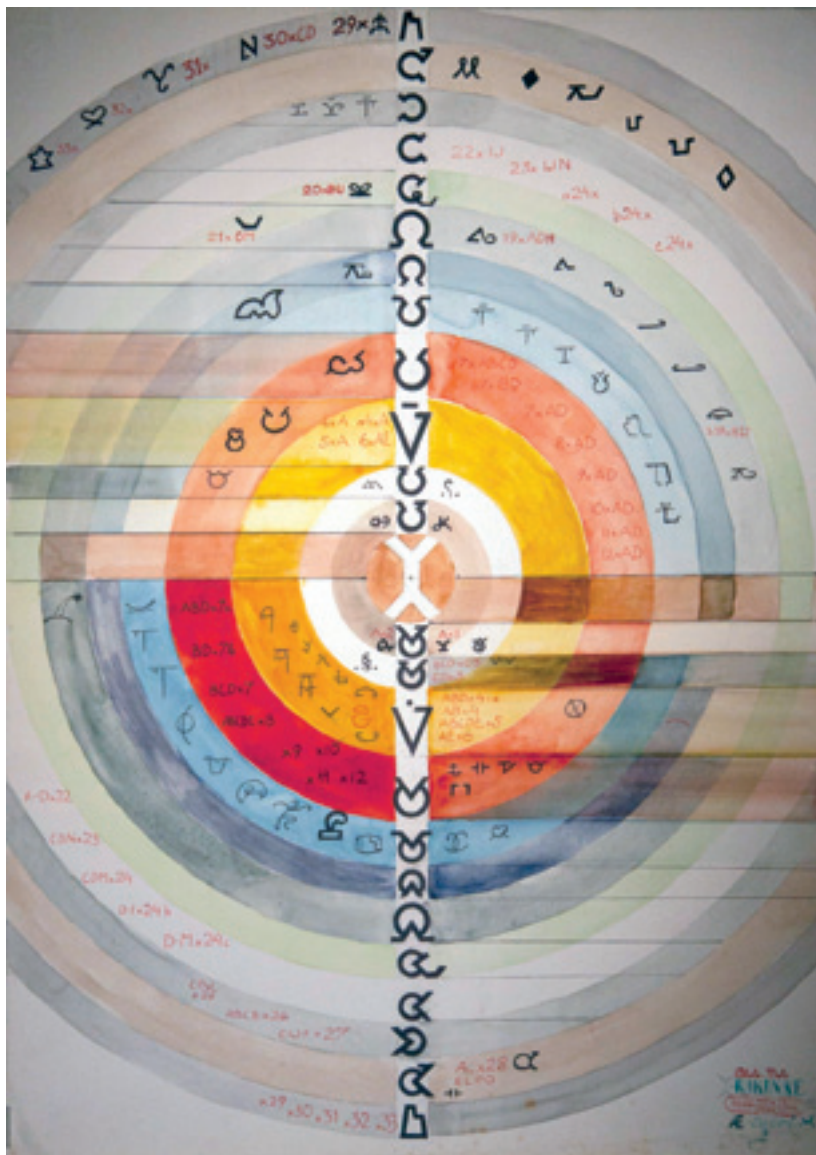
140

N:o		OBJEKTIN NIMI & TITTELI		SYNTYMÄ-PAIKKA, AIKA		Dr & Dr & NIMET		Dr syntymäajat	
		osoite &		KA, AIKA		PERHEEN J. Keskien pää-obj. jäseniä		VIRKAA TEKEVINÄ	
		MUISTIOT: mikä vaikutti // tai ken aiheutti objektiin koostuksen ja minkä vuoksi							
tapahtuma päiväys	mistä minne	mikä	.x.	teksti, tapausten sisältö			D	K	.x. haku- muis- tiot
				Ahola-Valo Viittari-selostus-178 (V1383 700731-0801 X6X11X3X1) aina mukana olevien 8-17 kansien					X

KUVA 6. Ahola-Valon tekemä malli ihmishdekohdekortista
eli Viittari-selostus. (AAVA-aineisto nro 9.)

KUVA 7. Osa Ahola-Valon taidetyöpöydästä Hämeenlinnan arkistossa. (AAVA-aineisto nro 29.)

KUVA 8. Esimerkki evohomologian kokonaishahmotusten visuaalisesta ilmeestä: *Ihmisen rakenne* 1979.
(AAVA-aineisto nro 30.)

KUVA 9. *Omakuva aiheitteni keskellä*, 1960.

(AAVA-aineisto nro 13.)

KUVA 10. *Väkivalta ja viha ja vastakohtana äidinrakkaus*,
1985. (AAVA-aineisto nro 14.)

KUVA 11. *Koulupojan päiväkirjan* osa 2 kuvitusta (1908):
 "A II ei huomaa, miten kylään tullut vieras polttaa tupakalla
 reiän hänen peilinsä selkämykseen." (Painettuna: Ahola-Valo
 1990, 45.)

KUVA 12. *Koulupojan päiväkirjan* osan 2 kuvitusta (1908):

”A II:n käsitys kristinuskon mukaisesta lapsen

kasvattamisesta.” Kuvaan kirjoitettu teksti: ”Minu täytty

Kristuksen nimessä sinut hakata kuoliaaksi! Voi voi!!

Kunhan en tekisi syntiä tuon penikan takija”.

(Painettuna kirjan kuvituksena: Ahola-Valo 1990, 239.)

KUVA 13. *Hei neiti!*, 1934.

(Aava-aineisto nro 15.)

Verinen Sunnuntai
linnakaiverrus v. 1905
piirroksen mukaan.

A. Holm-Vato

KUVA 14. Verinen sunnuntai, 1928.

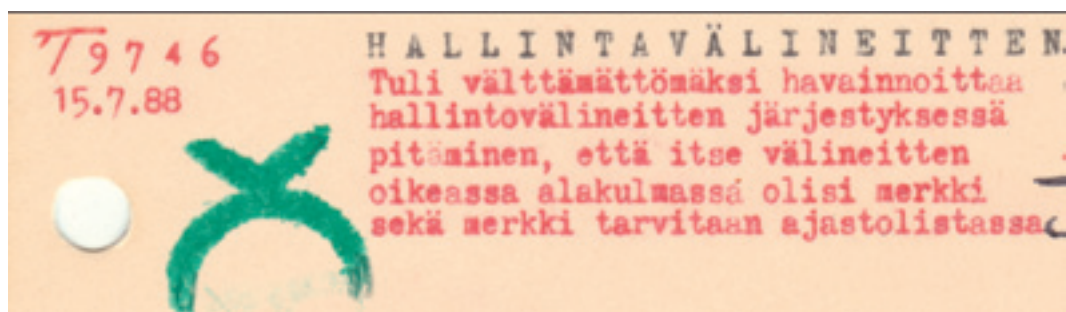
(AAVA-aineisto nro 16.)

KUVA 15. *Militarismi surmaa rauhan*, 1938.
(AAVA-aineisto nro 17.)

KUVA 16. *Tulevan maailman ihmisen monumentti*, 1975
(AAVA-aineisto nro 19)

KUVA 17. Hallintavälineitten mnemo.
(AAVA-aineisto nro 8.)

KUVA 18. *Kevään julistaja* 1950.
(AAVA-aineisto Nro 20.)

83232 Väliaikainen 17 alkuperäisen
Kafetissa.

Risto Suranto 31.3.51-

V. 91 H.M. Kaupungilta T-tilat Elpolle

2.1992 osti T9417 Koskeaj puut hulankepoisto 12000
vuokremaksuna 31.1.1993.

13.2.1992 ~~oottolleen Riston ja minun veli~~
perintö Tontrian kaupan mukaan, että voisiko
rakentaa ELPO-keskukseen matkakammulle.
Alueen käsitys on kiisteinen. Siihen tarvitaan pari miljoonaa
Tontri ja rakennusneito ostaa että alkaa rakentamaan jos
Eakepiirustukset saisin suunniteltua.

28.2.92 Kirjoitti viheille mixuria, että olen myötämie-
Bilin vitalla. (katso II 3232)

18.4.92 Tulee kahemäärä enonutun JB Suome
olaa varten jotka on valmistava.

KUVA 19. Esimerkki Ahola-Valon tavasta käyttää
ihmisuhdekohdekorttia. Merkintöjen välillä on pitkiäkin
taukoja ja laadullisia eroja. Olen peittänyt kuvankäsittelyllä
kahden henkilön nimet. (AAVA-aineisto nro 23.)

KUVA 20. *Juopon perhe* (1928) kuuluu Aholavaltion *Mitättömän elämän sarjaan*. (AAVA-aineisto nro 25.)

